'87 | 1

Könyvtáros

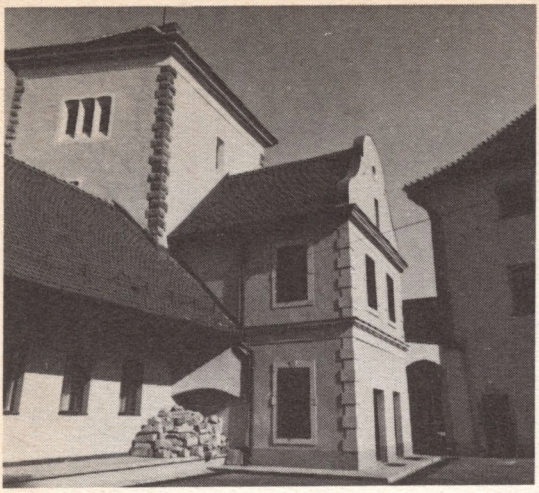

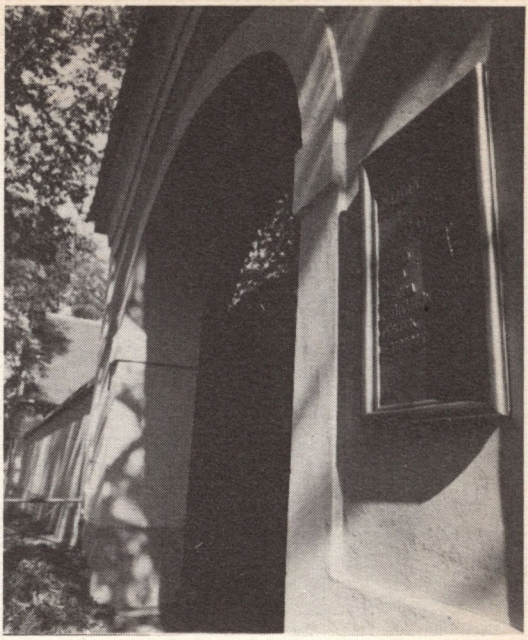

Képek a Devecseri Nagyközségi Könyvtárról
Cikkünket lásd a 4. oldalon
(MTI Fotó – Tóth István és Arany Gábor felvételei)

37. évfolyam, 1. szám
1987. január

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Így állt össze a januári szám	3
Könyvtár a devecseri várkastélyban		4
Gyuricza László	avatóbeszéde	4
Vajda Kornél	Beszélgetés **Kovács Emil**lel, a devecseri „kastélykönyvtár" igazgatójával	7
Kadosa Árpád	Hogyan segít az Iskolai könyvtárak című segédkönyv? *(Iskola és könyvtár)*	12
MŰHELYKÉRDÉSEK		
Péter László	A személyi bibliográfia szerkezete	17
Demén Ilona	Az adatlapírástól a számítógépes folyóiratrendelésig	20
Juhász László	Eredeti vagy másolat?	23
VISSZHANG		
Rákász Mihály	A „többkönyvűség" kevés a korszerű oktatás és nevelés megvalósításához	26
Csernus Gyuláné	Ne a könyvtártípust – az életképes könyvtárakat fejlesszük!	27
	Kérdezz–felelek	29
KÖNYVTÁRI ÉLET		
Futaky László	Fábián Zoltán-emlékülés Nyíregyházán	30
Arató Antal	A könyvpropaganda és az 1986. évi ünnepi könyvhét	31
Böröndi Lajos	Gyorsfénykép a mosonmagyaróvári Huszár Gál Városi Könyvtárról	34
Tószegi Zsuzsa	„Negyedmilliónyi művészeti könyv: mekkora kincsesbánya...!" *(Beszélgetések a könyvtárról)*	40
Nóvé Béla	Az ürge, a baglyok és a karvalyok *(Görbe tükör)*	44
HOLMI		48
LÁTÓKÖR		
Somkuti Gabriella	Egy pályázat tanulságai	49
Ecsery Elemér	Kárpáti Éva *(A Könyvtáros galériája)*	50
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK		
Zircz Péter	Könyvtári kiadványok – más szemmel	51
Sárdy Péter	Mikroszámítógépek a könyvtári és szaktájékoztatási munkában	54

Tartalomjegyzék az 1986. évre I–VIII.

Lapunk e számában Kárpáti Éva alkotásaiból közlünk

Из содержания

Открытие нового здания сельской библиотеки в Девечере. Статьи *Ласло Дьюрица* и *Корнела Вайда* (4);
Ласло Петер: Структура персональной библиографии (17);
Лайош Бёренди: Городская библиотека им. Гала Хусара в г. Мошонмадьяроваре (34).

From the contents

Inauguration of the new township library building in Devecser (by *Kornél Vajda* and *László Gyuricza*) (4);
László Péter: Structure of personal bibliography (17);
Lajos Böröndi: The Huszár Gál Town Library in Mosonmagyaróvár (34).

Aus dem Inhalt

Das Übergeben des neuen Gebäudes der Grossgemeindebibliothek von Devecser (Schriften von *László Gyuricza* und *Kornél Vajda*) (4);
László Péter: Der Aufbau der Personalbibliographie (17);
Lajos Böröndi: Die Huszár Gál Stadtbibliothek von Mosonmagyaróvár (34).

Cikkeink szerzői

Bereczky László, a *Könyvtáros* főszerkesztője; *Böröndi Lajos*, a Mosonmagyaróvári Városi Könyvtár munkatársa; *Demén Ilona*, az OMIKK osztályvezetője; *Ecsery Elemér*, a Magyar Nemzeti Galéria művészettörténésze; *Juhász László*, a BM Bűnügyi Technikai Intézete okmányszakértője; *Kadosa Árpád*, tanár, az esztergomi Nehézipari Gépészeti Szakközépiskola könyvtárosa; *Nóvé Béla*, az OSZK KMK munkatársa; *dr. Péter László*, a szegedi Somogyi Könyvtár tudományos tanácsadója; *Sárdy Péter*, a Művelődési Minisztérium osztályvezető-helyettese; *Somkuti Gabriella*, az OSZK nyugalmazott osztályvezetője; *Tószegi Zsuzsa*, a Magyar Iparművészeti Főiskola Elméleti Intézete Könyvtár és Információs Központjának vezetője; *Vajda Kornél*, a *Könyvtáros* munkatársa; *Zircz Péter*, az OSZK nyugalmazott főigazgató-helyettese.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI MINISZTÉRIUM LAPJA

Főszerkesztő: **Bereczky László**
A szerkesztőség címe: 1054 Budapest, Alkotmány u. 4. III. 11.
Telefon: 113-793
Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9–11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató
Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (868154/09)
Petőfi Nyomda – 87/70025 Kecskemét, 1987
Felelős vezető: Birkás Béla igazgató
Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest V., József nádor tér 1. – 1900 –, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215–96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H–1389 Budapest, Postafiók 149.

Így állt össze a januári szám

A *Könyvtáros* olvasói már megszokták, hogy hosszú ideje az évkezdő januári szám élén a magyar könyvtárügy illusztris képviselőinek cikkeit találja: számvetést az elmúlt esztendőről és terveket a jövendőről. Az idén szakítunk ezzel a gyakorlattal. Szakítunk, mert a szerkesztőség úgy tapasztalta, hogy az utóbbi években csökkent e számvetések és tervek informatív ereje, több újévi nyilatkozat formálissá vált, amolyan „verítékszagú" dolgozattá. Különben is az események csak ritkán igazodnak a naptárhoz. Ezért úgy gondoltuk: a jövőben csak nagyobb időszak eltelte után kérjük fel az illetékeseket a múlt számbavételére és a várható jövőkép felvázolására.

Egy esetben kivételt tettünk volna! Emlékeztetem olvasóinkat múlt esztendei júliusi számunk bevezető cikkére, amelyben az Országos Széchényi Könyvtár újonnan kinevezett vezetőivel kapcsolatban a következőket írtam: „A szerkesztőség nem akarta »lerohanni« az új vezetést, nem akarta programnyilatkozatra bírni, de most már be kívánom jelenteni, hogy a jövő esztendei első számban szeretnénk egy olyan interjút hozni, amelyben Juhász Gyula és Szente Ferenc összegzi féléves tapasztalatait és ismerteti a közeljövő terveit." Elérkezvén az idő, hogy az ígéretünk szerinti interjút elkészítsük, jelentkeztem a főigazgató-helyettesnél. Ő azonban – hivatkozva a nemzeti könyvtárban jelenleg folyó felülvizsgálatra – egy későbbi időpontot javasolt. Megértéssel vettem tudomásul a halasztási indokot, és azt az ígéretet, hogy a felülvizsgálati jelentés birtokában majd kimerítő tájékoztatást adunk a magyar könyvtárostársadalomnak az Országos Széchényi Könyvtár helyzetéről és terveiről.

Ennyi negatívum után jó kedvvel jelenthetem, hogy ez évi első számunk élén egy örvendetes eseményről beszámoló összeállítás található: 1986. szeptember 12-én avatták fel *Devecser* községben a ritka értékű műemléképületben elhelyezett könyvtárat. „Az ország legszebb könyvtára" – hallottuk több hozzáértő kijelentését, és úgy hiszem, igazságát nincs okunk kétségbe vonni. Közöljük *Gyuricza Lászlónak*, a Magyar Szocialista Munkáspárt Veszprém Megyei Bizottsága első titkárának avatóbeszédét. Számára az avatás nemcsak egy protokolláris feladat letudását jelentette, hanem egy hosszú, küzdelmes út diadalmas végét. Ugyancsak olvashatjuk a *Kovács Emil*lel, a nagyközségi könyvtár igazgatójával készített interjút, aki eddigi életútjának summázatán túl az új könyvtár létrehozásának szépségeiről és nehézségeiről vall... Úgy hiszem, nem követek el indiszkréciót, ha ide másolom Gyuricza elvtárs néhány sorát, amelyet avatóbeszéde „cikkesített" változatát jóváhagyó levelében ír: „Mint eddig, a jövőben is azon fogok munkálkodni, hogy »a könyvek házai« megfelelően gazdagodjanak és gyarapodjanak. Most éppen a Veszprém Megyei Könyvtár rekonstrukciója van soron, reméljük valamikor itt is sor kerülhet egy... avató beszédre". Boldog veszprémi könyvtárügy!

Kadosa Árpád az *Iskolai könyvtárak* című segédkönyvről szóló írásának tulajdonképpen a recenziók között lenne a helye, de mivel egy könyvbírálatnál jóval szélesebb körű gondokkal foglalkozik, úgy véltük, a meglehetősen elhanyagolt *Iskola és könyvtár* rovatot gazdagítjuk vele. Nem csodálnánk, ha a szókimondó cikk vitára ösztönözne.

A *Műhelykérdések* című, régóta nélkülözött rovatba most egyszerre három írás is befutott. *Péter László* a személyi bibliográfiák szerkezetéről értekezik, *Demén Ilona* a külföldi időszaki kiadványok Országos Műszaki Könyvtár-beli adatbázisát mutatja be, *Juhász László* a metszetmásolatok (hamisítások) kiszűrésének módozatait ismerteti.

Szintén egy tetszhalott rovatot támaszt fel *Nóvé Béla*, aki a *Görbe tükör*ben antikváriumi anomáliákat tesz szóvá – *La Fontaine* segítségével.

Bereczky László

Könyvtár a devecseri várkastélyban

A hazai könyvtártörténet, művelődéstörténet, sőt műemlék-helyreállítás és új életre keltés kiemelkedő jelentőségű eseményére került sor 1986. szeptember 12-én Devecserben, a Veszprém megyei nagyközségben. Devecserről, a devecseri könyvtárról, még inkább az országban először ott bevezetett központi könyvellátási rendszerről a magyar, elsősorban közművelődési könyvtárügy ismerői eddig is meglehetősen sokat tudtak. Ismert volt a szakmában a nagyközségi könyvtár igazgatója, Kovács Emil *is. Nem véletlen, hogy annak idején tagja volt a Könyvtárellátó mellé kinevezett könyvtári könyvminősítő bizottságnak, amelyben könyvtáros szakemberek vettek részt, hogy segítsenek a Könyvtárellátónak felbecsülni az egy-egy kiadásra tervezett könyv iránt várható könyvtári igényt. Nem véletlen az sem, hogy Kovács Emil ismerős alakja volt a különféle könyvtári-szakmai tanácskozásoknak, ankétoknak, vitáknak is. Lényegre törő felszólalásai mindig gazdag tapasztalati anyagra támaszkodtak, javaslatai általában újításokra, könyvtárszervezési reformok bevezetésére irányultak.*

Amikor a helyi, veszprémi sajtó hírül adta, hogy a nagyközség nevezetes, 15. század végi várkastélyából könyvtár lesz, a szakmai közvélemény nem tudhatta, hogy Kovács Emilnek a vállalkozás során nemcsak, sőt talán nem is elsősorban a szakkérdések sokaságával kell majd szembenéznie, nemcsak a könyvtárszervezési, könyvtárberendezési alapelveket kell összhangba hoznia a kastély adottságaival, lehetőségeivel és korlátaival, de keményen meg kell küzdenie azokkal is, akik úgy vélték – nem kevesen akadtak ilyenek –, hogy felesleges könyvtárat csinálni egy kiemelkedő jelentőségű műemlékből, s ekkora teret adni egy mégiscsak „falusi" könyvtárnak. Meg kellett küzdenie az építőkkel, a berendezőkkel, a könyvtár szempontjai iránt oly kevéssé érzékeny kivitelezőkkel is. A küzdelem, nem utolsósorban a megye MSZMP bizottsága első titkárának, Gyuricza Lászlónak *a magyar könyvtárügyben szinte példátlan megértése és „melléállása" miatt, győzelemmel végződött. (Nem érdektelen megemlíteni, hogy az első titkár – valószínűleg ez is ritkaság a magyar könyvtárügyben – az építkezés, berendezés ideje alatt háromszor meglátogatta a nagyközségi könyvtárat, minden alkalommal hosszabb időt töltve ott szemrevételezéssel, tájékozódással.) Devecserben tehát létrejött, s a használóknak átadatott egy csodálatos, kategóriájában vitán felül világszínvonalú könyvtár. Jó lenne, ha a könyvtárról a későbbiekben, a használat tapasztalatai alapján, elemző-értékelő szaktanulmányok is készülnének. A* Könyvtáros *bizonyos idő múltán vissza is fog térni a téma tárgyalására. Most az esemény és háttere megvilágítása céljából elsőnek Gyuricza László könyvtárnyitó beszédét közöljük, amelyből nyomon követhető, mi is történt Devecserben, azt követően pedig – a részletek megismertetése érdekében – egy beszélgetést a könyvtár igazgatójával, Kovács Emillel.*

Itt Devecserben, közel a főtérhez, a Pápa felől érkező, feljebb Ajkának, Sümegnek, Tapolcának elágazó régi-régi és fontos út mellett, a Torna patakon áthaladva, szép, tájkép jellegű idős fákból álló park, majd erős kőfalrész fogad bennünket. Mögötte jelentős tömegű épületegyüttes helyezkedik el, amelyet igazán a nagyszerű barokk kapun bejutva láthatunk. A köznyelv Esterházy kastély néven ismeri ezt a nagymúltú épületcsoportot.

A fellelhető írásokból és az 1970-es években végzett műemléki kutatásokból tudjuk, a kezdetek az 1400-as évek végére nyúlnak vissza, amikor is valószínűsíthetően és bizonyíthatóan nemesi kúria volt itt. „A devecseri udvarházat a Somlyó vidékén gyülekező paraszthad égette

fel 1514-ben" olvastam valahol. Nem sokkal később az 1520-as években egy itteni, gyorsan gazdagodó és a többi közül kiemelkedő birtokos, *Csoron András* építtette újjá, akkor vált kastéllyá.

A kutatások során megtalált és jelképesen újra beépített ajtókeret szemöldökívére az 1526-os, számunkra, magyarok számára igen emlékezetes, szomorú dátum van felvésve. Az Esterházyak az 1600-as évek első harmadában szerezték meg, az 1790 és 1890 körüli években jelentősebb átépítéseket ért meg az épület. Az Esterházy grófok 1925-ben jöttek Pápáról Devecserbe és használták, lakták 1945-ig. Ők is végeztek átépítéseket.

A második világháború után a Devecseri Járási Hivatal kapott benne helyet, majd a járás megszűnése után kihasználatlanul maradt az épületegyüttes. Kastélysors, mondhatnánk röviden és tömören: megépítik, átépítik, eladják, megveszik, megszerzik, elhagyják, ahogy a történelem gazdáik életét alakítja.

Különösen nagy sorsalakító volt hazánkban 1945. Eltűntek a nagy földbirtokok, velük együtt a hercegek és grófok, s megmaradtak, ránk maradtak egy letűnt életforma tárgyi emlékei, a nagy és valamikor pompás kastélyok. A nép vette őket birtokába, de először, és ez törvényszerű velejárója minden rendszer átalakulásának, csak a tagadott múlt hordozóját, megtestesülését látta bennük. Széthordták vagy elpocsékolták berendezésük jó részét. Később, már konszolidált viszonyok között, a korábbi és a valóságban is fényűző életmód ellentételezéseként egy részükben szociális, vagy egyéb közintézményeket alakítottak ki, más részük pedig, ahogy a magyar mondja „az ebek harmincadjára került", ott is maradt mind a mai napig.

Kicsit így alakult a devecseri kastély sorsa is. Pusztult, romlott. A hetvenes években tervezett hasznosítása is megfeneklett.

Ekkor született a megyei tanács döntése, hogy a már megkezdett újjáépítést nem szabad abbahagyni, folytatni kell. Így nyert elhelyezést itt a keleti új épületben és a déli falhoz belülről támaszkodó helyiségekben a szociális otthon, az udvar nyugati oldalán pedig az öregek napközi otthona. A többi épületrészből pedig lakás, iroda és kiszolgáló helyiség lett. Szociális otthonra a megyének ezen a részén égető szükség volt. A döntés tehát jó ügyet szolgált. Az ajkai városi kórházra támaszkodva újszerű, időskorú gondozási és ellátási rendszer kialakítása is szerepelt programunkban. Sajnos az érdekeltek kellő ambíciójának hiányában ez eddig még nem valósult meg.

Mindezek után továbbra is kihasználatlanul maradt a központi nagy épülettömb. Hasznosítására megyei elképzelés is volt, de a helyi párt- és tanácsi vezetők kezdeményezésére, jelentős pótlólagos befektetéssel, könyvtár létrehozása mellett döntöttünk.

Miért? Megmondom nyugodtan, nemcsak az épület hasznosításának szándéka és kényszere, a devecseri könyvtár múltja és munkája is erre késztetett.

Devecser a régmúlt időkbe visszanyúlóan fontos lakóhely. Itt találkozik a Bakony és a Kisalföld, a hegyvidék és a síkság. Két egymástól eltérő gazdasági térség; sok lehetőséget hordoz már önmagában is. A Torna-patak átfolyó vize, a Somlóhegy közelsége, az útösszefutások és –elágazások, mind jó hatással voltak a település fejlődésére. Kereskedelme különösen szépen fellendült.

1760 augusztusában országos vásárt rendeztek itt, 1794-ben pedig hetivásár tartási jog birtokába is jutott a falu. Kereskedelem – vásár – iparosodás és ezek kölcsönhatása közismert településfejlesztési hatóerők. Még ha Devecser nem bírta is mindenben a versenyt korábban Pápával, később Ajkával, mégis megmaradt a mai napig jelentős településnek. A települések közösségszervező műhelyei itt is megjelentek, így a különféle önművelési és kedvtelési egyesületek. Közbevetőleg jegyzem meg, hogy ezeket az intézményeket, mint tudjuk, a felszabadulás után jórészt oktalanul elsorvasztották. Újraéledésüket a társadalmi hasznosság és a közéleti demokrácia jegyében ma már messzemenően támogatjuk. Munká-

jukban mind többen részt veszünk. Szerencsés véletlen, hogy holnap itt, ebben a könyvtárban alakul meg a „Somlóbarátok Egyesülete". De maradjunk a könyvtárnál. Devecserben is működtek egyesületi könyvtárak, volt könyvtára a Polgári Olvasókörnek, a Casinonak, a Gazdakörnek is.

A felszabadulás után valóságos kulturális forradalom ment végbe hazánkban. E forradalom új intézményrendszert is teremtett. Így szerveződött meg itt is 1952-ben a járási könyvtár. Szegényes volt a kezdet, elfért a Népkönyvtári Központtól kapott néhány száz könyv négy falusi ruhásszekrényben. Az igény, az érdeklődés és törekvés azonban továbblépésre serkentette a jó ügy ápolóit, és 1966-ban már 180 négyzetméter alapterületű új könyvtárat avattak Devecseren. A 70-es évek közepén alakították ki a könyvtári szakmában „devecseri módszer"-ként ismertté vált központi könyvtárellátási rendszert, ennek keretében valósult meg a környező kis települések szervezett és szakmailag is összefogott, rendszeres könyvellátása. Az utóbbi 10 évben megduplázódott a könyvek száma. Állománygyarapításra évente mintegy 700 ezer forintot fordítanak, ez az összeg – a lélekszámhoz viszonyítva – a legmagasabb a megyében, de országosan is az elsők között van. Az olvasók száma mintegy 8500, az évente kikölcsönzött könyveké csaknem 240 ezer. A jó munka elismerését jelzi az 1974-ben és 1977-ben elnyert „Kiváló Könyvtár" cím.

Ezért, e nagy és elismerésre méltóan szép munkáért kerülhetett hát sor az új könyvtár létrehozására.

Felemelő, ami most körülvesz bennünket. Helyén való volna itt talán még az áradozás is e nagyszerűség láttán. Én azonban – az alkalomhoz illően – a tipográfia területéről idézek egy rövid példát. *Haiman György* írja *A könyv műhelyében* című munkájában: a tipográfia akkor jó, ha „árnyaltan, gazdagon alkalmazza saját eszközeit mindannak a láttatására, közlésére, ami a szöveg nyelvi közegében megfogalmazódott". Egy könyvtár pedig akkor jó, ha lelki beállítódást teremt a könyvnek, mint különleges használati tárgynak a kézbevételéhez, fellapozásához és a benne való elmélyedéshez, akár tanulás, akár szórakozás, akár pihenés céljából. Úgy érzem, itt adottak mindezekhez a feltételek. De a számok is beszédesek: 1550 négyzetméter hasznos terület; a polcokon 45 ezer kötet; 120 ezer kötetes raktári állomány, ami az ismertetett módon 48 kiskönyvtár ellátását is szolgálja; 370 folyóirat jár ide; előadóterem, kutatóterem, kiállítási lehetőségek, és még hosszasan sorolhatnám, mi minden van itt.

*

Az ember fejlődése során, annak a folyamatosan fokozódó nyomásnak a hatására, amely a környezet összetevőinek megértésére, a társas szerveződés létrejöttére irányul, megszületik a nyelv. Fokozatosan gazdagodnak, egyre árnyaltabbá, elvontabbá válnak a fogalmak, és egyszer a pontosan megállapíthatatlan múltban létrejön mindezek egyezményes leképezésének jelrendszere, az írás. Az írásból könyv lesz, előbb agyaglapokon, hengereken, majd papiruszon, végül papíron, a könyvek sokaságát pedig a könyvtárak fogadják be. Óriási lehetőséghez jut az ember, tapasztalatai és a hozzá társuló gondolatok rögzíthetők, az egyéntől elválaszthatók, tárolhatók, térben és időben bármikor felhasználhatók. Az áthagyományozódás helyébe a pontos és szabatos, megmaradó leírás lép. Az érzéki tapasztalaton alapuló tanulást a könyvből való tanulás helyettesíti. Az írás, az olvasás művészetté fejlődik, megsokszorozza a második jelzőrendszer, a beszéd hasznát és szerepét. Mindezek szimbóluma, koronája a könyv, mégpedig immár évszázadokon át a nyomtatott könyv. Korunkban pedig megjelentek már az eseményt, a tapasztalást, a gondolatot, vagy az elgondolt cselekményt rögzítő, továbbító egyéb eszközök és közlési módok is. A pesszimistábbak a Gutenberg-galaxis végéről beszélnek, írnak, filozofálnak. Én azt hiszem, nincs igazuk. Az ember továbbépíti a megszerzett tudást, minden továbblépés valamilyen formában tartalmazza az előzményeket, és így az is természetes, hogy a könyvtárakban helyet kell, hogy kapjon mindaz, ami a hagyományost kiegészíti, netán meghaladja. Itt, ebben a könyvtárban ez történik. Ezt szolgálja a szép számú audiovizuális anyag, a hangszalagok, a mikrofilmek, a videokazetták, és egyéb eszközök. Helye van itt mindezeknek, a látogatók, érdeklődők, szórakozni, tanulni vágyók rendelkezésére állnak, és kell is, hogy álljanak.

*

Mindennapi gyakorlatunkban ma is azokat a településeket tartjuk jelentősnek, ahol gyárak, intézmények sokasága található. De úgy

hiszem, lehet mással is jelentőssé válni, olyan dolgokkal, amelyek az embert különleges módon szolgálják élete színterén, lakóhelyén. Ilyen módon indult el Devecser nagyközség is, jó irányban keresve a maga szerepét. A könyvnek itt olyan házat teremtettünk, amihez hasonlóval kevés település büszkélkedhet, ami növelheti a lakóhelyüket szerető devecseriek önérzetét, amit meg lehet mutatni, ha magukat akarják bemutatni.

Váljon ez a könyvtár a közművelődés az önművelés szeretett és kedvelt otthonává az itt élőknek, a Devecser környékieknek, és az idelátogatóknak egyaránt.

Szeretném megköszönni mindazok munkáját és fáradozását, akik a mai könyvtáravatáshoz hozzájárultak, annak létrejöttét segítették. Az ódon falak itt valami újat, valami jelentőset, valami nagyon szépet és mait fogadtak be, de a kapuk nyitva maradtak. Várjuk és igényeljük az érdeklődést, az olvasni, művelődni vágyást ebben a bonyolult, sok összetevőjű világban. Miközben a közművelődés felkeltésén, ébrentartásán, mint eddig is tettük, a továbbiakban is odaadóan munkálkodunk. Így és ezzel is szolgáljuk népünket és hazánkat.

Devecseriek! A szép könyvtár az Önöké, becsüljék meg és szeressék. Önöket szolgálja, Önökért van. A könyvtárat átadom a használatnak, rendeltetésének!

Beszélgetés Kovács Emillel, a devecseri „kastélykönyvtár" igazgatójával

Országos közfigyelem... Hírlapi cikkek sokasága, fotók számoltak be arról, mi is történt Devecseren. Tényleg, mi történt?

– Minden intézmény életében vannak dátumok, „mérföldkövek", amelyek valamilyen módon meghatározóvá válhatnak évekre, évtizedekre. Ilyen jelentős eseménye volt a könyvtár életének 1986. szeptember 12. Ezen a napon szép és ritka „ajándékot" kapott Devecser község lakossága: egy különös hangulatú, ritka értékű műemlék épületben elhelyezett könyvtárat.

A közfigyelmet több dolog is kiváltotta: az első időszakban az, hogy ezt a szép épületet „épp" a könyvtár kapta meg (más intézmények is szerették volna birtokba venni), s az 5700 lakosú település jelenleg Közép-Európa feltehetően legnagyobb községi könyvtárát tudhatja magáénak. Mert talán felesleges is mondani, hogy néhányan (valóban csak pár személy) szívesebben felhasználták volna ennek a nemzeti értéknek a restaurálására, felújítására, a könyvtár berendezésére fordított pénzt más „fontosabb" dolgokra.

Az érdeklődést – azt hiszem – fokozta az épület reprezentatív megjelenése (végül is 16. századi várkastélyról van szó), a szép belső terek igényes kialakítása, valamint esztétikus berendezése. A főépületben, a lehetőségeket és adottságokat maximálisan kihasználva, szerencsés módon sikerült megtalálni azokat a megoldásokat, amelyek a kastélyt alkalmassá tették a könyvtári funkciók befogadására.

A restaurálással, műemléki értékek feltárásával pedig visszaállíthatóvá vált a várkastély régi hangulata: eredeti formájukban láthatók a tölgyfából készült ajtók, ablakok, a díszes kazetták, famennyezetek, a lépcsőház a párját ritkító faragott falépcsőkkel, reneszánsz és barokk kandallókkal, amelyek a 15. és a 19. század elején készültek korabeli angol kastélyok mintájára.

Az új épületbe történt átköltözés óriási minőségi változást hozott a könyvtári feladatok elvégzésében, hisz előző helyükhöz viszonyítva több mint ezer négyzetméterrel nőtt az alapterület. Megszűnt a régi „nyomor", minden részleg megfelelő helyet kapott. Csak megemlítem, hogy most 300 ezer kötetet tudunk raktározni.

A község lakói élénk érdeklődéssel figyelték, mi lesz a kastély sorsa. A felújítások idején hallott mendemondák sokakat elkeserítettek, másokat felháborítottak, mert szó volt üzemekről, különböző nem a települést szolgáló intézmények elhelyezéséről.

Az itt lakók azért is örülnek a könyvtárnak, mert a kastély évszázadokon keresztül számukra rejtélyes és idegen világ volt, ahova csak nagyon keveseknek volt módjuk belépni. Most mindenkinek, a hét minden napján nyitva áll. Azt hiszem, részben ennek a következménye,

hogy több idős ember is eljött megnézni belülről a kastélyt, benne a volt lovagtermet, az Esterházyak pazar lakosztályait.

– Hogyan került sor arra, hogy egy ilyen, mindenképp kiemelkedő jellegű műemléképület könyvtár lett?

– A döntést véleményem szerint elsősorban az motiválta, hogy a Devecserben lévő könyvtár – amely a volt devecseri járás tanácsi és iskolai könyvtárainak ma is hálózati alközpontja – igen nehéz elhelyezési körülmények között működött. A munkavégzés, az irányítás, a színvonalas olvasószolgálat gátja az volt, hogy a könyvtár három különböző, egymástól távol eső épületben tevékenykedett. Ezeket a gondokat még tetézte, hogy e három helyen sem fért el az állomány, s Devecsertől 5, illetve 17 kilométerre két település elhagyott iskolaépületében kellett raktárakat bérelnünk. Ilyen körülmények között nem tudtuk biztosítani a gyűjtemény rendszeres használatát legnagyobb erőfeszítésünk ellenére sem. Ennek hátrányait – sajnos – elsősorban a könyvtárhoz forduló olvasók tapasztalták.

Ilyen feltételek mellett igényes könyvtári szolgálatot végezni nem lehetett. Ezért kérték a község vezetői a megyétől, hogy az előzőleg más célra felújított, de üresen álló várkastélyt könyvtárunk végleges otthonául birtokba vehessük. Hasznosítási tervünket a megyei vezetés jónak tartotta, megkaptuk a „mennyország" kulcsát, s ehhez még 5 millió forintot a könyvtári funkciók kialakítására, a berendezés elkészítésére, amelyet a község még 2 millióval kiegészített.

Az épület könyvtári hasznosítása mellett szólt az is, hogy jelentős átalakítás, a műemlékjelleg megsértése nélkül is alkalmasnak tűnt céljainkra. Az épületnek a közlekedési úttól való távolsága, védettsége a különböző zajoktól, a mellette lévő őspark – nyugodtan mondhatom – ideális környezetet nyújt az olvasáshoz, az elmélyült szellemi munkához.

Nagy jelentősége volt annak, hogy a fenntartó és a könyvtár jó kapcsolatának köszönhetően az átépítési és berendezési tervek elkészítésében a belsőépítész és a könyvtárosok jól együtt dolgozhattak, „szabad kezet" kaptak. Így zavaró „jótanácsok" nélkül sikerült olyan intézményt kialakítani, amely a nyilvános szolgáltatásokat is, a belső munkaszervezést is a legszakszerűbb módon teszi lehetővé.

– Mivel érdemelte ki Devecser ezt a ragyogó, világszínvonalú, hazánkban párját ritkító könyvtárat?

– A kérdés egy részére az előzőekben már válaszoltam. De el kell még mondanom egyet-kettőt dolgot. Devecser a Somlókörnyék, a Bakony és a Kisalföld találkozásának földrajzi központja. A kereskedelmi utak itt találkoznak, természetesen e földrajzi régióban lakó emberek is. Így lehetett hosszú időn át járási székhely. De a szomszédban dinamikusan fejlődő iparváros, Ajka ezt a rangot „elvette" tőle. Elköltöztek az intézmények, hivatalok, kevesebb lett a község fejlesztésére a pénz, szűkültek a lehetőségek, s az itt lakók és a községért felelősséget érző lokálpatrióták nagyon nehezményezik a község háttérbe szorulását.

A járási intézmények közül, mint utolsó „végvár", a könyvtár szívósan tartotta magát, megmaradt hálózati alközpontnak, és ezt a szerepét ma is betölti. A lakosok örültek, hogy van egy intézmény, amely „képes" volt itt maradni. Talán ennek is köszönhető, hogy a könyvtár és a lakosság hosszú idők óta jó viszonyban vannak egymással: a község lakóinak 31 százaléka könyvtári olvasó, szolgáltatásaink általános megbecsülésnek örvendenek. Kellett ehhez természetesen egy meggyőződéssel és makacsul dolgozó kollektíva is, olyan munkatársak akiknek „életszükséglet" volt a könyvtári szolgálat és annak minősége.

Így talán elmondható, hogy az új „otthont" kiérdemeltük.

– Mi történt Devecseren – könyvtári vonatkozásban – az elmúlt évtizedek alatt? Igaz, hogy itt indult be először az országban a központi ellátás? Miért? Hogyan?

– Néhány dátumot sorolok fel, amelyek meghatározóak voltak a könyvtár életében. 1966: Száznyolcvan négyzetméter alapterületű – abban az időben modernnek mondott – könyvtárat avattak. 1974: A volt Nemzeti Bank épületébe költözött a gyermekrészleg. 1978: A munkahelyek és raktárak a volt bíróság épületébe költöztek. Ezzel teljessé vált a könyvtár szétszabdalása. Külön kell szólni az 1976-os évről, amely számunkra roppant fontos, és későbbi fejlődésünknek, gyarapodásunknak elindítójává vált. Ugyanis ebben az évben bízta meg a Kulturális Minisztérium könyvtárunkat, hogy készítsük el a járás könyvtáraira kiterjedő központi könyvellátás tervét, és kezdjük meg annak gyakorlati bevezetését.

A központi könyvellátás bevezetésére azért volt szükség, mert az elkülönült, magukra maradt kis könyvtárak nem voltak alkalmasak az

egyre növekvő mennyiségi, de főleg minőségi igények kielégítésére. Sok esetben értékes könyvek használatlanul hevertek (hevernek itt-ott még ma is) a könyvtár polcain, másutt viszont szükség lett volna rájuk. A rendelkezésre álló pénzösszegek felhasználása sem történt ésszerűen, a beszerzésekben sok volt a párhuzamosság stb. A szakmai terveket elkészítettük, a gyakorlati bevezetést megkezdtük, szerencsénkre kaptunk hozzá „pénzt, paripát, fegyvert". Négy év alatt sikerült olyan könyvtári hálózatot létrehoznunk, amely a legkisebb telelpülésre is gyorsan és tervszerűen el tudja juttatni a könyvet és a helyi szükségleteknek megfelelő dokumentumokat. Azóta kis könyvtáraink egy funkcionálisan egymásra épülő lépcsőzetes ellátást nyújtó hálózat részei, ahol szolgáltatásaik színvonalát a rendszer segítségével sikerült megjavítani.

– Milyen helység Devecser? Kik, hányan élnek itt, mi a helység története?

– Devecser a Bakony nyugati peremvidékéhez tartozik, történelmi utak kereszteződésében található. Érthető tehát, ha már a középkorban mezőváros. Nyugatra alig félóránvira emelkedik a Somló vulkanikus kúpja, egy ősi szőlővidék központja. A település fejlődése, kedvező fekvése ellenére is, igen lassú volt és várossá máig sem alakult. A mai község kialakulása a kiegyezéstől a századfordulóig tartott. Az utcákon látható házak homlokzatán tanúskodó évszámok szerint ebben az időben épült a község legtöbb háza.

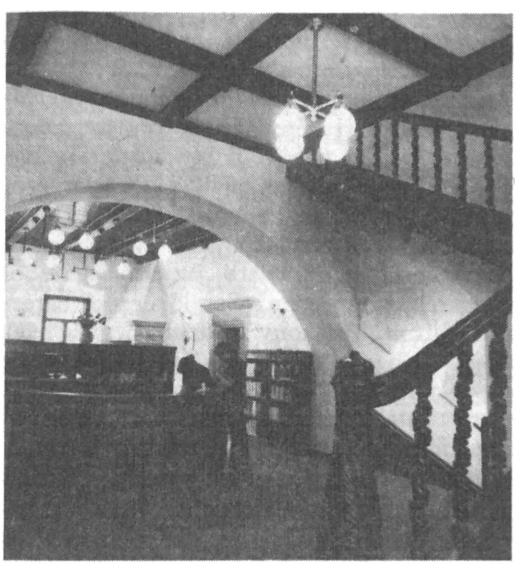

Devecser fejlődése a felszabadulással meggyorsult. Többszáz lakóház épült, új utak, utcák alakultak, fejlesztették a kereskedelmi hálózatot. Az urbanizációnak azonban kevés jele van. A földrajzi körzet életében mindig jelentős szerepet játszó település 1970-ben elvesztette járási székhely rangját, s a járási intézmények is átköltöztek az új központba, Ajkára.

A lakosság száma nem haladja meg a hatezret. A községnek nincsenek nagy gyárai, ezek Ajkán épültek fel. Csak 2–300 dolgozót foglalkoztató leányvállalatok vannak, mint a Bakony Művek, a Téglagyár, a Húsüzem, a varrodák. A táj természeti adottságai következtében a község végül is mezőgazdasági jellegű maradt. A lakosság lélekszáma nem változik, de az itt élők jól érzik magukat, az aktív keresők döntő többsége Ajkán, a bányákban, a timföldgyárban stb. dolgozik.

– Milyen volt a régi könyvtár?

– Már előbb szóltam róla, hogy a település három különböző pontján volt egy-egy részlegünk. Mivel a szabadpolcos terekben az állománynak csak töredékét tudtuk elhelyezni, az utóbbi években jószerével raktárból folyt a kölcsönzés. A délelőtti időszakot az olvasószolgálatosoknak az előző napi kérések „összeszedésével" kellett eltölteniük. A fűtetlen, hideg raktárakban több óráig tartózkodtak, keresték a könyveket. A régi helyiségek barátságosak, családiasak voltak, de feladataiknak már rég nem tudtak megfelelni. Szóval valamennyien könnyen elfelejtettük őket, nem éreztünk nosztalgiát a költözködés alatt.

– Szigorúan könyvtári szempontból milyen gondokkal járt az átköltözés? Milyen elképzelései voltak az új elhelyezést illetően? Mennyire sikerült ezeket véghezvinni?

– Elsősorban elő kellett készíteni az állományt a költöztetésre. Ehhez a munkához tartozott a könyvekről esetleg hiányzó raktári jelek pótlása, a rongáltak, elavultak selejtezése. A teljes állományból egyedenként válogatva gyűjtöttük össze a szabadpolcra kerülő anyagot. Felülvizsgáltuk a kézikönyvtári állományt, a nem oda tartozó könyveket kiemeltük, de át is osztottunk néhány könyvet a kölcsönözhető állományba. Pontosan kiszámítottuk, hány polcfolyóméter jut az új szabadpolcon egy-egy állományrésznek és a válogatást eszerint végeztük. A régi tizenötezer kötettel szemben közel hetvenezer került szabadpolcra.

Új módon végeztük a feliratozásokat: nem a részlegeket, hanem a gyűjteményeket jelöltük.

Ez főleg a hetedik-nyolcadik osztályos gyerekeket bátorította fel, akik szívesen telepszenek be az olvasóterembe a felnőttek közé, búvárkodni. Magatartásuk, sokak számára talán meglepő módon, általában példásabb mint a felnőtteké.

Óriási feladat volt a százhatvanezer kötetet befogadó raktár felállítása. A térelosztás, az egyes részlegek elhelyezése – a kollégák, a szakmabeliek, de az olvasók is így látják – a könyvtári funkciók közötti kapcsolattartást jól szolgálja. A nyilvános övezetek mellett külön helyet kapott a helyismereti és külön szobát a Somló-gyűjtemény.

Fontosnak tartottuk, hogy a munkahelyek berendezési színvonala semmivel se maradjon el a nyilvános szolgálat helyiségeitől. Húsz négyzetméteres teakonyhát is berendeztünk, öltözőt és négy tusolót is alakítottunk a dolgozók számára.

A „szakmunkák" mellett természetesen megkezdtük a kollégák betanítását és felkészítését is az új feladatok ellátására.

– *Kik, mivel segítettek a munkában?*

– Természetesen azokról beszélek szívesen, akik segítettek. Itt elsősorban a nagyközségi és a megyei tanács dolgozóit említem meg. Nyugodtan mondhatom, hogy az ő erkölcsi támogatásuk nélkül ezt a munkát nem tudtuk volna elvégezni, mert bizony voltak gáncsoskodók, akik nem hagytak bennünket nyugodtan dolgozni. Ők (akiket az idő múlásával egyre inkább elfelejtünk) úgy gondolták, hogy pazarlás egy ilyen épületet könyvtárnak felhasználni. Ezt a véleményüket – ismerve a közhangulatot – ma már senki előtt sem merik vállalni. Nem mondhattam el nekik, hogy a kastélyban nemcsak könyvtárat rendeztünk be, hanem egyúttal ritka nemzeti értéket, magát az épületet is „megmentettük", és megőrizzük az utókor számára.

– *Milyen most ez a könyvtár? Mi van még hátra? Mit kellene még csinálni, hogy elhelyezéséhez „méltó" legyen?*

– Az új épületbe költözés kétségtelenül korszakváltást jelent, de ez még nem jár együtt a könyvtár belső megújulásával. A reprezentatív környezetet, a szép olvasói, kiállítási rendezvényekre szánt tereket ki is kell használnunk. Megfelelő színvonalú munkával meg kell teremtenünk az épületben a tartalom és forma egységét.

A könyvtárosok közössége tudatában van annak, hogy erkölcsi kötelessége az adottságok kihasználása, a társadalmi igények magasabb szintű, az épülethez méltó kiszolgálása. A belső munkák közül nagy feladat a katalógusok építésének, revíziójának éppen nem látványos, de a könyvtár működését tekintve alapvető és elengedhetetlen tennivalója. Most kezdjük meg a tájékoztató munka eddigi nehézkes, passzív formái mellett az aktív, szétsugárzó válfajok alkalmazását is. Az avatóra füzetformában kiadtuk folyóirat-katalógusunkat, és most jelent meg hasonló kiadványunk pedagógiai gyűjteményünkről. Rendszeressé tesszük a *Devecseri Füzetek* megjelentetését, helyismereti, ajánló bibliográfiák készítését.

Egyéb programokat csak annyit és olyanokat szervezünk, amelyek kiegészítik és segítik alapfunkcióink végzését. Ide sorolom a kastélygalériá állandó kiállításait, a nyelvtanfolyamokat, kamarahangversenyek tartását, az író–olvasó találkozókat, a gyermekfoglalkozásokat. Audiovizuális gyűjteményünk használatát sajnos egyelőre akadályozza a technikai berendezések hiánya. Ezért nyújtottunk be pályázatot az Országos Közművelődési Tanácsnak is, de eddig semmiféle választ nem kaptunk. Hogy e részlegünk működésének hiányát nagyon fájlalják olvasóink, az természetes. A fiatalok elsősorban zenei lemezeket, videoműsorokat szeretnének nézni, az idősebbek (főleg a szomszédságunkban lévő időskorúak otthonának lakói) a hangoskönyvtár regényeit, elbeszéléseit hallgatnák. Hangsúlyozni szeretném, hogy szolgáltatásainkat nemcsak a helybelieknek szánjuk. Megteremtjük az intézmény kisugárzó hatását az egész régióra, továbbítjuk e területre az ország központi szolgáltatásait is.

– *Te az ország egyik híres, sikeres könyvtárigazgatója vagy. Mitől, hogyan lettél ilyen? Milyen főnök, milyen igazgató vagy?*

– Érettségi után pár hónappal már bekerültem a devecseri könyvtárba. Módszertanosként kezdtem a pályát, s úgy éreztem, ezt a feladatkört épp nekem „találták ki". Szervezni kellett, emberekkel kapcsolatokat létesíteni, meggyőzni sokakat a könyvtár fontosságáról (nem mindig sikerült) stb. Az első fizetésből vett kerékpáron jártam a Somlókörnyék barátságos falvait, a Bakony zordabb, hegyes településeit. Nagyon szép idők voltak. Most, hogy autóval járjuk a vidéket, különös érzéssel ismerek rá az utak mellett egy-egy fára, amely alatt annak idején megpihentem... Jó iskola volt ez számomra.

Páldy Róbert, a megyei könyvtár akkori igazgatója, első tanítóm és segítőm (akire ma

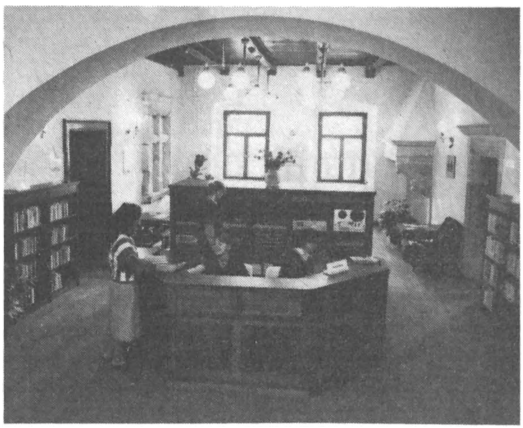

is hálával gondolok), huszonkét éves korom ellenére megbízott a járási könyvtár vezetésével. Az, hogy fiatalon dobtak a mélyvízbe, hogy magamra voltam utalva, jó volt arra, hogy rövid idő alatt megszokjam az önállóságot. Megnőtt felelősségtudatom, határozottságom. De az is igaz, hogy az első időszakban nagyon hiányoltam egy tapasztalt szakember segítségét és tanácsait. Munkámban mindig az egész hálózat fejlesztését tartottam szem előtt, s az évek folyamán igyekeztem könyvtárpolitikát is „csinálni" (döntse el más, milyen sikerrel). Céljaim elérése érdekében sok apró vereséget, kis csaták elvesztését is vállaltam. Mivel optimista vagyok, szeretem a nehéz feladatokat (a könyvtár építése valóban annak bizonyult). Igaz – sportnyelven szólva –, többször „padlóra kerültem", de hamar talpra is álltam.

A megyében menedzser típusú igazgatónak tartanak, s én valóban a public relations, a közönségkapcsolatok hívének vallom magam, s hiszem, hogy a fejlődés egyik alapvető tényezője a jó kapcsolatok kialakítása, az erős közéleti aktivitás. Ezért is vállaltam – első szóra – a központi könyvellátás bevezetését. Külön szívügyemnek tartom a falvakban, kis településeken élő tanulók könyvtári ellátását. E munkámban személyes élmény is motivál. Elsős gimnazista koromban a pápai városi könyvtárba mentem Arany Jánosról irodalmat kérni. Mint faluról városba kerülő fiatal, félénken megszólítottam az éppen élénken csevegő könyvtárost, aki alig figyelve rám így szólt: „menj oda a katalógushoz, és írd ki a kért könyv címét és raktári jelzetét". Akkor azt hittem, elsüllyedek szégyenemben, mert nem tudtam, mit jelent az, hogy katalógus és raktári jelzet. Észrevétlenül lopóztam ki a könyvtárból. Ez az eset ma is sokszor eszembe jut, s arra ösztönöz, hogy a legkisebb falusi könyvtárban is tegyünk meg mindent, amit megtehetünk a gyermekek szemének felnyitásáért, s adjunk nekik annyi szellemi útravalót, amennyit csak tudunk.

Milyen igazgató vagyok? – Azt hiszem, erre másoknak, elsősorban a kollégáknak kellene válaszolniuk. Talán azt mondthatom, hogy munkatársaimtól sokat követelek, de igyekszem a feladatok elvégzéséhez minden feltételt megteremteni számukra, s arra is vigyázok, hogy munkájukat valóban jó közérzettel, felszabadultan végezhessék. Azt már ők is tudják, hogy csak hittel, szorgalommal lehet dolgozni, ha néha nehéznek is tűnnek a feladatok, mert csak úgy érdemes valamit csinálni, ha hiszünk annak értelmében és társadalmi fontosságában.

– *Milyen a stábod? Mit, hogyan fogtok itt elvégezni?*

– A könyvtárügyben kis eredmények eléréséhez is felelősségtudattal rendelkező könyvtárosokra van szükség. A könyvtári munkamegosztásból fakadóan természetesen vannak kulcsszerepek, de minden terület egyként fontos a hierarchiában, hiszen ha egy kicsi láncszem megszakad, zavarok keletkeznek. Ilyen meggondolások alapján igyekeztünk az új könyvtárhoz kapott létszámfejlesztést kihasználni, illetve a munkatársak kiválasztását végrehajtani. Ez ideig két felsőfokú végzettségű, és megfelelő gyakorlattal rendelkező munkatársat sikerült alkalmazni. Az új dolgozók közül négyen könyvtárkezelői szaktanfolyamot végeztek, minden csoportvezetőnek felsőfokú képesítése van. De még legalább két munkakör betöltésére kellene megfelelően képesített szakember. A fenntartó két összkomfortos lakást is biztosít, de sajnos a meghirdetett pályázatokra ilyen feltételek mellett sincs megfelelő jelentkező.

– *Sokan, joggal irigyelnek, mit javasolsz nekik?*

– Nem törődöm az irigyeimmel. Lehet, hogy hihetetlenül hangzik, de örülök nekik. Mert mégis csak jobb, ha irigyeim vannak, mintha sokan sajnálnának. Persze közülük kevesen tudják, hogy amit elértünk, elértem, közös eredményeink, milyen iszonyatos és gyakran reménytelennek tűnő küzdelmek árán születtek. Nem tudják, milyen emberpróbáló, idegeket őrlő harcot kellett folytatni minden apró sikerért.

Vajda Kornél

Iskola és könyvtár

Hogyan segít az Iskolai könyvtárak című segédkönyv?

Több mint egy évtizeden át erősen hiányoltam munkám közben egy, *csak az iskolai könyvtárak tevékenységével foglalkozó* segédkönyvet. 1984 decemberében végre megküldték iskolánknak az *Iskolai könyvtárak. Segédkönyv könyvtáros tanárok számára* című, könyvesboltokba nem kerülő, általam oly nagyon várt kiadványt. Második, részben átdolgozott, bővített kiadása volt az 1978-ban csekély példányszámban megjelent első kiadásnak. Nagy örömmel vettem hát kézbe és tanulmányoztam át. Kétségtelen, hogy segítséget nyújt az iskolai könyvtárosoknak, különösen a könyvtárhasználatra épített órák leírásában, de szinte azonnal támadtak kifogásaim: szakmai téren a részletkérdésekben adott eligazításával sok helyütt nem értettem egyet. Hibáztattam rendkívüli bőbeszédűségét, s zavaróan hatottak erőltetett szakkifejezései. Észrevételeimet azonnal megírtam, többen egyet is értettek velük, nyilvánosságot mégsem kaptak. A *Könyvtáros* szerkesztősége úgy véli, hogy írásom nem veszítette el időszerűségét, ennyit a viszonylagos megkésettségről. (Terjedelmi okokból csak a szerző legfontosabb megállapításait tudjuk közölni – a szerk.)

Fontos, nem fontos

Azzal kezdem, hogy ilyesfajta műtől a kezdő könyvtáros szakmai eligazítást, gondjai gyakorlati megoldását várja, az elméleti eszmefuttatások nélkülözhetők. Ezért találom feleslegesnek mindjárt a mű első fejezetét, *A könyv* címszó alatt közölteket az írás, a könyvnyomtatás történetéről. Az idevonatkozó ismeretekkel minden tanítónak, tanárnak rendelkeznie kell, és ha elfeledte, utánanézhet saját iskolai könyvtárában is.

A könyvek fajtái című fejezet tartalmuk szerint az évtizedekkel ezelőtti *ismeretterjesztő* és szépirodalmi felosztás helyett *szakirodalomra* és szépirodalomra osztja a műveket. A későbbiekben azonban ismét visszatér az előző elnevezés. A helyes felosztást, illeve megnevezést az OSZK által 1984-ben kiadott *A könyvtár kezelése* című kötetben találjuk. Eszerint vannak *ismeretközlő* és szépirodalmi művek. Előbbiekhez tartoznak a tudományos művek, a szakkönyvek s az ismeretterjesztő művek. Apróságnak tűnik, de szakkönyvektől elvárhatjuk a következetességet.

A szépirodalom részletezése fölösleges, itt ismét a bőbeszédűség kísért. Hogy a kötet egyetlen regényt tartalmaz-e avagy többet, kritikai kiadás-e vagy sem, az elbeszélés mellett vers is van-e benne, esetleg antológia, nem változtat azon, hogy szépirodalom. E körülményekre a katalóguscédula elkészítésekor kell ügyelni.

„Az olvasók színvonala szerinti csoportosítás" kifejezés kissé lekezelő, arisztokratikus ízű. Talán az olvasók „tudásszintje" vagy „műveltsége" szavak egyikével kellene jelölni a fogalmat.

A könyv részei fejezetet nagyon jónak és fontosnak találtam. Tanulóink nem ismerik a könyv részeit, megtanításukra szükség van. Elképesztő, de érettségi előtt álló tanulóink nagy része nem tudja „kibogozni" a szoros betűrendet, s a címoldal hátlapját a könyv hátoldalán keresi. Az egyszerű, egykötetes műtől a lexikonok, szakkönyvek „gyakorlati" felhasználásáig segíti eligazodni a tanulót ez a rész.

A könyvtár címszó alatt sokat is kapunk, meg keveset is, s az egész nem tekinthető át könnyen. A hazai könyvtárak mellett néhány külföldi könyvtárról is szól: de nem tudni, mért éppen azokról, a legalább oly híresekről miért nem. A hazai könyvtárak közül nem említi az arra méltó szegedi Somogyi Könyvtárat, a keszthelyi Helikont; az egyházi alapítású nagy könyvtárak sorában a pannonhalmi mel-

lett ugyancsak említést érdemel az egri, a kalocsai, az esztergomi főegyházmegyei főszékesegyházi, illetve érseki könyvtár. Érdeme a kiadványnak, hogy szerzői tisztázzák a *könyvtári hálózat* fogalmát.

A következőkben viszont az olvasható, hogy helyes, ha az iskolai könyvtáros felkeresi a megyei, az egyetemi, a Széchényi, az Országos Pedagógiai és a Szabó Ervin könyvtárakat, hogy megismerkedhessen szolgálataikkal, katalógusaikkal. Ez bizony haszontalan jó tanács, egyszál magában nem sokra jut látogatásával a könyvtáros. Ha valahol, hát ezen a téren tehetne valamit a többnyire megyeközpontban működő, a könyvtárosokat évente egy-két alkalommal összehívó *felügyeleti szerv!* Az ilyenolyan – gyakorlatilag haszonnal többnyire nem járó – előadások, beszélgetések helyett a megye 20-40 könyvtárosa a megye székhelyéről autóbusszal Budapestre utazhatna, ahol a megtekintett könyvtár szakembere szakszerű előadás kíséretében mutatná be a könyvtárat. Netán az Országgyűlési Könyvtárat és az Országos Levéltárat is!

Az állomány gyarapítása, csökkentése és védelme fejezet bevezető sorai után *a gyűjtőkör* részletezése következik az iskolai könyvtár érdekeinek szempontjából. Nyilvánvaló, hogy szükség van a tankönyv nyújtotta ismereteknél többet igénylő tanároknak és tanulóknak szakkönyvekre a szakosodás iránya szerint, továbbá oktatási és nevelési célokat, olvasási kedvet elősegítő szépirodalmi művekre, valamint folyóiratokra. Nem tudom azonban, mért van szükség életműsorozatra.

A kötelező – helyesebben házi – olvasmányokból 15–30 példányt tart szükségesnek a kiadvány. Ez az adat önmagában kevés. Hány tanulóra? Mindez az osztályok számától is függ! Egy osztályra átlag 30 tanulót számítva 10 kötet javasolható.

Az oktatást szolgáló segédkönyvekből 15–30 példányt szerezzenek be a könyvtárak? Ez a mai könyvtári pénzügyi keret mellett nemcsak kivihetetlen, de felesleges is. A jelenlegi oktatási terv előírja, hogy a tanuló használni tudja például a következő forrásműveket: *A magyar nyelv helyesírási szabályai, Helyesírási tanácsadó szótár, A magyar nyelv értelmező kéziszótára, Idegen szavak és kifejezések szótára, Idegen nevek kiejtési szótára;* a szakszótárakat és hozzátehetném: az *Etimológiai szótár*t, *Szinonima-szótár*t. E rendelkezést azóta sem hajtották végre, megfelelő kötetszám hiányában. Bizonyos vagyok abban, hogy például az érettségizettek háromnegyedének nem került kezébe sem az etimológiai, sem a szinonima-szótár, s eddigi ismereteik alapján nem tudják felhasználni a további tanulmányaik során sem. Segédkönyvekből tehát nem 30 példányt ajánlanék, hanem csupán tízet, de azt jó lenne valóban beszerezni.

Az állomány elemzésének fontosabb szempontjai cím alatt a következőket találhatjuk: milyen a kézikönyvtár aránya a szakkönyvekhez; a szöveggyűjtemények aránya a szépirodalomhoz; a szakkönyvek aránya a szépirodalomhoz; az állomány szakok szerinti megoszlása a csoportos leltárkönyv alapján.

Az első két szempont elemzése számomra teljesen értelmetlennek tűnik, semmi gyakorlati célt nem szolgál. Egyáltalán mi lenne a helyes arány? Ez titok marad.

Következő témám: a beszerzés. „Az iskolai beszerzés naptári évre szól." Éppen ezért nem tudok megbékélni azzal, hogy hol szeptember 1, hol 15, hol október 1 a gyarapodási kimutatás határideje forintban és kötetben. Jómagam azért is vezetem a csoportos (összetett) leltárkönyvet, hogy adatai alapján beszámolhassak az évi keret felhasználásáról. Erre legyenek kíváncsiak, ha kíváncsiak!

Olvasom: „Az elveszett könyvek pótlására hozott elfogadható könyveket is törlési jegyzék alapján vesszük leltárba". Ez, mondhatni, tömören megfogalmazott gondolat, de hogy mit jelent, pontosabb kifejtést kívánna.

A könyvek bélyegzéséről: az iskolai bélyegző nem erre a célra szolgál. Azt kell megírni és szemléltetni – meg is teszik a szerzők –, milyen legyen a jó, a tulajdont bizonyító könyvtári bélyegző, de nem derül ki, milyen legyen a brosúrák, segédkönyvek és folyóiratok lebélyegzésére javasolt „kétsoros hosszú bélyegző". Erre a célra miért nem jó az ovális könyvtári?

Olvasom továbbá, hogy többkötetes mű minden kötete ugyanazt a leltári számot kapja. Hozzá kell tennem: ha egyszerre jelennek meg, s egy időben leltározhatom! (Szinte tréfaszámba megy, hogy a következő oldalon közlik velem – ha még nem tudnám –, vannak olyan ismeretterjesztő és szépirodalmi művek, amelyek két- vagy többkötetesek.)

A beszerzés forrásai sorjáznak *A beszerzés módja* cím alatt ugyancsak fölöslegesen. Olvasom továbbá, hogy *ha* vezetek csoportos leltárkönyvet, akkor az abban szereplő tételszámokat a leltárkönyv „beszerzés módja" rovatába kell írni. Ugyan minek? Helyesebb, ha a leltár-

könyv „beszerzés módja" rovatába írt számlaszámot írom be a csoportos leltárkönyv megfelelő rovatába.

A könyv áráról szóló passzus érthető. Ide kívánkozik viszot a kérdés: milyen árat írjak be például a könyvhéten féláron vásárolt könyvekhez? Nyilván félárat, különben nem egyezik a gazdasági hivatal kimutatásával; de roszszul jár a könyvtár, ha egyik olvasója elveszti a művet, s a félár már nem elégséges a könyv újbóli megvételéhez. További kérdések: az 1982. előtt kiadott, a várható új kiadásban harmadával, felével drágább könyvek esetében mennyi legyen a térítés? A könyvesboltokban elfogyott, nem pótolható, keresett s ezért a tanulók által „elvesztett" műveknek mennyi legyen a térítési díja? Az irányelvek (*Művelődési Közlöny* 1978. 9. sz.) 29. c. pontja tiltja a leltári érték többszörösének pénzben való megtérítését.

Arra vonatkozóan is kaphatnánk már végre célszerű, világos útmutatást, hogy miképpen történjék az elveszett könyvek árának megtérítése, ha én, a könyvtáros a pénzt nem vehetem át. E tilalmat az érvényben lévő alaprendelkezés nem tartalmazza ugyan, csak úgy fogalmaz, hogy a térítés a könyvtár állománygyarapítására fordítandó. Ami képtelenül bonyolult eljárást „von maga után"! (Befizetés az iskolai pénztárba, ahonnan a könyvtáros csak a következő évben kapja meg – könyvvásárlásra; mindez különféle befizetőlapok nyilvántartásával, kitöltésével jár.) Szerintem a könyvtárosnak meg kell adni azt a jogot, hogy kezelhesse a térítési összegeket, amelyekről azután – például az év végén – összegezendő kimutatást készítene, kiegészítve a leltárkönyv szükséges adataival.

Olvasom azt is, hogy az *Új Könyvek* fedőlapjára ráírhatjuk a leltári számot, pl. 12516–12540. Természetesen ráírhatjuk, akár bármi egyebet is – csakhogy minek? Az égvilágon semmi gyakorlati haszna, értelme nincs. A leltárkönyv „beszerzés módja" rovatában a számlaszámmal együtt ott az Új Könyvek száma is. Ennyi tökéletesen elég.

A számlára sem azt írjuk: „leltározta, dátum, a könyvtáros aláírása", hanem: „Leltárba vette 12516–12540 sz. alatt, dátum, aláírás" – hogy a leltározás könnyen ellenőrizhető legyen.

Újabb felesleges irkafirkát javasolnak nekünk, ha zárójelben is, a következő sorokban: „A számlára tanácsos ráírni a csoportos leltárkönyv tételszámát is." Miért „tanácsos"?

Ami engem illet, s talán sok más könyvtárost is: a csoportos leltárkönyv rovatait már három évtizede átírtam a technikumi, illetve a szakközépiskolai tantárgyaknak megfelelően, miként az átírást a könyv ajánlja. Itt a nyomtatványban üres rovatokat kellene hagyni, hogy a könyvtáros a szakiránynak megfelelő elnevezéseket írhassa be: növénytermesztési, bányászati stb. szakkönyvek, hogy „nagyságrendjüket" a többiekhez viszonyítva tudni lehessen.

A folyóiratok beköttetése az óriási költségek miatt egy iskolában aligha jöhet számításba. Ha mégis, miképpen vehetem leltárkönyvbe *köttetési összegükkel együtt* a naptári év végén leltárba vett folyóiratokat, ahogy azt a kiadvány előírja? Hiszen a folyóiratok egy részének utolsó számai csak a következő naptári év elején jelennek meg, bekötve még a tanév végéig sem nagyon kapom azokat vissza. (A *Magyartanítás* 1985. évi 5. és 6. számát 1986 februárjában, a *Bányászat* és a *Fizikai Szemle* 11. és 12. számát áprilisban kaptuk meg.) Ezt hogy oldják meg a szerzők?

Fuldoklás az írásbeliség tengerében

Az állomány csökkentése, a törlés okai lehetnek: a könyvek fölösek vagy elavultak; elvesztek; elveszett, de pótolt művek (pénzben vagy művekben); végül megrongáltak. (Miért kell ezeket „kötészeti selejt"-nek nevezni? Kötészeti selejt maga ez a könyv is, amelyet a kezemben tartok – az *Iskolai könyvtárak* – és a hozzá hasonló módon laponkénti ragasztással kötöttek, amelyek már a második olvasásnál széthullanak.)

Az „iskola profiljába nem tartozó" csoportosítás említése is fölösleges. Mivel az iskolának nem kellenek a kiadványok, nyilvánvalóan fölöslegesek, ezért érdemes egybevenni az avultakkal, mert az utóbbiak közt is akadnak olyanok, amelyeknek másutt még hasznát vehetik. Minek még egy ötödik és hatodik jegyzéket is írni a fenti címeken?

Nem találom értelmesnek azt a megfogalmazást sem, mely a könyvtáros felelősségrevonásáról szól az esetben „ha az elvesztő személye ismeretlen, ha különböző objektív okok (költözés stb.) miatt a könyv elkallódott". A könyvtáros anyagi felelősségre vonása csakis az esetben jöhet szóba, ha az elvesztő személye ismeretlen, vagy ha a dolgozó az állomány megóvásának elmulasztásában vétkes. Ha kül-

ső okok következtében vesztek el a könyvek – amilyen a költözés –, amiről a könyvtáros nem tehet, s nem is előrelátható, miért lenne kártérítésre kötelezhető? Nálunk például új épületünk könyvtára még az átköltözés éjszakáján beázott. Az elázott könyvekért én lettem volna anyagilag felelős?

Ha mindent a segédkönyv előírásai szerint végeznénk, belevesznénk az írásbeliség tengerébe. Az állományellenőrzés alkalmával egyetlen jegyzőkönyvet írok, s három vagy négy mellékletben, jegyzékben foglalom össze a törlésre javasolt művek adatait. A törlés engedélyezését a gazdasági vezető hozzájárulása után iskolaigazgatómtól kérem. A könyv 39. oldala szerint az elrongyolódott könyvek törlését az igazgató engedélyezi, a 40. oldalon az elveszett könyvekét is, még ugyanazon oldalon a feleslegesekét és elavultakét is (lám, itt a szerzők együtt említik a kettőt), de a következő oldalon az áll, hogy a *tartalmuk miatt feleslegessé váltakról* három példányban készített törlési jegyzéket a hálózati központba kell küldeni jóváhagyás végett. Ezt azonban a hálózati könyvtárak nem igénylik. Miért is kellene? Talán jobban tudja a hálózati központ az iskola igazgatójánál és a szaktanároknál, hogy melyek az illető könyvtárban a fölösleges könyvek? Nem ártott volna egy, a leltározás alkalmával készítendő jegyzőkönyv-mintát is közölni.

A továbbiakban ezt olvasom: „A törlési művelet... a leltárkönyvet módosítja". Módosítja bizony: áthúzom a számot átlós irányban. A 44. oldalon írtak szerint csak az egyik átló mentén. Sallai szerint – ha jól emlékszem – mindkét irányban. Aztán kétszer fordul elő, hogy a jegyzőkönyvet és a jegyzékeket 3 példányban kell elkészíteni. Mért nem nevezik meg a szerzők, kik kapják a példányokat? Egy a könytáré, egy a gazdasági hivatalé – kié a harmadik?

Restellem már sok értetlenségemet, de mégsem értem, hogy a 14. számú *Törlési jegyzék*ben felvett elveszett könyvek törlését – melyek letétben voltak – „a bizottság nem hagyja jóvá". Ha egyszer elvesztek: hogyhogy nem hagyja jóvá? Nem törölhetők? Állományban marad, ami *nincs*? Én úgy fogalmaznám, hogy „a kölcsönzők a gondatlanságuk miatt elvesztett könyvek árának megfizetésére kötelezettek". Törölni – mindenképpen kell!

A törléssel kapcsolatos teendők a raktárban című fejezetben minek leírni, hogy *csak* a törölt könyvek leltári számát húzzuk át a raktári katalógusban? Kinek jut eszébe a nem törölt könyvek leltári számának áthúzása?

Felüdülés számba megy ezek után annak részletezése, hogy milyen fajtájú művek, hány év után selejtezhetők. Viszont indoklásra szorul – mivel nem nemzeti könyvtárról van szó, miért kell ragaszkodni az *azonos kiadású* könyvhöz elvesztés, illetve pótlás esetén? Az új kiadás nem jobb? S hátha már elavult az elveszett mű, vagy éppenséggel fölös példányszámban van meg? Továbbá: szabadpolcos elhelyezésnél a megengedhető évi hiány 4 ezrelék. Miért nem említik a szerzők, hogy ez nem csupán forintban, kötetszámban is elszámolható? Az állomány ellenőrzéséről felvett jegyzőkönyvet „a felettes szervhez" kell felterjeszteni. Az igazgatóhoz, nemde?

A katalóguscédulák megírását sok példával illusztráló *Az állomány feltárása* című fejezetet igen jónak találom. Az egyszerűsített bibliográfiai leírásnál viszont nem sorolnám el, ami elhagyható, csak azt, ami feltétlenül kell. Ez az egyszerűbb, ezt kell tudni.

S végül, minthogy nem hibajegyzék közzététele a szándékom, még néhány észrevétel (akadna több is...) minden rendszerezés nélkül, csak úgy „ömlesztve". Tehát: Jó ha van raktári katalógus, de ki győzi azt mondjuk tízezer kötetről elkészíteni? Szerintem e célra megfelel – mert a katalóguscédulák és a köny-

vek azonos sorrendben követik egymást – a szépirodalmi művek szerzői betűrendes katalógusa; az ismeretterjesztő művek szakkatalógusa – amelyben a kézikönyvtárba kivett könyvek céduláinak felső sarkába bélyegzem: KÉZIKÖNYVTÁR; így csak a kézikönyvtár köteteiről készítek még egy katalóguscédulát. Tankönyvtárra, úgy hiszem, nincs szükség, ahhoz túlságosan sokat változtak a könyvek, és a jövőben a választható tankönyvek számával még inkább szaporodik a számuk (a régi tankönyvek legfeljebb csak a tankönyvírókat érdeklik). Nem veszem leltárba a különféle közlönyöket sem, az igazgatóhelyettes őrzi ezeket a szekrényében, hogy mindig kéznél legyenek. „Egyéb állománytestek" – diák, hangszalagok, kazetták, hanglemezek stb. – sem kerülnek állományba nálam. Minek a könyvtár közbeiktatása a gazdasági hivatal és a szaktanárok közé? Az utóbbiak szekrényében vannak, ők tartják nyilván, ők tudják, hogy a több száz dia közül melyek a már használhatatlanok, mi kell még nekik és a többi. Miként a lejátszó- és vetítőgépeket sem én veszem leltárba a térképekkel együtt, úgy ezen apróságokat sem, melyek leltározására hónapokat fordítanék. A stúdió felszereléséért is annak vezetősége vagy a KISZ felel. Persze vita tárgyát képezheti, hogy az iskola könyvtárát érdemes-e egy multimédiás közkönyvtár mintájára totális rendszerré alakítani.

Nem értem a kézikönyvtár összeállításáról szóló részben az alábbi megfogalmazást „... a történelmi Magyarországot ábrázoló térképre szükségünk lehet, nem annyira a földrajz vagy a történelem (!?), hanem a magyar irodalom oktatásához..." Ezt komolyan gondolták? Történelmünk oktatása elképzelhető e térkép nélkül?

Az olvasószolgálat, a kölcsönzés, a kézikönyvtár s a kutatás fejezetei igen hasznosak, különösen a pályaművek készítése előtt állóknak. Ugyancsak jó útmutatást kaphat az iskolai könyvtáros *A könyv, a könyvtárhasználat tanítása osztályfőnöki órán*, majd később a *Szaktárgyi órák könyv- és könyvtárhasználata* című részekből is. Az I. osztályban javasolt két óra helyett azonban négyre van szükség, ha biztos és számonkérhető ismereteket kívánunk nyújtani.

Amint látjuk, ezek az órák az általános tudás és műveltség gyarapítását szolgálják, nem csupán könyvtári ismereteket nyújtanak. Igen jók, használhatók az ajánlott rövid óravázlatok.

Vitára ingerel a kiadványnak az a megállapítása, hogy az előző könyvtáros működése idején, valamint a szaktantermi letétből elvesztett könyvek törlését csak a felügyeleti szerv engedélyezheti. Miért? A könyvtárosnak mondjuk tíz évi működése alatt mindenkor engedélyezhette az igazgató az elvesztett könyvek törlését, akkor miért nem teheti, ha távozása alkalmával átadja utódjának a könyvtárat? Talán időközben az igazgató is megbízhatatlan lett? Hol van ez az iskolai könyvtárakra vonatkozó miniszteri rendeletben? Csak nem a fejezet írója találta ki?

Aligha dícséri a lektorok munkáját az alábbi, nem annyira szakmai, mint inkább nyelvi, helyesírási gondatlanság: kétszer fordul elő gróf Batthyány Lajos neve így „Batthány".

*

E könyvre sajnos nem mondhatjuk, hogy „jó, mert *van*, s így több a nincsnél". Rossz a hibái és hiányosságai miatt, s rossz, mert évekre elaltatja egy, az iskolai könyvtárak működését pontosan, alaposan szabályozó, elősegítő könyv megírását, kiadását. *(Szerk. Ballér Endréné. 2.,. részben átd. bőv. kiadás. 1984. Fővárosi Pedagógiai Intézet. 335 l.)*

Kadosa Árpád

A személyi bibliográfia szerkezete

A bibliográfiai tevékenység örvendetesen terjedőben lévő, népszerű műfaja a biobibliográfia, a személyi bibliográfia. Egy alkotó, tudós, művész stb. műveinek leírását tartalmazza; fejlettebb fokán az alkotóról és műveiről szóló (ún. szekunder, másodlagos) szakirodalom jegyzékét is.

Kezdetleges szinten az alkotó műveit betűrendben, címek szerint, a róla szóló irodalom tételeit pedig szerzőik szerint sorolják föl. Szerencsére ez az elavult módszer már a múlté; általában rájöttek már a bibliográfusok, hogy egy életművet történeti fejlődésében, *időrendben* lehet legjobban megismerni, tehát bibliográfiailag is így kell föltárni. Sokszor azonban – hagyományos beidegzettséggel – keresztezik az időrendi közlést tartalmi vagy formai szempontokkal. Különbséget tesznek például önálló művek és gyűjteményekben, évkönyvekben, folyóiratokban, lapokban megjelent írások között, holott ez teljesen *külsőleges, formális nézőpont*, amelynek a kereső, a bibliográfiát használó kutató számára nincs jelentősége, mert ő a kérdésére hírlapi cikkben éppúgy (vagy tán még inkább) választ kaphat, mint a terjedelmes könyvben, amelynek esetleg csak egy-két mondata, bekezdése vonatkozik a számára éppen szükséges, keresett adatra. Ugyanígy számos bibliográfus *nagy – de fölösleges – fáradsággal* megpróbálja tartalmi (szakrendi, tárgyi) csoportokra bontani az egységes életművet, s az eszerint megalkotott közlési szerkezetbe erőltetni a többnyire két-három helyre is beilleszthető művek adatait. *Ahelyett, hogy a tartalmi kiaknázást az éppen erre szolgáló mutatóra bízná*, amelyben egy-egy tétel akár tucatnyi címszó alatt is föltüntethető, tehát a mű sokoldalúan föltárható; tartalma számos nézőpontból megközelíthető, a kutató számára könnyen hozzáférhető.

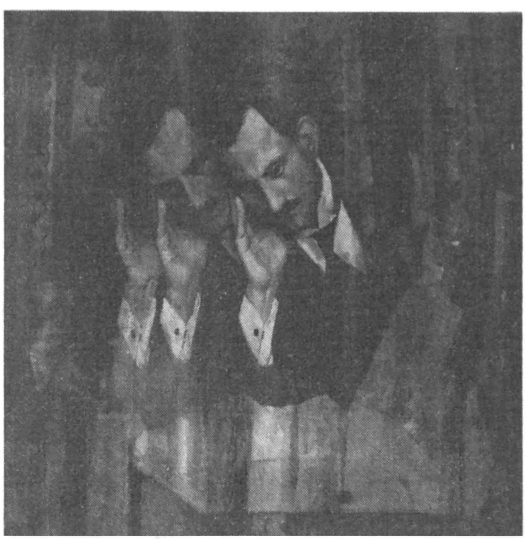

Az időrendi szerkezetű bibliográfia

Egységes időrendi közlés esetén is fönnmarad még a kérdés: hogyan különítsük el vagy éppen kapcsoljuk össze a primer (az alkotótól való) művek kérdéseit a szekunderekétől (a róla szólóktól). Ebből a szempontból a személyi bibliográfiának három fajtája létezik. Három példán mutatom be őket.

Gyuris György Balázs Béla-bibliográfiája (1984) tükrözi *A Somogyi Könyvtár kiadványai* című sorozatban megjelent személyi bibliográfiák általános módszerét. Lényege, hogy két nagy időrendben közli anyagát, az első a TŐLE, a második a RÓLA címet viseli; e tömör műszavakkal különbözteti meg a primer és a szekunder irodalmat. A szekunder irodalomból azonban *kivételesen* kiemeli az alkotó egy-egy művéről szóló írások (többnyire ismertetések, bírálatok, netán viták ezek) címeit,

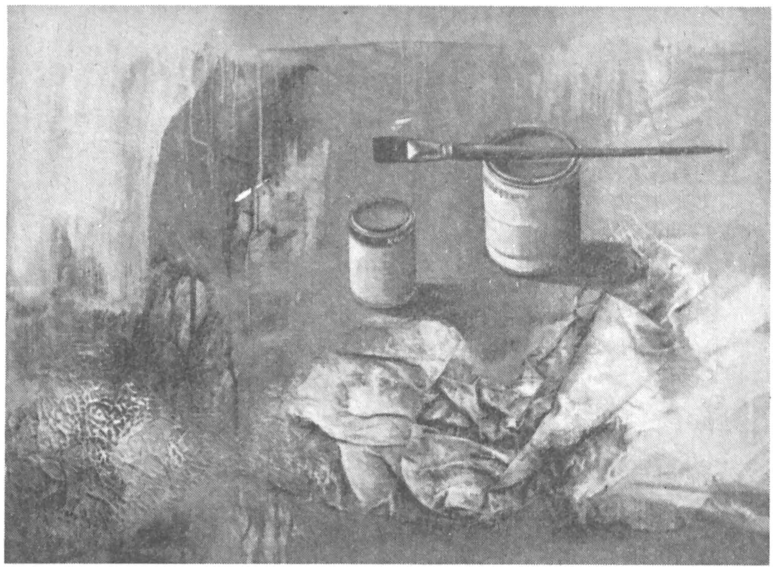

mert *ezek elválaszthatatlanok magától a műtől*, tehát a TŐLE részben a helyük, közvetlenül a tárgyalt mű (könyv, vers, elbeszélés stb.) után, mégpedig – ha több van belőlük – megjelenésük időrendjében. (Semmiképpen sem úgy, mint *Kozocsa Sándor* éves irodalmi bibliográfiája: a cikket közlő folyóiratok, hírlapok betűrendjében!) Az időrend egyrészt a fogadtatás történetét segíti fölidézni, másrészt még arra is jó, hogy az első hírlapi visszhang keltezéséből a könyv megjelenésének hozzávetőleges időpontjára is következtethetünk. (Erre főként az utókornak lehet szüksége.)

Gedényi Mihály A Petőfi Irodalmi Múzeum bibliográfiai füzetei közt megjelent *Krúdy-bibliográfiája* (1978) az egy-egy műről szóló ismertetéseket a Balázs Béla-bibliográfiával azonosan a TŐLE részben, a mű után, külön tételszám nélkül, időrendben adja meg, de az íróról általában szóló RÓLA fajtájú szekunder irodalmat, különös módon, *évente* a primer irodalom után, ennek tételszámozását folytatva sorolja fel. Ezt nem tartom szerencsésnek, mert egyrészt a többnyire csekély számú tételre szűkült ilyen anyag szinte elsikkad a primer irodalom hatalmas mennyiségében, másrészt megszakítja s így nehezen áttekinthetővé teszi az íróról szóló irodalmat. Ha a kutató ezt akarja összekeresni, csak fáradsággal, sok lapozással (s közben az átlapozás veszélyével) teheti.

A legújabb kísérlet a RÓLA és TŐLE anyagok egymáshoz való viszonyának közlésbeli megoldására *Fülöp Gézáé*, mégpedig abban a *Kőhalmi Béla-bibliográfiá*ban (1985), amelyet *Lakatos Éva, Kósa Zsófia* és *Tiszai Andor* anyaggyűjtéséből ő szerkesztett; *egyetlen időrendben* nyújtja mind Kőhalmi Béla művei, mind a róla szóló irodalom jegyzékét. Minthogy természetesen mégis szükségét érezte a megkülönböztetésnek, a folyamatos tételszámozásban betűjegyeket alkalmazott. Mégpedig a szám elé, tőle törtvonallal elválasztva *A* betűt írt, ha a tétel Kőhalmi saját vagy fordításában önállóan megjelent (néha kéziratban maradt) műveit födi, vagy az ő szerkesztésében megjelent gyűjtemény, folyóirat leírását adja. A *B*-vel jelzettek gyűjteményes kötetekben, folyóiratokban, lapokban közreadott írásainak (cikkeinek, tanulmányainak, ismertetéseinek, kritikáinak stb.), valamint a vele készített interjúknak címeit tartalmazzák. *C*-vel jelölte a Kőhalmira vonatkozó irodalmat.

Az ötlet kitűnő és termékeny, mert lehetővé teszi az életmű és a pálya egyetlen fejlődési folyamatban való tanulmányozását. Fölösleges azonban, mint előbb már érveltem, az önálló műveknek és a gyűjteményekben, folyóiratokban, lapokban megjelent írásoknak formális megkülönböztetése, tehát az *A* és a *B* csoport elkülönítése. Teljesen elegendő volna a két fő kategóriának (TŐLE, RÓLA) megkülönböztetése. Ez esetben csak kétféle tétel között kellene különbséget tenni, *ehhez pedig elegendő az egyiknek, a dolog természetéből következően a RÓLA szóló irodalom tételeinek a megjelölése*. A tipográfiának vannak esztétikai

követelményei is: az *A/234, B/259, C/260* fajtájú tételszámozás helyett mennyivel szebb és világosabb tipográfiai képet ad, ha csupán dőlten szedjük a TŐLE való műveket, avagy megcsillagozzuk a RÓLA szóló írásokat feltáró tételszámokat:260*. Ez teljesen elegendő a megkülönböztetéshez.

A mutatók és a hozzáférhetőség

A személyi bibliográfiában is *a mutató a bibliográfia lelke*. Gyuris György Balázs Béla-bibliográfiája e tekintetben is mintául szolgálhat: egyetlen betűrendbe sorolva találhatja meg a kutató a neveket, a tárgyszavakat, a művek címeit; ez utóbbiakat dőlt szedéssel megkülönböztetve. Kár, hogy a Kőhalmi-bibliográfiában nincs tárgymutató; pontosabban a mutató nem tartalmazza az írásokból kiemelhető tárgyszavakat.

A bibliográfia hivatást teljesít azzal is, hogy fölhívja a figyelmet egy-egy írás hozzáférhetőségére. E szempontból sajnálatos, hogy a Krúdy-bibliográfia nem adja meg azoknak az újabb kiadású, tehát az olvasó számára hozzáférhetőbb forrásoknak az adatait, amelyek egykorú cikkeket újból közöltek. Például az 1879. számú tétel *Ady*nak a *Nyugat* 1914. január 1-jei számában megjelent *Könyvek és jóslások* című cikkére hivatkozik, de jó lett volna, ha megadja az Ady kritikai kiadás megfelelő helyét is (AEÖPM 11: 61-63). Ugyanitt hivatkozik a *Szegedi Napló* 1914. évi 79. számában megjelent *Krúdy Gyula Szegeden* című közleményre. Ha valakit ez érdekel, a Szegedi Naplóhoz csak Szegeden vagy az OSZK-ban jut hozzá. Holott elolvashatná – ha tudna róla – a Tóbiás Áron szerkesztésében 1964-ben megjelent – a nagy könyvtárakban, a megyeiekben is megtalálható – *Krúdy világa* című gyűjteményben (648-649), sőt ott még azt is megtudhatná, hogy a bibliográfiában névtelenként szereplő cikknek *Móra Ferenc* a szerzője. Ezt – szögletes zárójelben – a bibliográfia is föltüntethette volna.

Ugyancsak kár, hogy a Kőhalmi-bibliográfiának az imént dicsért időrendi következetességén csorbát ejt az a korábbi, kezdetleges módszerekhez visszalépő eljárás, amely szerint egy-egy éven belül mind Kőhalmi írásait, mind a róla szólókat *címük szerinti betűrendben* közli! Háromszor (A, B, C szerint) újrakezdve a betűrendet, s ezzel elszakítva Kőhalmi műveit a rájuk vonatkozó irodalomtól is. Például az *A/751.* tétel alatt található Kőhalminak. *A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye* (1959) című könyvének leírása. A róla szóló ismertetések címei (*Ardó Máriáé, Csűry Istváné, Kiss Istváné, Lisztes Lászlóé, Szabó Györgyé*) csak a *C/775–780.* tételekben találhatók!

Mindez miért? Mert állítólag – az *Előszó* szerint – az éven belüli szoros időrend nem valósítható meg. Nem tudom, miért nem? Ha a folyóiratoknak, lapoknak nemcsak sorszámát tünteti fel a bibliográfia, hanem keltét is, és ha elfogadjuk azt az elvet, amely szerint az önálló mű időrendi helye (ismétlem: hozzávetőleg) a róla szóló első ismertetés előtt, vagy annak híján az év végén van, akkor meglehetős pontossággal egybeolvasztható időrendben az önálló mű, a folyóirat- és hírlapcikk, a RÓLA szóló írás, azaz a Kőhalmi-bibliográfiában A, B, C jellel megkülönböztetett mindhárom fajta tétel. *Csak ez a következetes, tehát az éven belül is érvényesített időrend ad hiteles, megnyugtató képet a bibliográfiában föltárt életműről.*

*

Ezekkel a módosításokkal szívesen ajánlom tehát a személyi bibliográfiát ezután készítőknek Fülöp Géza módszerét. Röviden összefoglalva: 1. Az alkotónak mind önálló, mind gyűjteményekben, folyóiratokban, napilapokban, egyebütt megjelent írásai, mind a róla, műveiről szóló írások egyetlen, minél tüzetesebb időrendben sorolandók fel. 2. A műveiről szóló írások címei, adatai a tárgyalt művel azonos tételben (önálló tételszám nélkül) ugyancsak szoros időrendben következzenek. 3. Az alkotóról szóló általános jellegű írások, vele készült interjúk s hasonlók (az ún. szekunder irodalom) adatai a folyamatos tételszám fölött kitett csillaggal különböztetendők meg az alkotó műveit leíró tételektől. 4. Egy-egy írás második és további közléseit az első közlés lelőhelyét megadó tételben, szintén időrendben, föl kell sorolni. Ez mind az alkotó műveire, mind a róla szóló írásokra érvényes. 5. A személyi bibliográfia nélkülözhetetlen része a mutató: mégpedig egyetlen, egységes, a neveket, a művek és a folyóiratok címét és – az életmű jellege szerint szükséges – tárgyszavakat tartalmazza; a címeket dőlt szedéssel, a tárgyakat kis kezdőbetűvel megkülönböztetve.

Péter László

Az adatlapírástól a számítógépes folyóiratrendelésig

Külföldi időszaki kiadványok adatbázisa az Országos Műszaki Könyvtárban

Ennek a cikknek az első része (tanúság- és tanulságtételként) „kései vallomás", a második (biztatásként) két lépcsős eredménybeszámoló, a harmadik (együttműködésre csábításként) egy javaslat. Íme!

A felhalmozás nyűgei

Az első számítógépes adatbázis létrehozásakor minden könyvtárban igen sok nehézséggel kell szembenézni. Ezek között az egyik legnagyobb a hagyományosan könyvtári, tehát még a nem humán könyvtárakra is jellemző humán szemlélettel való megbirkózás. A könyvtárosok nehezen barátkoznak meg a rendszerelvvel, az egzakt megfogalmazások kényszerével, mert a feldolgozás – legyen szó bármilyen dokumentumtípusról – tele van kivételekkel, egyedi, különleges esetekkel. Mindehhez hozzá kell számítani, hogy az adatbázis–építés sokáig teljesen egyirányú folyamat. Az inputok (bemeneti egységek) az output igények (az eredményre vonatkozók) megfogalmazása, az adatlapok kialakítása, majd ezerszámra való kitöltése jó ideig „a sötétben járás" érzetét kelti mind a vezetőkben, mind a munkatársakban, mivel az egyes fázisok után nálunk még nem lehet azonnali visszaigazolást kapni, tehát nem lehet tudni: „hol léptünk félre", hol hibáztunk.

Aztán jön a következő, felettébb lehangoló állomás, a próbafuttatásoké. Ilyenkor derülnek ki a hibák, a kölcsönös félreértések, A könyvtárosoké: mit fogalmazott meg roszszul, milyen fontos adatot hagyott ki stb., a programozóé: mit rontott el a programban. Ezt követően kezdi ki-ki a maga hibáját kijavítani, produktumát csiszolgatni, egészen addig, amíg már jónak mondható (tökéletesnek ritkán).

Végre megszületik az adatbázis. Ám itt a következő a gond: mit is lehet vele igazában kezdeni? Eleinte szinte mindenki azt bizonygatja, hogy ez is, az is könnyebb volt hagyományos úton-módon. Mennyivel egyszerűbb egy katalógusfiókot kihúzni mint egy terminál elé leülni, vagy egy COM– (computer output on

microform = számítógéppel készített mikroformátumú) katalógusban keresni. Rengeteg munka és pénz van benne, de milyen hasznát látjuk?

Aztán eljutunk lassan az adatbázishoz való viszonyunk újabb – már pozitív – fázisához. Ezt rendszerint ilyen bevezetéssel szokták elindítani: „A főnök kitalálta, hogy öt szempont szerinti kimutatást kell készíteni, most aztán dolgozhatunk hetekig!" És ekkor eszünkbe jut, hogy hiszen van nekünk egy gépi rendszerünk, no lássuk, mit tud! A gép pedig „tudja" mind az öt szempontot.

Így a sok gond, nyűg, munka után beköszöntenek az első örömök. Ezután már merészebb lesz az ember, és maga is egyre több „gépi feladatot" eszel ki. Próbára teszi a számítógépet és vele saját magát, hisz a gép önmagában buta jószág, az értelmet az ember – és a könyvtáros is ember – diktálja belé.

A külföldi időszaki kiadványok adatbázisa, mint elemzési segédlet

Körülbelül mi is ilyen fázisokon mentünk keresztül, mire az Országgos Műszaki Könyvtárban létrejött a műszaki könyvtárak külföldi időszaki kiadványainak adatbázisa. Ezt a bázist – számos könyvtárral, a jelentős könyvtárakkal együttműködve – 1982 óta építgetjük, alakítgatjuk, tesszük újra „évre késszé". Ennek közismert eredménye évente megjelenő kiadványunk, *A műszaki könyvtári koordinációs kör külföldi időszaki kiadványainak jegyzéke,* mely fokozatosan mind tartalmában, mind kivitelében tökélesedik, függetlenül attól, hogy éppen hagyományos papírhordozón vagy COM-formában jelent-e meg. (A váltogatott hordozót anyagi és kapacitásbeli okok magyarázzák.)

Tavaly az adatbázist már állománygyarapítási koordinációra is felhasználtuk. Ugyanis évről évre visszatérő gond, hogy a külföldi – főleg tőkés – folyóiratok drágulása miatt lemondásokra kényszerülünk. Ezt a kényszerű visszakozást azonban igen körültekintően kell elvégezni, s pontosan ebben nyújtott nagy segítséget tavaly, de különösen ez évben az adatbázis.

1985-ben kiíratást készítettünk el belőle, amelyből kiderült, hogy mely folyóiratok járnak más nyilvános nagykönyvtáraknak. Ezt követően a „legalább egy-egy példány maradjon meg a nyilvános könyvtári szférában minden folyóiratból" célkitűzéssel velük együtt végeztük el a rendelések egyeztetését. Ebben az évben – a folyóirathasználati felmérés és az adatbázisban található információk összekapcsolásával – már több szempont szerinti vizsgálatot végeztünk. Így áttekintettük és elemeztük, hogy melyek az OMK olvasótermében a legnépszerűbb folyóiratok, melyek az OMIKK kiadványaiban referált, de az olvasók által nem vagy alig keresett folyóiratok, illetve melyek azok a folyóiratok, amelyeket nem is referálnak, és az olvasók sem túlságosan érdeklődnek utánuk.

Valamennyi listában kiírattuk, hogy a benne szereplő folyóiratok mely könyvtárakba járnak még, illetve rajtunk kívül járatja-e még valamely könyvtár őket, továbbá hogy mi az előfizetési áruk, majd e komplex tájékoztatás alapján, a hazánkban található külföldi folyóiratválaszték lényeges sérelme, leszűkítése nélkül döntöttünk a lemondásokról, másként szólva: „kapartuk össze" azt az összeget, amelyet az idei rendelésnél meg kellett „spórolnunk".

A számítógépes folyóiratrendelés – a HELIR és a KULTÚRA dicsérete

Az adatbázis jóvoltából elért legújabb eredmény a külföldi folyóiratrendelés számítógépes elkészíttetése.

Talán az egészen kis könyvtárakban, ahol 20-30 külföldi folyóiratot járatnak, nem különösebb megerőltetés a HELIR-hez (Hírlapelőfizetési és Lapellátási Iroda) küldendő hatpéldányos megrendelőlapok kitöltése. Ám egy több mint kétezer tételes rendelés esetén (az OMK-ban ilyen nagyságrendű a külföldi folyóratok előfizetése, és ebben a cserébe–ajándékba kapott címek természetesen nincsenek benne) ez igen komoly munka. Csak indigóból több ezer forint értékben fogyasztunk ilyenkor. A következmény pedig: az űrlapok ötödik-hatodik példánya évről-évre szinte olvashatatlanra sikeredik, a munkatársak fele pedig betegállományba vonul ínhüvelygyulladással.

Szinte kínálkozott tehát az ötlet: a rendelést géppel kellene kiíratni. Ez az eszme mégsem pattant ki oly egyszerűen és egyszerre a fejünkből, mint Pallasz Athéné Zeusz fejéből. Sőt! Először nem is gondoltunk a számítógépre. Mindössze az indigózás műveletét kiküszö-

bölendő, a rendeléseket hagyományos módon, de önindigós papíron kívántuk előállítani. A HELIR azonban ragaszkodott a színes (kék és rózsaszín) formanyomtatványához, hazánkban viszont nem forgalmaznak színes önindigós papírt. Elkezdtünk tehát tárgyalni a HELIR illetékeseivel, és annyi engedményt kapunk tőlük, hogy ha az űrlap beosztási vonalai és a rovatelnevezések (tehát mindaz, ami a színes űrlapon fekete nyomás) színesek lesznek a fehér papíron, akkor elfogadják a rendeléseinket. Az intézmény nyomdája minden további nélkül el is készítette volna az űrlapok ilyetén nyomását, csakhogy akkorra az is kiderült, hogy hazánkban csak úgy ukmukfukk fehér önindigós papírt sem lehet beszerezni. Ilyen papírhoz mindössze egy nyomdánk jut hozzá, de nyersanyagként nem hajlandó továbbadni, csak feldolgozva, azaz például űrlapként. Mi meg is rendeltük volna nála az űrlapnyomást, de ez sem sikerült, mert olyan kis tétel volt, hogy szóba sem álltak velünk.

Ekkor tudtuk meg, hogy számítógépekhez viszont lehet kapni önindigós leporellópapírt. Nosza, vegyük meg azt, nyomdánk pedig elkészíti belőle a kívánt űrlapokat, mi pedig ezeket fogjuk hagyományosan (az átütési kényszer intenzitását valamelyest csökkentve) írógéppel kitölteni. Ez volt az a pillanat, amikor felizzott bennünk az „isteni szikra": ha már leporellópapírra írunk, akkor miért írjunk mi, miért ne írhatná a gép a rendelést? (Ugye, mennyire nem jár még az eszünk „számítógépesen"?)

Elgondolásunk az volt, hogy megcseréljük a műveleti sorrendet. Nem az űrlapokat készíttetjük el előbb, majd az elkészített űrlapokra kerül a számítógépes kiíratás, hanem a már kiírt halmazra nyomjuk rá utólag az űrlap sablonját. A könyvtári ötletek megvalósításában mindig maradéktalanul készséges programozó kollégáink igen gyorsan el is készítették a kiírási programot, majd egy ún. „mintaország" – Ausztria – folyóirataira írták ki a megrendeléseket, amelyekre nyomdánk – hasonló készséget tanúsítva iránt unk – elkészítette és rányomta a színes űrlap-sablont.

A nagy kérdés most már csak az volt, hogy a HELIR és a Kultúra elfogadja-e a szokásos űrlap helyett ezt az új formát. Felkerestük tehát a két intézmény érdekelt munkatársait: ítélkezzenek művünkről. Igazán nagy öröm volt a számunkra, hogy teljesen nyitottak voltak az új technológia iránt, és szívesen fogadták el ekként készült rendeléseinket, amelyek igen szép kivitelben és határidőre érkeztek meg hozzájuk.

Ez a konok újrapróbálkozásoknak és sok illetékes jóra való készségének köszönhető siker máris megmutatta az előnyeit. Nevezetesen: 1. A rendelések előkészítése nem okoz csúcsterhelést az év egy rövid szakaszában, amit az állandó napi munka mellett csak túlórázásokkal vagy megbízásos munka formájában lehetett eddig elvégezni. 2. Jelentős mértékben csökkent a hibaszázalék, hiszen a már más célra is használt, többszörösen ellenőrzött adatbázisból történt a kiíratás. És mivel a hozzá készített program is jól sikerült, szinte hibátlan rendelési anyagot kaphattunk. Ezzel szemben az egyedi gépeléseknél mindig – szinte óhatatlanul – kínos hibák buktak ki. 3. A rendelés minden példánya lényegesen jobban olvasható, mint a színes papírra, indigóval rávitt másolati példányok, ami a kereskedelmi szerveknél is megkönnyíti az ügykezelést. 4. A költségeket tekintve: a gépi rendelés az idén ugyan még 75 százalékkal drágább volt, mint a hagyományos, a következő években azonban már olcsóbb lesz, mert a programozás és a nyomólemez elkészítésének költségei csak az első évben terhelték meg a „büdzsét".

Azt mindenesetre hangsúlyozni kell, hogy az előnyök annál nagyobbak, minél nagyobb számú folyóirat megrendeléséről van szó.

Miért született ez a cikk?

Felvethető a kérdés: vajon mi értelme volt e cikk megírásának, hiszen kevés olyan könyvtár van, amelyik ekkora állománnyal rendelkezik, s még kevesebb, ahol számítógép és nyomda is van. Ezt a kérdést feltettem magamnak én is, mert féltem tőle, hogy a t. Olvasók hencegésnek veszik, ha olyan technológiát dicsérek, amelyet keveseknek áll módjukban megvalósítani.

Ami azonban mégis meggyőzött arról, hogy nem érdektelen szót vesztegetni e témára, az a kollektív – több könyvtárban, egész könyvtári részrendszerekben végbemenő – továbblépés lehetősége. Mint már korábban említettem, ez a rendelés a műszaki könyvtári koordinációs köri folyóirat-kc adatbázisát (belőle az OMK anyagát) használta fel. Ebben az adatbázisban azonban 530 könyvtár mintegy kilencezer időszaki kiadványának adatai szerepelnek. Nem tartom tehát elképzelhetetlennek, hogy intézményünk új szolgáltatásként vállalná, hogy a

bejelentő könyvtáraknak – legalábbis azoknak, amelyek számára a rendelés megterhelő volta miatt hasznosnak bizonyul – elkészíti éves folyóirat-rendeléseiket.

Nagyon örülnék, ha a koordinációs körünkbe tartozó könyvtárak és hálózati központok illetékes munkatársai elmondanák véleményüket egyelőre ötlet-szintű javaslatommal kapcsolatban. Kedvező fogadtatás esetén – talán már egy-két éven belül – országos méretű technológiaváltás indulhatna meg a külföldi folyóirat-rendelések elkészítése terén.

Demén Ilona

Eredeti vagy másolat?

Metszetmásolatok azonnali kiszűrése egyszerű optikai eszközökkel

A fekete-fehér metszetekről, rajzokról, grafikákról stb. korszerű sokszorosítási eljárásokkal készített másolatok az eredeti művekkel méretben, vonalminőségben, sőt még tónusban is megtévesztésig hasonlóak. A másoló berendezésekhez – elterjedtségük következtében – bárki hozzáférhet. A muzeális értékű eredeti művekhez azonban csak igen kevesen. Korlátlanok viszont a lehetőségek a nyomdai reprodukciók, albumok, fotók stb. esetében: kölcsönzés vagy vásárlás útján a lakosság széles körének birtokába kerülhetnek. Az említett technikai adottságok, némi méretbeli megkötéssel ugyan, de bárki számára lehetővé teszik nemcsak az eredeti művek, hanem elsősorban a reprodukciók gyorsmásolását, illetve sokszorosítását.

A stenciltől a színes másolatokig

A hazai tájékoztatási intézményekben, irodákban és mindenekelőtt az adminisztrációs apparátusokban az ötvenes évek végétől indult meg és gyorsult fel a reprográfiai módszerek alkalmazása. Az egyre növekvő információáradattal, illetve a korszerű szövegkészítés és -feldolgozás igényével azonban a hagyományos sokszorosítási, illetve másolási eljárások (stencil, szeszes eljárások stb.) már képtelenek voltak lépést tartani.

A hatvanas évek elején jelentek meg először a *gyorsmásolók,* amelyekkel azonban – a mai berendezésekhez képest – még körülményes és hosszadalmas volt a másolás. Üzemeltetésükhöz egy, illetve két komponensű festék és speciális fényérzékeny papír kellett. A másolatok nem voltak tartósak, idő jártával megfakultak vagy elhalványodtak. A közönséges fény is rontotta minőségüket: a másolatok láthatósága, olvashatósága jelentősen csökkent. Az úgynevezett *cinkoxid-papírral dolgozó berendezések* üzembe állításával a másolatok minősége már nagymértékben javult, ám tartósságuk még mindig sok kívánnivalót hagyott maga után.

A hetvenes években felgyorsult technikai haladás forradalmi változásokat hozott az eddigi sokszorosítási, illetve másolási eljárásokban: megjelentek a még napjainkban is használatos és leginkább elterjedt *elektrosztatikus elven működő gyorsmásoló berendezések.* Ezek ugyan még folyékony festékkel üzemeltek, a másolatok készítéséhez azonban már nem volt szükség speciális papírra. Az ilyen berendezések a kereskedelemben kapható közönséges papírokon is képesek voltak viszonylag jó minőségű másolatokat készíteni. Emellett a gépek kapacitása, másolási gyorsasága és pontossága összehasonlíthatatlanul jobb volt, mint a korábbiaké.

A legújabb és egyben *a legmodernebb elektrosztatikus elven működő gyorsmásolók* porfestékkel üzemelnek. A másolási folyamat során a festékanyag mintegy „beleég" a papírba, ráadásul szinte mindenféle papíron lehet másolatot előállítani.

Napjainkban se szeri, se száma azoknak az újabb és újabb gyorsmásoló eszközöknek, amelyek szinte már fotográfiai minőségű másolatok késztítését, illetve sokszorosítását te-

szik lehetővé. További pozitívum e készülékek nagyfokú automatizáltsága, rendkívül egyszerű kezelhetősége, különböző léptékű nagyítások készítésének lehetősége és nem utolsósorban az eljárás viszonylagos olcsósága. Legújabban már olyan gyorsmásoló berendezések is vannak, amelyek képesek két-, négy- vagy hatszínnyomásban *színes másolatokat* is előállítani.

„Tökéletes" hamisítványok – vizsgálati eljárások

Az elektrosztatikus módon készült gyorsmásolatok biztos és egyértelmű felismeréséhez a papír vizsgálata önmagában nem elégséges, mert a legtöbb korszerű berendezés 150 g/m² súlyú papírra is képes kifogástalan, szinte fotográfiai minőségű másolatokat készíteni. A magas fatartalmú, bordázott, ún. merített papírok – amelyekre az ősnyomtatványok és a korabeli metszetek is készültek – ebbe a határkategóriába kényelmesen belefférnek. Ilyen minőségű eredeti vagy napjainkban előállított papírhoz ma is hozzá lehet jutni. Az említett berendezésekkel ezekre a papírokra nemcsak eredeti metszetekről, hanem nyomdatechnikai eljárással készült reprodukciókról is előállítható metszetmásolat, azaz eredetinek tűnő bordázatokat és vízjelet is hordozó hamisítvány. Ezért metszetvizsgálatkor, azok eredetiségének megbecsülésekor félrevezető lehet egyedül a papír makroszkopikus elemeinek vizsgálata.

Az antikváriumok és a könyvtárak is vásárolnak magánszemélyektől metszeteket. Az átvilágítással megfigyelhető vízjelek, bordázatok, illetve egyéb vizuális és tapintási jellegzetességek észlelésén túl lényeges és *feltétlenül fontos a festékszerkezet fénymikroszkópos vagy egyéb optikai eszközökkel történő vizsgálata is.* Ez utóbbival az elektrosztatikus módon készült másolatok azonnal kiszűrhetők.

A korábbi években elterjedt, nem elektrosztatikus berendezések részben speciális papírt igényeltek, részben a másolatokon a festék egyedi megjelenési formája, színezete a laikus számára is felismerhető volt.

A különféle eljárásokkal, illetve módszerekkel készült írások, nyomatok, rajzok, metszetek stb. festékanyagának *fénymikroszkópos morfológiája,* továbbá *tapadási sajátossága* rendkívül jellegzetes, a legtöbb esetben egyedinek tekinthető.

Írások, okmányok vizsgálata során legtöbbször természetesen nem hagyható figyelmen kívül a felhasznált festékanyagok minősége, kémiai összetétele sem, azok vizsgálatára is sor kerül, de az *optikai eszközökkel feltárható sajátosságok,* illetve a technikai jellemzők pontos ismerete mindenképp magára a készítési technikára, esetleg speciális technológiára utalhat. A vizsgálatok végzéséhez már kis teljesítőképességű mikroszkóp vagy közönséges kézi nagyító (lupe) is elegendő. A mikroszkóp jó beállításával, továbbá a legmegfelelőbb megvilágítási módozat vagy módozatok kombinációjának megválasztásával gyors és döntő információk nyerhetők a vizsgált festékanyag szerkezetéről, így közvetve azok készítési módjáról is. Az eljárás egyszerű, azonnal elvégezhető és sérülést nem okoz a vizsgált dokumentumon.

A közelmúltban került sor *F. Roselli* világtérkép-másolatának vizsgálatára (1. és 2. sz. fénykép). Az eredeti metszet rendkívül ritka,

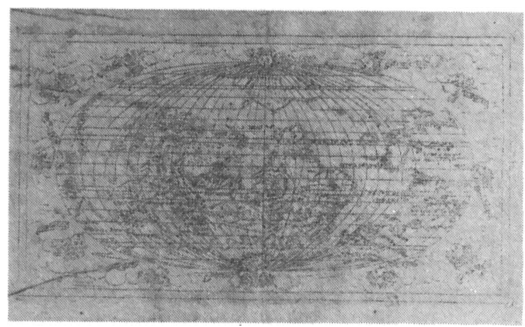

F. Roselli világtérképéről készült gyorsmásolat fotója

A világtérképről készült másolat átvilágítva Jól látható középen a vízjel, a vízszintes és a függőleges irányú bordázat, illetve a középvonal ragasztás (függőleges fekete csík)

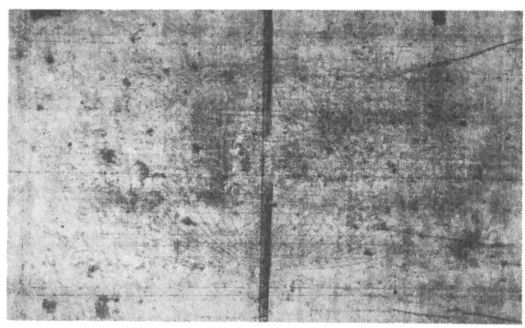

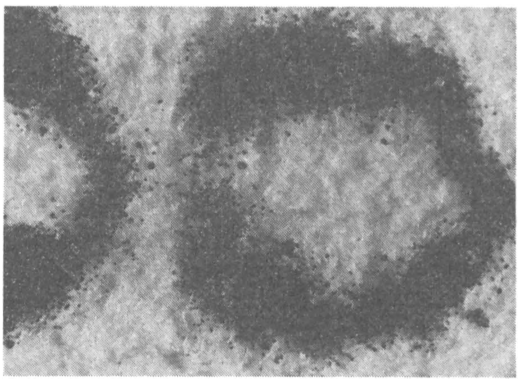

A világtérkép másolatelemeinek nyomvonalában levő festékszerkezet fénymikroszkópos képe

Az „üres területeken" is jól megfigyelhető a festékanyag szóródása

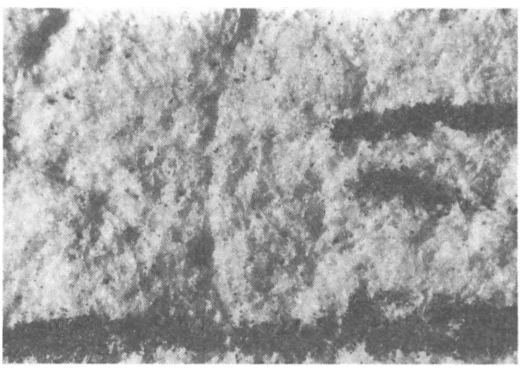

kiemelkedő muzeális értékű alkotás. Voltaképpen az a tény keltette fel a szakemberek gyanúját: lehetséges-e az eredeti mű megjelenése hazánkban, akár csak magánforgalomban is? Az MTA szakértője a vitatott műről – bár mentségére szolgáljon, azt csak belső és külső ismertetőjegyei alapján vizsgálta – azt állapította meg, hogy eredeti, sőt védetté nyilvánítását is szükségesnek tartotta. A technikai vizsgálatok azonban – főként a fénymikroszkópos festékszerkezet-elemzések – bebizonyították: nem az eredeti műről van szó, csupán annak gyorsmásolatáról. Az eredeti metszetnek tartott másolatról a fénymikroszkóp segítségével feltárt jellegzetességek ebben elegendő bizonyítékot szolgáltattak.

Ezek a sajátosságok a következők: 1. A figurák, a rajzok, írásjegyek, dekoratív elemek másolatvonalaiban megtapadó, csillogóan fekete színű festékanyag pont-, illetve gömbszerűen helyezkedett el a papíron, amely a vonalerősségek minőségétől függően hol sűrűsödött, hol ritkult (3., 4. és 5. sz. fényképek). 2. A másolatelemek nyomvonalaiban jellegzetesen felrakódott festékanyag a papír felületi egyenetlenségeit, gyűrődéseit és hajtogatási mélyedéseit nem követte, ilyen helyeken az elemek nyomvonalainak folytonossága hirtelen megszakadt. 3. A sajátos szerkezetű „beégett" festékanyag felületi tapadású volt, az erőteljesen festékezett elemképletek reliefszerűen kiemelkedtek a hordozó papíranyag felületén, azok plasztikus hatása feltűnően szembetűnő volt (3., 4. és 5. sz. fényképek). 4. A festékanyag nem csupán a másolatelemek nyomvonalaiban volt megfigyelhető, hanem az üres papírterületeken is. A pontozottság, illetve a „porlasztott" festékanyag árulkodó szóródása – valamennyi másolatelem kísérő „jelensége" – szintén igen jellegzetes volt (6. sz. fénykép).

Az eredeti világtérkép beszerzése összehasonlító vizsgálatok elvégzése céljából eleve szóba sem jöhetett. Lehetőség nyílott viszont korabeli, eredeti és hasonló technikával (fametszet) készült fekete-fehér és színes metszeteknek a kérdéses másolattal történő összehasonlító elemzésére. Ezek mindegyike – mind festékstruktúra és tapadási sajátosság, mind technikai jellemzők vonatkozásában – alapvetően eltért a kérdéses másolattól, így a pont, illetve gömbszerű festéklerakódás eleve sehol sem volt megfigyelhető; a „felesleges" szóródási nyomok mindenütt hiányoztak; a rajzelemek nyomvonalaiban a festékanyag határozott futásúnak látszott, a hordozó felület egyenetlenségeit teljes mértékben követte, a színanyagnak vagy koromnak szembetűnő volt a hordozó cellulózrostjai közé való tömörítése.

*

Viszonylag újkeletűnek tekinthető a feketefehér metszetekről, grafikákról, rajzokról, stb. készített gyorsmásolatok eredetiként való feltüntetése és értékesítése. Ezek a másolatok, mint láthattuk, nemcsak a laikus műgyűjtőket, de a szakértőket, becsüsöket is megtévesztik. A „tökéletes" hamisítványok azonban fénymikroszkóppal egyértelműen leleplezhetők. Ez az ismeret a szakterületen dolgozók, de a műgyűjtők és az artotékák munkatársai számára is rendkívül fontos.

Juhász László

Visszhang

A „többkönyvűség" kevés a korszerű oktatás és nevelés megvalósításához

A pedagógusokkal szemben támasztott követelményeknek és igényeknek számos változata ismert a szakirodalomban. Nem tekinthető teljesen új és radikális elképzelésnek *Nagy Attila* többkönyvűség koncepciója sem, melyről a *Könyvtáros* 1986/9. számában megjelent cikkében olvashatunk, Szentlőrincen kísérletképpen be is vezették a módszert, Szombathelyen sem ismeretlen (lásd *Kovács Mária* cikkét a *Könyvtáros* 86/4-es számában), de kiderült, hogy alkalmazása nem csekély többletmunkát követel pedagógustól és diáktól egyaránt.

Nem kizárólagos módszer

Felmerültek azok a gondok, amelyeket a cikk is felsorol – bár véleményem szerint nem eléggé hangsúlyozottan –, például „a megfelelő könyvpéldányszám beszerzésének lehetetlensége", „a megfelelő segédkönyvtári háttér... hiánya". (Ilyenkor eszembe jut a főiskolai kötelező irodalom és az ajánlott olvasmányok, amelyeket egymás kezéből kapkodtunk ki és mérgelődtünk, hogy milyen kevés van belőlük, vagy azért, mert könyvkiadásunk nem ügyel a kötelező olvasmányokra, vagy mert nincs elég példányszám a könyvtárban, de az is előfordult, hogy az ára miatt nem mindenki fért hozzájuk). De nem csak az említettek miatt lehet, hogy a „többkönyvűség" nem *kizárólagos* módszer, és az egyedül „kívánatos személyiségjegy" a pedagógusnál. Ha felsorolnánk az utóbbiakat, akkor a pedagógus helyett az ún. „állatorvosi ló" állna előttünk, amelyen minden betegség egyszerre, egyidőben megtalálható. Ezért legelőször is tisztázni kellene a „többkönyvűség" fogalmát.

1. Az „önálló ismeretek szerzése", mint készség és igény, és az „ellentmondó források mérlegelő értékelése" csak *egy* jellemző, amellyel a fogalmat meghatározhatjuk, illetve körülírhatjuk. A „kreatív képességek fejlesztése" avagy a kreativitás az a fogalom, amely magába foglalja a „többkönyvűséget", ahogy Nagy Attila értelmezése is hasonló, de a kreativitás sem *kizárólagos* követelmény és személyiségjegy. Pedagógiai értelemben alkotóképességet jelent és *különböző* személyi sajátosságokból összetett, több tényezőből álló képesség, amilyen például az autonóm személyiség, a belülről irányított, önállóan kialakított értékrendszer stb... Ilyen értelemben pedig gyermekekre, serdülőkre, ahol a személyiség még nem egészen kiforrott, csak módjával alkalmazható. Lehet ugyan kreatív személyiséget nevelni, de nem mindenkiből és főképpen nem minden áron.

2. A *„többkönyvűség"* ma már nemhogy sok volna, inkább kevés; a könyv többé nem kizárólagos ismerethordozó, a dokumentumoknak számos más fajtáját is használja az oktatás; az iskolatelevízió műsorait, újabban videót, magnószalagokat, diafilmeket, maketteket és a többit. A televízió műsorainak élményanyaga például számtalanszor előkerül történelemórán, hiszen a tankönyvek ismeretanyagának ellentmondó közléseket minduntalan tisztázni kell.

A pedagógus szerepe és a külső hatások

A másik, ami a pedagógus kívánatos személyiségjegyeire vonatkozik: a rendszeres továbbképzéseken a pedagógusok tájékoztatást nyernek az új eredményekről, és az elavult részeket nemcsak a saját tudásukban, de a tankönyvekben is kijavíthatják. Azok az igények pedig, amelyeket Nagy Attila a pedagógusokkal szemben támaszt, nem számítanak „megszállott oktatók vesszőparipáinak", csupán differenciáltan érvényesülnek, ahogy egy osztályban a gyermekek sem egyforma képességűek és

tulajdonságúak. „A tankönyvtől ismételten elszakadó, a könyv– és a könyvtárhasználatra építő módszer"-t bizonyos értelemben ma is sokan használják, mikor a tankönyv mindenki számára kötelező törzsanyagán kívül a kiegészítő anyagot is felhasználják, amelyet nem csak a tankönyvekből, hanem szakfolyóiratokból, lexikonokból és máshonnan merítenek. Ez utóbbi felhasználása függ a tanulók képességeitől, mert többletmunkát jelent számukra, és nem mindegyikük képes erre; jó, ha a törzsanyagot képes megtanulni a tanulók mintegy harmada, fele. A valóban jó képességű, érdeklődő, kutatni, böngészni akaró diákok számára jó módszer, csakhogy nem csupán ezekből áll egy osztály. Egy tanítási óra ideje 45 perc, de ez a módszer jelentős előkészületeket, meg merem kockáztatni, hogy bizony több mint negyvenöt perc ráfordítást kíván csupán *egy* tanulótól *egy* tantárgyban, hiszen jegyzetelnie kell, s a szelektálás – amikor van miből – sem problémamentes.

Összegezve: úgy hiszem, a *korszerű oktatás* az a kérdéskör, amely körül Nagy Attila gondolatai szövődnek. Az minden korszakban mást és mást jelent, divatok és „szentbeszédek" befolyásolják az elméleteket, a gyakorlat a próbálkozások és törekvések „szürke hétköznapjain" át vezet el valamiféle eredményhez. Ilyen hétköznapi gondok: az iskolai könyvtárak helyzete, a szülők anyagi nehézségei, hiszen a könyvre csak módjával telik, a tantervi reformok bonyodalmai stb... Ilyen divat például a video és a televízió, amelyek a passzív befogadást erősítik fel már kisgyermekkortól kezdve, s nem csoda az sem, hogy a szépirodalom olvasása elmarad, ha a könyv helyett a film veszi át a főszerepet, amely több érzékszervre hat és sokszor tartósabb élmény. Így a passzivitás növekedésével párhuzamosan az önálló ismeretszerzés aktivitása csökken. Az ilyen „divatokat" az oktatás érzékeli, és megpróbálja „beépíteni", hasznosítani, de a könyvtárakból, amelyeknek a könyvek beszerzése is gondot okozhat, többnyire hiányoznak. A könyvtár így nem dokumentumtár, s nem is „media center", pedig ilyen irányú is lehetne a fejlődés, ha volna rá megfelelő anyagi keret stb... Nem akarok „nyomorúságunk"-ból ideológiát csinálni és ezzel védekezni a valóban korszerű Németh László-i tanítás elmélete ellen, csupán néhány gyakorlati problémát vetettem fel.

Rákász Mihály
a tatabányai Mező Imre Általános Iskola
tanár-könyvtárosa

Ne a könyvtártípust – az életképes könyvtárakat fejlesszük!

Érdeklődéssel olvastam a *Könyvtáros* 1986. évi 3. számának *Fórum* rovatában a szakszervezeti könyvtárügyről közölt írásokat. Azért is érdekelt különösen a téma, mert magam is hosszú évek óta ebben a hálózatban tevékenykedem, így jól ismerem örömeit, gondjait. Ugyanakkor abban a sajátos helyzetben vagyok, hogy munkaadó könyvtáram, a *Tisza Cipőgyár szakszervezeti könyvtára* Martfűn van, ahol a *lakóterületi ellátást is mi végezzük,* a nagyközségi tanáccsal kötött megállapodás alapján. Ennélfogva ismerem a tanácsi hálózat helyzetét is, ha nem is olyan mélyrehatóan, mint a szakszervezetiét. Így némi összehasonlítási alapom is van.

Könyvtárunk jelenleg *51 ezer kötetes, felnőtt- és gyermekrészleggel, zenehallgatási lehetőséggel, 18 letéti könyvtárral.* Négy főfoglalkozású, két megbízási díjas könyvtárosunk van, a letétek többségét társadalmi munkások kezelik. Nem vagyunk hát sokan. A hasonló nagyságrendű tanácsi könyvtárak gyakorta kétszeres létszámmal működnek, a szakmai irányelvek szerint is legalább 6 főre lenne szükség nálunk. *Tárgyi feltételeink jók, jobbak a környező települések tanácsi könyvtáraiénál.* Mindebből következik, hogy amennyiben igényes könyvtárosi munkára törekszünk, nagyon sokat kell dolgoznunk, szinte mindig „tűzoltó munkát" végzünk.

Számos mozgalmi jellegű feladatot is ellátunk, szervezőmunkánk több a tanácsi könyvtárakban megszokottnál. A szűken vett szakmai tevékenységre sokszor csak úgy „mellékesen" jut idő. Ugyanakkor – képzett szakemberek lévén – tudjuk, hogy ez a „mellékes" minden könyvtári munka alapja. Ez további túlterhelést jelent.

Értékrend?

Gyakorló könyvtárosokként tudjuk, hogy szakmai berkekben van egy kialakult „értékrend". Elöl állnak az országos, a tudományos és szakkönyvtárak, utánuk a tanácsiak és valahol a sor végén a szakszervezeti és talán az iskolai könyvtárak. Ez természetesen bántja a szakszervezeti könyvtárosokat, hiszen az előzőekben leírtakból is következik, hogy nekünk nehezebb igényes szakmai munkát végezni, mint például a megfelelő létszámmal működő tanácsi könyvtárosoknak. Persze nekünk is érdekünk a szervezőmunka előtérbe helyezése, hiszen fenntartóink ezt veszik észre, esetenként ezt ismerik el, és nem – mondjuk – a katalógusszerkesztést. Ez utóbbit a szakfelügyelet kéri tőlünk számon, és belső, szakmai meggyőződésből végezzük. Helyesebb lenne talán arról beszélni, hogy minden könyvtártípushoz tartoznak jól és kevésbé jól működő könyvtárak, jól és kevésbé jól képzett és dolgozó könyvtárosok. *Papp István* szól a kérdés anyagi oldaláról is. A felesleges kettősségeket valóban célszerű lenne megszüntetni. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy a jól működő szakszervezeti könyvtárakat kár lenne tanácsi kezelésbe adni, mert ez az esetek többségében visszaesést hozna a tárgyi feltételekben. Néhány példát említek a mi gyakorlatunkból: a művelődési központon belül helyezkedik el a könyvtár is; és az épület a Tisza Cipőgyárhoz tartozik. Ebből következik, hogy itt a belső felújítás, festés, világítás, fűtés stb. nem bennünket terhel. Ezek a kiadások tanácsi könyvtáraknál tetemes összegek. Más: minden évben tapasztalatcsere-látogatásokat, irodalmi kirándulásokat szervezünk a szocialista brigádok olvasóköre számára, 40–50 fő részvételével. Ennek autóbusz-költségei is vállalatunk számláját terhelik.

A szervezőmunka előnyeiről is szólnom kell: jó dolog, hogy szinte „helyben" van az üzem. Könnyebb a propaganda, a vállalat dolgozói magukénak érzik a könyvtárat. Sok társadalmi

munkát végeznek, ilyenre önként vállalkoznak. Tanácsi könyvtárakban ezt is nehezebb megoldani. (Évek óta nem okoz gondot a könyvek különböző célú mozgatása, a nagyobb takarítások, de az adminisztrációs területen dolgozók segítettek nekünk a katalóguscédulák gépelésében is.) Jól funkcionáló aktívahálózatunk van, ami megint az üzem közelségével, könnyebb „átfogásával" indokolható.

A Könyvtáros Fórumában azt olvashattuk, hogy „A szakszervezeti könyvtárak technikai színvonala úgyszólván a nulla fokon áll" (Sövegjártó Lászlóné cikkében). Esete válogatja! Nálunk komoly hangtechnikai felszerelés, *Vizigráf* cédulasokszorosító is van. A művelődési központnak van több *Commodore 64* számítógépe, melyeknek könyvtári felhasználásáról is szó van, ez ügyben már magam is több szakmai megbeszélésen, tapasztalatcserén vettem részt.

Magam a szakszervezeti könyvtárakkal kapcsolatban mindenekelőtt a több oldalról mérlegelő, körültekintő döntések szükségességét hangsúlyoznám. Csak akkor merüljön fel a haladó hagyományokkal rendelkező szakszervezeti könyvtárhálózat megszüntetésének, más hálózatba való beépítésének gondolata, ha jobbat tudunk helyette, ha bizonyíthatóan nye-

rünk a cserén! Amíg ez nem látszik biztosítottnak, addig az illetékes szakszervezeteknek és tanácsoknak kellene jól együttműködniük annak érdekében, hogy a szakszervezeti könyvtárak működési feltételei a lehető legkedvezőbben alakuljanak. Így a szakszervezeti könyvtárak helyzeti előnyeit még jobban ki lehetne használni. Ezzel csak az olvasók nyernének, ami végül is legfőbb, közös célunk!

Csernus Gyuláné
a Tisza Cipőgyár
szakszervezeti könyvtárának vezetője

Kérdezz – felelek

Egy könyvtáros kérdezi az anyák fizetés nélküli szabadnapjáról:

„Jár-e hétéves gyermekét egyedül nevelő anyának havonként egy fizetés nélküli szabadnap?"

Válasz:

A Munka Törvénykönyve végrehajtási rendelete (rövidítve Mt. V., lásd a *Művelődési Közlöny* 1982. évi 11. számában) 56. paragrafusa szerint a dolgozó nőnek és a gyermekeit egyedül nevelő apának, aki *legalább* két, tizennégy évesnél fiatalabb gyermekét gondozza, *kérelmére* a háztartás ellátása érdekében havonta egy fizetés nélküli szabadnapot *kell* engedélyezni.

A levélírót tehát – lévén egy gyermeke – a havi egyszeri szabadnap *nem illeti meg*. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy kérésére a könyvtár igazgatója ne *adhasson* bármikor, a gyermek gondozása céljából fizetés nélküli szabadságot; akár egy, akár több napra, akár havonta is. A Munka Törvénykönyve (Mt.) 43. paragrafusának /1/ bekezdése ugyanis lehetővé teszi a fizetés nélküli szabadság ilyen jellegű engedélyezését.

Ha pedig a könyvtáros gyermeke beteg, és az ezen a címen járó táppénzes napokat (hétéves gyermekét egyedül nevelő személy esetében évenként 28 naptári napot) már kimerítette, kérelmére a munkáltató – az otthoni ápolás érdekében – fizetés nélküli szabadságot *köteles* engedélyezni. Ezt a munkáltatói kötelezettséget az Mt. V. 54. paragrafusának módosított /3/ bekezdése írja elő. (A módosító 4/1985. I./17./ MT számú rendelet a *Művelődési Közlöny* 1985. évi 4. számában jelent meg.)

Egy könyvtárigazgató kérdezi a munkaszüneti napon végzett munka díjazásáról:

„A könyvtár fűtői 24 órás szolgálatot teljesítenek, utána 48 órás pihenőt kapnak. Ha a 24 órás szolgálatuk munkaszüneti napra (fizetett ünnepre) esik, és nem kapnak másik szabadnapot, hogyan alakul a díjazásuk, hány túlórájukat kell kifizetni?"

Válasz:

A 17/1979./XII.1./MÜM számú rendelet (lásd a *Művelődési Közlöny* 1982. évi 11. számában) 39. paragrafusa előírja, hogy ha a havidíjas dolgozó a munkaszüneti napon munkát végez, akkor őt – a havi átlagbéréből erre a napra eső hányadon felül – az aznapi munkáért járó díjazás is megilleti. Ez az említett fűtők esetében azt jelenti, hogy a 24 órás szolgálatukból a munkaszüneti napra eső órákért *pótlék nélküli óradíjra* (a havi személyi alapbérük 182-ed részére) jogosultak.

Fábián Zoltán-emlékülés Nyíregyházán

A Magyar Írók Szövetsége, a Hazafias Népfront Megyei Bizottsága, a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, valamint a Vásárosnaményi Városi Könyvtár tudományos emlékülést rendezett *Fábián Zoltán* József Attila-díjas író születésének 60. évfordulója alkalmából Nyíregyházán. A tragikus körülmények között elhunyt, széles körben ismert és becsült író, kiváló közéleti ember életének, munkásságának méltatására, rangos előadók közreműködésével és nagyszámú hallgatóság – köztük az író özvegye, volt barátai, tisztelői, olvasói – részvétele mellett a megyei könyvtár előadótermében került sor.

Szűcs Imre könyvtárigazgató üdvözlő szavai után, az emlékülés első mozzanataként egy 1981-ben, Fábián Zoltánnal Nyíregyházán készített hangszalagon rögzített interjú hangzott el, melyben az író Szabolcs-Szatmár megyei kapcsolatairól beszélt, megkapó közvetlenséggel.

Ezt követően *Czine Mihály* irodalomtörténész, egyetemi tanár előadásában élethű Fábián-portrét vázolt fel, legfontosabb személyiségjegyként emelve ki az író elkötelezett közéletiségét. Arról a Fábián Zoltánról beszélt, akinek írói lelkületére, az igazságért mindig harcra kész egyéniségére *Szabó Pál* figyelt föl, aki olyan formátumú alkotók mellett dolgozott, mint *Veres Péter, Darvas József*, s többek között tőlük tanulhatta meg, hogyan kell íróként részt venni jelenkori történelmünk alakításában. Mert íróvá válása a kezdetektől szorosan összeforrott közéleti szerepvállalásával, azzal, hogy mindenkor a társadalmi érdek következetes képviselőjeként végezte – számbavehetetlenül sok területen – a rábízott munkát. Ezzel magyarázható, hogy bár művei, kisebb lélegzetvételű prózai alkotásai, novellái, tárcái kiváló íróról vallanak, tervezett nagy regénye, szociográfiája megírásához nem jutott hozzá, mert „elszolgálta" életét. Hasonlóképpen *Váci Mihály*hoz, elégett más tehetségek istápolásában, a magyar irodalom egyik legáldozatosabb mindeneseként.

A továbbiakban elhangzott referátumok e pályakép más és más oldalát világították meg. *Tóth László*, a *Pedagógiai Műhely* felelős szerkesztője Fábián Zoltánnak Szabolcs-Szatmár megyéhez fűződő alkotó kapcsolatairól beszélt. Az olvasó népért mozgalom I. országos tanácskozásairól, a Móricz-fordítók nyíregyházi találkozójának megszervezéséről, a Himnusz és Szózat soknyelvű kiadásáról, a megyei írócsoport létrehozásáról.

Filadelfi Mihály arról szólt, hogy milyen hihetetlenül nagy szolgálatot tett Fábián Zoltán a békési irodalmi életnek. Az *Új Auróra* megjelentetése azért is kiemelkedő jelentőségű tett, mert ott került rá sor, ahol az élő magyar szónak sokáig nem volt irodalmi bázisa. *Katona Béla* irodalomtörténész, főiskolai tanár Fábián Zoltán írói pályáját, könyveit elemezte, tekintette át. Az *Íme, Európa*, a *Három kiáltás*, az *Ítélet*, a *Mesterek és kapcsolatok* stb. összesen nyolc önálló kötetből álló örökségét. Kétségtelen ellentmondás feszül tehetségének méretei és életművének arányai között, életműve azonban korántsem azonos megjelent alkotásainak összességével – hangsúlyozta az előadó. Hagyatékához hozzá kell számítanunk mindazt, ami szellemi erőfeszítéseiből, energiájából kortársai munkásságába beleépült.

Fábián Zoltánt, az embert, minden jó ügy patrónusát, az irodalom szálláscsinálóját jellemezte *Antal Miklós* könyvtárigazgató, műfordító, amikor az írónak Bereghez fűződő munkakapcsolatairól szólt. A *Találkozás Bereggel* című monográfia megjelentetése, a tiszaparti Alkotóház létrehozása, a tízéves jubileumán túljutott tiszaszalkai Váci-napok rendezvénysorozata stb. az ő ötletei nyomán jöttek létre.

Végül a megyében élő *Ratkó József* könyvtárigazgató, költő emlékezett írótársára,

Fábián Zoltánra. Egyenrangúnak mondta az emberségükben legjobbakkal, s hangsúlyozta, az író hagyatéka az egész országé, amelynek minden zugában otthon volt.

Margócsy József irodalomtörténész, nyugalmazott főiskolai főigazgató elnöki zárszavában összegezte az elhangzottakat. Hangsúlyozta: először történt kísérlet az író életművének irodalomtörténeti értékelésére. A tanácskozás jelentősége ezen túlmenően abban áll, hogy sor került Fábián Zoltán egyéb tevékenységi területeken – a művelődés-, közművelődés- és könyvtárügy érdekében – végzett, közhasznú munkásságának minősítésére. Nem utolsósorban emlékeztetett arra, hogy Fábián Zoltán megyebeli jó kapcsolatainak kialakulását nagyban segítette *Horváth Gabriellával*, a megyei és városi könyvtár elhunyt igazgatójával való személyes barátsága.

Ezt követően *Fekete Gyula* író, a Magyar Írók Szövetségének alelnöke megnyitotta a könyvtár szaktájékoztatói által készített, az író életét, alkotói műhelyét bemutató kiállítást.

Futaky László
a nyíregyházi Móricz Zsigmond
Megyei és Városi Könyvtár igazgatóhelyettese

A könyvpropaganda és az 1986. évi ünnepi könyvhét

Az elmúlt évi könyvhét eseményeit áttekintve megállapíthatjuk, hogy a könyvhét időszaka alatt tovább bővült és egységesebb formákat nyert a könyvtárak propagandatevékenysége. Az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ és a Hazafias Népfront olvasó népért munkabizottságának 1985. évi ajánlatai nyomán öt megyében (Fejér, Heves, Pest, Szabolcs-Szatmár és Tolna) *Ünnepi könyvhét – Könyvtári napok* címmel szerveztek eseménysorozatot. Ez a felirat jelent meg a megyei programfüzeteken, meghívókon, s utalt egyértelműen arra, hogy az ünnepi könyvvásárhoz kapcsolódó rendezvények döntő többsége elválaszthatatlan a közművelődési könyvtáraktól. Különösen sikeresnek mondható a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár szervező, a könyvhét programjait előkészítő-összehangoló tevékenysége: nemcsak a megye minden B típusú könyvtárában, hanem a nagyobb községi könyvtárakban is *Könyvtári napok* alcímmel s ehhez tartalmukban jól kapcsolódó rendezvényekkel szervezték meg a könyvhetet. Mindemellett azokban a megyékben is nőtt a propaganda hatékonysága, ahol nem egészítették ki a rendezvénysorozat elnevezését. Hajdú-Bihar megyében például a könyvtárpropagandához közvetlenül kapcsolódó rendezvények a *Könyvtári napok* fejezetcím alatt kaptak helyet a könyvhét megyei műsorfüzetében.

Előtérben a szolgáltatások

A propaganda tartalmában bekövetkező változásokat jelzi az, hogy a korábbi esztendőkhöz képest jelentősen nőtt azoknak a könyvheti rendezvényeknek a száma, amelyek – az író-olvasó találkozók stb. mellett – a könyvtári szolgáltatások sokféleségére, sajátosságaira, a könyvtárhasználat különböző lehetőségeire hívták fel a figyelmet. A szegedi Somogyi Könyvtárban például *nyílt nap*ot szerveztek: az érdeklődők kétóránként könyvtárbemutató sétára indultak, s az intézményt ismertető videofilm folyamatos vetítésén, a gyermekkönyvtárban különböző foglalkozásokon, a zenei részlegben hangszerbemutatón, délután pedig író-olvasó találkozókon vehettek részt. Az Egri Megyei Könyvtár a városi tanács tagjait hívta meg a könyvhéten baráti beszélgetésre és az intézmény bemutatására. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár X. kerületi főkönyvtára pedig a kerület képzőművészeit látta vendégül az artotékában, ahol a könyvhét képzőművészeti könyveit bemutató tájékoztatón kívül szó esett arról is, hogy az alkotók milyen módon segíthetnék az intézmény munkáját, a grafikai gyűjtemény gyarapítását. A Hajdúnánási Városi Könyvtárban a könyvhét minden napján egy-egy szolgáltatást népszerűsítő rendezvényre – például zenei nap, számítástechnikai bemutató, videobazár – kerül sor. Itt érdemes

megemlítenünk: a hangoskönyvekről megjelent központi kisbibliográfia mellett számos rendezvény is felhívta a figyelmet azokra a lehetőségekre, melyeket az intézmények korszerűsödő technikai felszereltsége nyújt. Több helyütt szerveztek számítógépes vetélkedőket gyermekek részére, Pest megye jó néhány könyvtárában pedig a NOVOTRADE Rt közreműködésével szerveztek számítógép-bemutatót és könyvankétot. A példákat még sorolhatnánk, ám helyettük a könyvheti gyermekkönyvtári rendezvények – könyvtári vetélkedők, csoportos látogatások stb. – sokaságát kell megemlítenünk. Számos helyen a könyvhétre időzítették a különféle helyi olvasási pályázatok eredményhirdetését és az ezekhez kapcsolódó egyéb programokat. (Említésre méltó, hogy – netán a még mindig hiányzó központi reklámeszközök, pótlására is – Murakeresztúron a könyvhét népszerűsítésére, Füzesabonyban pedig *Mit jelent számomra a könyvtár?* címmel rendeztek plakátkészítési versenyt a gyermekek részére.)

A központi könyvtárak szolgálatatásairól s arról, hogy azokat milyen módon közvetíthetik a helyi könyvtárak, nyerhettek áttekintést azok, akik a különböző országos nagykönyvtárak, tájékoztatási intézmények (Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Építésügyi Tájékoztatási Központ stb.) vidéki tájékoztatóin, könyvkiállításain vettek részt. Az irodalmi folyóiratok szerkesztőivel, munkatársaival szervezett ankétok mellett a könyvtárak sajátos információs-tájékoztató tevékenységére hívták fel a figyelmet azok a rendezvények, amelyeken a megyei (például Hatvanban a *Népújság*) vagy az országos napilapok (például Egerben a *Népszava*, Nyíregyházán a *Magyar Nemzet*) szerkesztőségének tagjaival találkozhattak az érdeklődők.

Kiállítások és egyéb bemutatók

A könyvheti kiállítások köréből (könyvtári plakátkiállítás Egerben, Várkonyi Nándor-emlékkiállítás Szekszárdon stb.) különösen két könyvtártörténeti kiállítást kell kiemelnünk, annál is inkább, mert jól utalnak arra, hogy a kisebb településeken is milyen remek bemutatókra nyújt lehetőséget a könyvhét. Hajdúböszörményben az egyik – 120 éve működő – helyi általános iskolai könyvtár történetéről rendeztek kiállítást a művelődési központban.

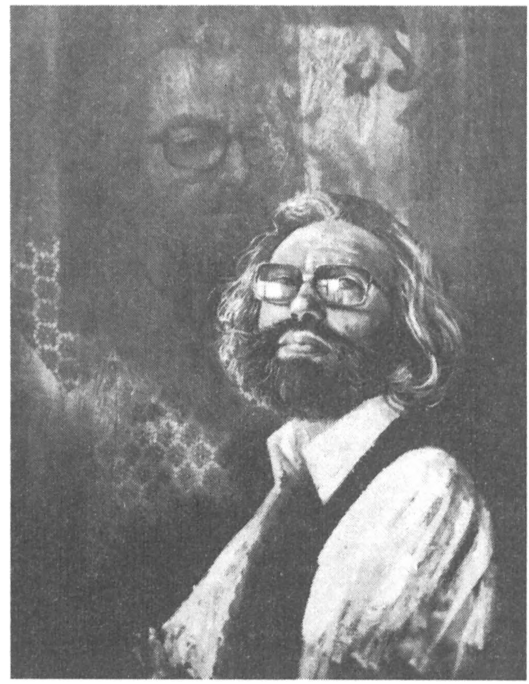

Az Edelényi Városi Könyvtár pedig a körzetéhez tartozó Égerszög megüresedett általános iskolájában nyitotta meg (a helyi klubkönyvtárral együtt) azt a kiállítást, amely a város és vonzáskörzete könyv- és könyvtártörténeti dokumentumait mutatja be. Az egyéb irodalmi, kulturális hagyományok bemutatására – elsősorban a helytörténeti kutatásokhoz, gyűjteményekhez kapcsolódva – szintén nagy figyelmet fordítottak a könyvtárak. Egyre több helyen szerveztek közönségtalálkozókat a helyi kutatókkal, s egyre változatosabb módon kerültek bemutatásra a helytörténeti kiadványok. (Tiszafüreden például *Kéziratok a Tiszafüred-gyűjteményben* címmel szerveztek előadással egybekötött kiállítást.)

Többek között a helytörténeti gyűjtemény gyarapítására is kiváló alkalmat teremtett a Gödöllőn szervezett *könyvbörze*. A városi könyvtár szórólapon, plakáton hirdette meg a ritka, régi, különleges tartalmú vagy szép kiállítású könyvek versenyét. A felhívást minden előzetes várakozást felülmúló siker koronázta. Több száz könyvet – köztük ismeretlen, helyi vonatkozású kéziratokat – hoztak be a könyvtárba, számos érdeklődő jelentkezett a környező településekről is. A könyvek nyilvános zsűrizése, bemutatása, amelyet alkalmi vetélkedők

(például a közönség köréből jelentkezők egy-egy bemutatott mű értékét megbecsülő licitálása) tettek még érdekesebbé, a könyvtár által kialakított *könyvudvar* egyik színes, egész délutánt betöltő programja volt. A legritkább, legértékesebb könyvek tulajdonosai értékes jutalomban részesültek, a könyveket pedig kiállításon mutatta be a könyvtár. Mindenki jól járt: az érdeklődők antikvárius szakemberrel megbecsültethették könyveiket (ha akarták, azonnal el is adhatták), ugyanakkor a könyvtár – mivel minden behozott könyvről katalóguscédulát is készítettek – hasznos adatbázisra is szert tett a helyben hozzáférhető, a gyűjteményben egyébként nem található ritka kiadványokról.

A könyvtárak kiadásában megjelenő, a korábbi éveknél jóval nagyobb számú kiadványok (melyekre a *Könyvvilág* könyvheti száma is felhívta a figyelmet), valamint népszerűsítésük, forgalmazásuk szintén kitűnően szolgálta az intézmények propagandáját. Mindemellett számos szakmai rendezvény is hozzájárult ahhoz, hogy a könyvhét időszakában a könyvtárak, könyvtárosok tevékenysége nagyobb nyilvánosságot kapjon.

(Pakson *Információs és szakmai nap*ot rendeztek a város valamennyi könyvtárosa számára, Egerben *A magyar irodalom tanítása és a könyvtári szolgáltatások* címmel szerveztek ankétot, az MKE Pest megyei szervezetének tagjai *Sallai István*ról emlékeztek meg, és ekkor került sor a megyei propagandapályázatra beérkezett munkák értékelésére és díjazására stb.)

A reklámok

A különféle rendezvények, könyvtári szolgáltatások népszerűsítésére változatos propagandaeszközöket használtak fel a könyvtárak. Több megyei könyvtár a könyvhét helyi programját ismertető nyomtatott plakátot adott ki, az egri megyei könyvtár *Csont István* grafikusművésszel „Könyvtári napok" feliratú emblémát is terveztetett. A különféle szabadtéri rendezvények előtt és után (de nagyobb áruházakban, könyvesboltokban is) magnetofonkazettáról könyvtári tájékoztatók hangzottak el. A Nógrád megyei megnyitón a tájegység könyvtári életét bemutató videoprogramot nézhettek meg az érdeklődők. Hatvanban a középiskolások nyári olvasótáborában készült, s a *könyvtér*en felállított jurtában két, folyamatosan vetített videoprogramot is látni lehetett: az egyik – képújság formájában – ismertette a könyvhét programját, a másik afféle városi híradófilmként az elmúlt napi rendezvényekről közölt színes tudósításokat. Helyet kaptak a könyvhét eseményeinek ismertetései a helyi közösségi televíziók adásaiban, ennek kapcsán több helyen a könyvtárakról készült műsorok sugárzására is sor került. (Például Nyíregyházán *Bemutatkozik a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár* címmel közölt programot a városi televízió.) Jól szolgálták a könyvhét és a könyvtárak propagandáját az intézmények kiadásában megjelenő alkalmi újságok. Amíg 1985-ben három ilyen újság látott napvilágot, 1986-ban már hét: a *Dunakanyar Kurir* könyvheti száma (Szentendre), a *Dunakeszi Lapok*, a *Gödöllő és Vidéke Könyvheti Hírmondó*, a *Hatvani Hírmondó*, *A Könyvhét Hírei* (Miskolc), a *Móri Hírmondó*, az *Ünnepi Hírmondó* (Szekszárd). A különböző társadalmi támogatások segítségével, vagy önálló vállalkozásként (a lapban közzétett hirdetések díjából fedezve a kiadás költségeit) megjelenő újságok tartalmi és formai változatossága jó tájékozódási lehetőséget nyújt mindazok számára, akik hasonló kiadványok megjelentetését tervezik. (Az újságok egy-egy kollekciója hozzáférhető minden megyei könyvtárban, de kölcsönözhető az OSZK KMK szakkönyvtárában is.)

A múlthoz képest több alkalommal és elmélyültebben foglalkozott a könyvtárakkal a központi és vidéki sajtó. *Könyvtárak a könyvhéten* címmel közölt tudósítást a *Népszabadság*, részletesen kommentálta a könyvhét újszerű, a *Könyvtári napok* kiegészítő címmel jelzett programját a *Népszava* és a *Magyar Nemzet*. Az intézmények jó kapcsolatszervező munkájára utal, hogy a vidéki napilapok majd mindegyike közölt a könyvhéten a helyi könyvtárügy közérdekű kérdéseiről problémafelvető írásokat. (Ennek során viszont kevés szó esett a szakszervezeti és iskolai könyvtárakról.) A könyvtári vonakozású cikkek tartalmi változásai mellett számottevők a mennyiségiek is. A könyvhét könyvtári eseményeiről megjelent egyéb írásokkal együtt a 19 megyei és 3 városi lapban összesen 213 olyan cikk jelent meg, amely valamilyen módon a könyvtárakkal foglalkozott.

Arató Antal
az Országos Széchényi Könyvtár,
Könyvtártudományi és Módszertani Központ
osztályvezetője

Gyorsfénykép a mosonmagyaróvári Huszár Gál Városi Könyvtárról

A vonatról leszálló, gyanútlan érdeklődőt sokszor a régi könyvtárhoz kalauzolják a szíves járókelők; nem mindenki gondol az új művelődési házban működő intézményre Mosonmagyaróváron, ha a könyvtár szó elhangzik. Nem véletlen ez, hisz a könyvtárba nem járók, ha el is haladnak az új ház előtt, nem szereznek tudomást a Huszár Gál Könyvtárról; az épület előtt hivalkodó felirat fémbetűi csak művelődési házat jeleznek. A „ház" valójában több funkciójú objektum: zeneiskola, művelődési központ és könyvtár kapott itt helyet. De a funkciók karakteres elkülönülését nem csupán az épület hármas tagozódása, hanem az elkülönített gazdálkodás is erősíti. Az országos tapasztalatokból tanulva, Óváron úgy gondolták, hogy az együttműködésnek nem feltétele az „összekevert" gazdálkodás, s hogy szabad akaratból könnyebb együttműködni, mint kényszerből.

Huszár Gál nevét vette fel a könyvtár, aki 1554-től 1560-ig a város prédikátora volt, s itt nyomtatta ki *Sztárai Mihály* Az igaz papságnac tiköre című művét. A névadó kiléte meglehetősen nehezen ment át a köztudatba, az óvári könyvtárosok mosolyogva sorolják a félrecímzett leveleket a Huszár Pál elvtársnak küldött számlától a Huszár Gép Vállalatig.

A könyvtár előterébe lépve elsőként az alaprajzot tanulmányozhatja a vendég, s örömmel nyugtázhatja, hogy a néhány irodát és a raktárat leszámítva nincs elzárt terület, s hogy csaknem 2000 négyzetméteres könyvtári térben mozoghat szabadon. Ez a szorgalmas könyvtárlátogatónak „papíron" is tágasnak tűnik, Magyarországon ez a legnagyobb B típusú könyvtár.

Az első szinten a gyermekkönyvtár, az irodák és a tömörraktár található. Az emeleten kapott helyet a felnőttrészleg, a helyismereti kutató és a zenei könyvtár. Hogy a könyvtári teret érzékeltetni tudjuk, elég csak megjegyezni, hogy a közel százezer dokumentum kényelmesen elfér a kölcsönzőtérben. Óváron így bizonyára nem lesznek egy ideig raktározási gondok!

Mosonmagyaróvár harmincezer lakosú város. Timföldgyára, fémszerelvénygyára, kötöttárugyára van, a Műanyagfeldolgozó Vállalat és a Rába Mezőgazdasági Gépgyár is jelentős méretű üzem. Egyeteme, csaknem 700 tanulót okító gimnáziuma és szakközépiskolája, valamint szakmunkásképző intézete és tíz általános iskolája van. A város szerkezete nem teszi lehetővé, hogy egy nagy intézmény lássa el könyvvel a lakosságot: a mosoni városrészben is lelhető egy-egy fiókkönyvtára a Huszár Gál Könyvtárnak. A peremkerületek ellátásában besegítenek a vállalati szakszervezeti könyvtárak is.

1984-ben költözött új helyére a könyvtár. Az elmúlt másfél év alatt „belakták" a könyvtárosok, bejáratódott az új rend, s a város olvasni és kutatni vágyó lakosai már idetalálnak.

Az alábbiakban egy nap „gyorsfényképét" nyújtjuk át az olvasóknak. Ízelítőül, hogy megismerhessék az itteni könyvtárosok mindennapjait, s hogy sikereikből és kudarcaikból egyaránt részesülhessenek.

*

A forgalmat figyelve a kedd és a szombat délelőtt látszik erős napnak. Kedden 9-től 19 óráig várják az olvasókat; s mivel hétfőn nincs nyitva a könyvtár, nem véletlen, hogy a szokásosnál erősebb a forgalom. Ilyenkor kell visszahozni a szombat délelőtt kölcsönzött folyóiratokat is. Mivel az egyes lapszámokat csak szombaton lehet elvinni, természetesnek tűnik, hogy ez a másik erős nap. S azért is, mert a másutt tanulók ilyenkor kísérelik meg *itt* beszerezni olvasmányaikat. (A lapok kölcsönzése – ez minden előfizetett periodikumra érvényes – nagy sikernek örvend. A kispénzű idős emeberek elsősorban a *Magyarország*ot, az *Új Tükör*t, az *Élet és Tudomány*t, a *Képes 7*-et kölcsönzik, de a *Burda, a Der Spiegel* és a *Hobby* is kelendő.)

Kezdődik a nap

Egy átlagos nyár eleji kedd is úgy kezdődik, mint a többi hétköznap. Három takarítónő gondoskodik hajnal óta a tisztaságról, s fél nyolckor érkezik a könyvtárosok első kisebb csoportja: a módszertanos, a félállású feldolgozó (főiskolát végzett társa gyesen van), s a „rövid hetes" gyermekkönyvtáros. Nyolc órára a rövid hetes olvasószolgálatosok (szám szerint négyen), a zenei könyvtáros és az igazgató, kilenc órára csupán a két „hosszú hetes" olvasószolgálatos. A napi posta nyolcra fut be. Kedden kevés az újság, a napilapokon kívül csak néhány folyóirat érkezett. (250-féle periodikumra fizet elő a könyvtár.) A levélbontást az igazgató, illetve távollétében helyettese, a módszertanos végzi. Számlák, prospektusok, meghívók. A város vonzáskörzetében lévő községi könyvtárak rendelései is itt futnak keresztül, s ez nem véletlen, az apró települések könyvtárosai leginkább csak egyhetes alapfokú tanfolyamot végeztek; jó, ha rendeléseiket átnézi egy szakember! Meghívó jött értekezletre *Tuba László*nak, aki a népfront elnöke Mosonmagyaróvárott. S érkeznek vissza a tértivevények, könyvtárközi kölcsönzések, jött egy német nyelvű könyv Bismarckról. (Az egyik olvasó doktorira készül.)

Kilenc óráig sajtószemle. Legtöbbször csak a lapok tartalomjegyzékére jut idő, de a legfontosabb napi információkat itt lehet beszerezni. Kamatoznak ezek az ismeretek az olvasószolgálatban, hiszen nem ritka eset, hogy egy-egy olvasó napi információt kér (például az osztrák televízió műsorát). De a reggeli sajtószemle mellett ilyenkor jut idő a napi munka megbeszélésére, az előző napi tapasztalatok kicserélésére.

Kilenc órakor nyit a könyvtár, mindenki a helyére siet. Az igazgató a Barkas tehergépkocsival Doborgazszigetre utazik, könyvet szállít. A város környéki települések könyvtárai közül kettő fiókkönyvtára a Huszár Gál Könyvtárnak, ezek tevékenységét az igazgató segíti. (A területen ezenkívül 29 könyvtárnak nyújt segítséget a módszertanos, ebből 14-et közvetlenül irányít. Ennyien tagjai ugyanis a mosonmagyaróvári ellátórendszernek.)

A gyermekkönyvtárban

Először a gyermekkönyvtárba kukkantsunk be! *Gyurics Zoltánné* 4. osztályos csoportnak tart nyári irodalomajánlást, s éppen egy mesét olvas fel a frissen megjelent mongol népmesegyűjteményből. Pedagógiai főiskolát végzett (könyvtár–magyar szakon), s másfél évtizede könyvtároskodik. Társa, *Németh Csaba*, csupán másfél éve ismerkedik a szakmával, könyvtárkezelői tanfolyamra jár. Feladata elsősorban a kölcsönzés, csak ők ketten gyermekkönyvtárosok, s szolgálnak ki 1400 beirat-

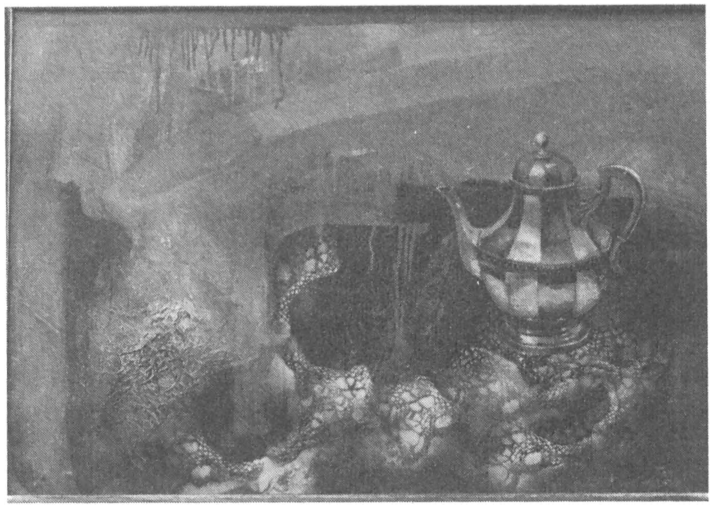

kozott gyermekolvasót. Heti 37 órában kölcsönöznek.

Közben befejeződött a meseolvasás, s a foglalkoztatóban *Tom és Jerry*-filmet néznek. 80 rajzfilm közül lehet választani, de 2500 diafilm is gazdagítja a gyűjteményt. Igaz, a mostani kisiskolások nem kedvelik annyira a diafilmeket, mint hajdanán mi. Ide, a földszintre 26-féle periodikum jár, és csaknem 8000 kötet könyv várja 14 év alatti forgatóit. A kézikönyvtár hiányait (nincs meg például a *Magyar irodalmi lexikon* I. kötete) az magyarázza, hogy az új épület elődjében nem jutott hely a gyermekkönyvtárnak, így az állományt csak négy-öt éve kezdték gyarapítani. E hiányok indokolják, hogy a kis „kutatók" a felnőttrészleg kézikönyvtárát is használhatják, odafönt jól válogatott, gazdag gyűjtemény várja őket. Könnyen eligazodnak, hisz a gyermekkönyvtár rendje nem különbözik a felnőttétől, legfeljebb a feliratok színesebbek itt, s a könyvtári teret játékok és sok-sok virág teszik barátságosabbá. Katalógusai jól használhatók, a betűrendes keresztkatalógust forgatják leggyakrabban a gyerekek, de hasznos az *Eseménynaptár* analitikus katalógusa, a diakatalógus és természetesen a csoportképzéses szakkatalógus is.

Az emeleten

Az emeletre menet a lépcsőfordulóban egy nagyméretű festmény vonja magára a figyelmet, *Duschanek János* Ítélet című alkotása. A képet a város ajándékozta a könyvtárnak. Az előtér az olvasók dohányzóhelye, ide került a színes televízió is. A könyvtárnak van ugyan egy parányi videokazetta-gyűjteménye, de lejátszó hiányában egyelőre ez a televízió a művelődési ház videoközpontjával van összekötve. Így szükség esetén le tudják játszani kazettáikat. Ezek nagy részét a kötelező olvasmányok megfilmesítése teszi ki, de a városról készült filmet is be tudják mutatni, s a könyvtár rendezvényeiről is készülhet felvétel a helyismereti gyűjtemény számára.

Belépve a „nagykönyvtárba", a tágasság tűnik föl elsőként, s az, hogy a kinti ragyogó napsütés ellenére itt nappal is égnek a neonok! Az építmény legsötétebb része a könyvtár! Élcelődhetnénk ezen, ha nem tudnánk, hogy ez a világítás folyamatos olvasásra alkalmatlan, s hogy rontja a szemet.

A folyóirat-olvasót – szerencsére – az északra néző ablakok határolják, így itt, ahol a legtöbben tartózkodnak, mégis lehet természetes fénynél olvasni. Ötven karosszék kínálja magát, s a polcokon gazdag választék. Minden szolgáltatás ingyenes (a xeroxot és a könnyűzene hallgatását kivéve), nincs beiratkozási díj sem.

A hatalmas kölcsönzési tér a művelődési házzal közös belső udvarról kap természetes fényt. A könyvtárosok ide is karosszékeket és asztalokat helyeztek, s e csendes övezet kiválóan alkalmas kutatómunka végzésére. (Enyhe malíciával jegyezzük meg, hogy e szép karosszékek jelentős része néhány heti használat

után szétesett, pedig darabonként több mint ezer forintot kért értük a gyártó.)

Mindenütt a barna és a citromsárga szín dominál, ez kellemes, barátságos hangulatot teremt. A tér két részre tagolt, az egybeosztott, mégis jól elkülönülő segéd- és kézikönytárra, valamint a kölcsönözhető állományra. A raktárban csupán néhány száz kötetnyi duplum és kevésbé keresett könyv lelhető; gyakorlatilag az állomány 90 százaléka szabadpolcon van.

Nehéz érzékeltetni a kézikönyvtár gazdagságát, néhány címmel mégis megpróbáljuk. Megtalálható a *Meyers Lexikon* harminckét kötete, a *Pallas*, a *Révai*, a *Katolikus Lexikon*, a *Magyar Jogi Lexikon*, a *Szinnyei*-féle *Magyar tájszótár*, a budapesti telefonkönyv, az *Eisenbahn Lexikon*, a *Színészeti Lexikon*, a *Kindlers* kötetei, *Pintér* irodalomtörténete, a *Hóman–Szegfű*, a millenniumi *Magyar nemzet története*, a *Szalay–Baróti*-féle *A magyar nemzet története*, a *Magyarország történeti emlékei 896–1896*, a *Szent István-emlékkönyv*, az *Árpád és az Árpádok* stb. Bármelyik európai nagyváros irányitószámát pillanatok alatt közli az olvasószolgálat. Szükség is van a tájékozottságra, a telefon ebben a könyvtárban munkaeszköz: a menetrendről éppúgy érdeklődnek, mint egy-egy folyóiratcikkről vagy rendeletről.

A felnőttrészleg az óvári könyvtár „gyenge pontja". Bármennyire jó az állomány, a képzett könyvtárosok hiánya nem titkolható. Az olvasószolgálat munkatársai két év alatt jóformán kicserélődtek. Egy matematika–könyvtár szakos kolléganő egy év után gyesre ment, most várja a második gyermekét. *Kiczenkó Mária* könyvtár–magyar szakot végzett Szombathelyen, az új könyvtárban kezdte könyvtárosi pályafutását. Ő már a „törzsgárdába" tartozik, az olvasószolgálat legképzettebb tagja.

Varga Viola könyvtárkezelői tanfolyamot végzett, ő öt éve könyvtároskodik. Kettejükön kívül még három könyvtáros dolgozik az olvasószolgálatban, érettségi után, felvételi előtt. Ők már a helyettesek helyetteseit helyettesítik. A helyismereti könyvtáros, *Palatinus János* is besegít a kölcsönzésbe, ő is könyvtárkezelői tanfolyamot végzett. Az az elképzelés, hogy a nyitvatartási idő (heti 41 óra) minden pillanatában legyen a térben felsőfokú végzettségű, állományismerettel rendelkező könyvtáros, tarthatatlan. Ez pedig a szolgáltatások színvonalának csökkenésével jár. A minőségi tájékoztatást várók hamar felismerik, ha a könyvtáros nem partner, és elmaradnak. (Az olvasók jelentős része partneri kapcsolatot vár el, a „néma" kiszolgálás helyett „visszabeszélő" viszonyt.)

Pénz nélkül nehéz!

Az induláskor, 1984-ben három frissen végzett könyvtárost vártak Óvárra, közülük egy fő dolgozik ma itt. Ez a helyzet anyagi okokra vezethető vissza. A szakképzetlen könyvtárosok 2400–2500 forintot „keresnek", a szakképzettek fizetése is alatta marad a pedagógusokénak. Így, míg a Huszár Gál Könyvtár a kötelező minimummal várta a pályakezdőket, pedagógus munkakörökben kétszáz forinttal magasabb kezdőfizetést ígértek.

De vigyázni kellett arra is, hogy a már pályán lévők el ne menjenek, nehogy az intézmény teljesen könyvtáros nélkül maradjon! Fizetést emelni pedig csak pénzből lehet, s a központi bérrendezés elmaradása, a helyi segíteni nem akarás arra kényszerítette a könyvtár vezetőjét, hogy a négy (!) képzett könyvtáros fizetését javítsa, a többiek rovására. E „javítás" után 4000 és 5000 forint közé „emelkedett" a főiskolát, illetve egyetemet végzettek fizetése. E bérek mögött viszont három, kilenc, tíz és tizenöt évi munkaviszony áll.

Gyakran emlegetik az óvári könyvtárosok az új „képesítési rendeletet". Példaként arra, hogy hogyan lehet egy szakmát „hivatalosan" lebecsülni. Úgy vélik, hogy a szakma elsorvasztásához az is hozzájárul, hogy lassan mindenféle pecsétes papírt szakmai „végzettségnek" kell elfogadni. Hogy nincs különbség – papíron – speciális kollégium és egyetem között. Igaz, azt is hozzáteszik, hogy a szakma sem vétlen e helyzet létrejöttében. Nem volt képes megvédeni elemi érdekeit (netán méltóságát!), s nem tudta társadalmi hasznát elismertetni. Mindezt nem hagyhatjuk figyelmen kívül, ha a könyvtár szakmai munkájáról akarunk képet kapni.

*

Ez a kedd délelőtt átlagos forgalmat mutat. Az újságokat visszahozókon kívül alig akad kölcsönző, így a könyvtárosok a katalógussal foglalkoznak és a szabadpolcot rendezik. A betűrendes keresztkatalóguson és a csoportképzéses szakkatalóguson kívül a recenziókatalógust és az irodalomkutatások katalógusát is ők gondozzák, azok, akik majd a tájékoztatásban

használják és használtatják. Lassan teljessé válnak ezek a katalógusok, a korábbi évtizedek elmaradásait behozzák (csak 1982 óta van feldolgozó könyvtáros!).

Ez az idő alkalmat ad arra, hogy belepillantsunk az olvasószolgálat nyilvántartásaiba. 1985-ben 2198 olvasó iratkozott be, s ezt az évet tekintik bázisévnek. Nem magas ez a szám, de a város távolabbi pontjairól nem ide járnak kölcsönözni, az egyszerűbb olvasmányigényeket kielégítik a fiókkönyvtárak. Ezek olvasóival számolva, összesen ötezren veszik igénybe Mosonmagyaróváron a tanácsi közművelődési könyvtárat. A város szakszervezeti könyvtárai is erősek, a Kötöttárugyár kétezerkétszáz dolgozója közül például csaknem ezer az üzemi könyvtár olvasója, míg a Huszár Gál Könyvtárba e gyárból csupán harmincan iratkoztak be.

1986-ban júniusig 1674 olvasó kereste fel a könyvtárat. A rendezvénynapló tanúsága szerint az első félévben huszonkét rendezvény volt, a folyóiratolvasót könnyen át lehet rendezni erre a célra. Néhányat említsünk meg! *A örvénylő-szívű vándor* című versantológia (*Kormos István*hoz írott versek gyűjteménye) óvári premierjét itt tartották február 24-én, s 87 érdeklődő jött el, és vásárolta meg az antológiát. Az indiai vallásokról szóló előadásra, melyet *Bethlenfalvy Géza* tartott, 106-an voltak kíváncsiak. Május 30-án *Fodor András* a könyvhét megyei megnyitójára érkezett Mosonmagyaróvárra, s 108 érdeklődő jött el az invitálásra. Referensznaplót is vezetnek, de a bejegyzések nem rendszeresek. Kár, mert a tartalmi munkáról e napló sokat elárulhatna!

Nagy Andrea egész délelőtt a *Rank Xerox* gépet kezelte. A könyvtár 1985 végén a Soros-Alapítvány jóvoltából kapott gyorsmásolót, azóta több mint negyvenezer másolatot igényeltek az olvasók és a város intézményei. Ezen a napon különösen sok a másolni való, a városi tanács kétezer másolatot készíttetett (határozatokról), és néhány posztermásolatot. Cikket is kértek.

Délután

Ebédidőben sem zár be a könyvtár, a könyvtárosok a közeli általános iskola menzáján étkeznek felváltva. Délután megnövekszik a forgalom, vizsgaidőszak lévén néhányan itt készülnek vizsgájukra. Nekik egyetlen igazi igényük a csend. Szakirodalmi kívánsággal egy-egy felvételiző jelentkezett; gyakorta siettek a könyvtárosok a recenziókatalógushoz, forgatták a lexikonokat, kézikönyveket.

Száz olvasó fordult meg a könyvtárban, s összesen 204 kötetet kölcsönöztek. Nem nagy forgalom, az állomány ismeretében bátran elmondhatjuk, hogy jóval nagyobb kihasználtságot is elbírna a könyvtár. Igaz, a helybenolvasás, az itteni munka nem mutat rossz arányokat. A száz látogató kétharmada átnézte a lapokat is, s fél óránál kevesebb időt alig néhány olvasó töltött el.

Az intézménynek 1984-ig nem volt zenei részlege, az új épület tette lehetővé ezt a szolgáltatást. De már korábban is vásároltak lemezeket, sejtve, hogy valamikor szükség lesz rájuk. Jelenleg 4000 hangzó dokumentumuk van, ebből 3700 hanglemez. A gyűjteményből nem rekesztették ki – több könyvtárral ellentétben – a könnyűzenei felvételeket sem. Így magyar és külföldi könnyűzenét egyaránt gyűjtenek. A hanglemez mellett 60 nyelvleckét tartalmazó kazetta és 78 videokazetta gyarapítja a gyűjteményt. Ez utóbbiakat már említettük, most csak kiegészítésként jegyezzük meg, hogy televideo felvételeket is vásárolnak, így lett az állomány részévé a *Nagy László*ról és az *Illyés Gyula*ról készült portréfilm is. (Heti 23 órában áll a zenei részleg hallgatói rendelkezésére.)

Öt 14 éven aluli gyerek hallgatott lemezt. Többek közt a *Süsü*t és *A csuka parancsára* című mesét kérték. A nyolc 14 év fölötti látogató inkább könnyűzenére vágyott. *Laura Branigan* és *Yazzo* kazettáit tetették fel többen a lejátszóra. Néhányan csupán az elkészült másolatért jöttek. Komolyzenét ezen a napon senki nem hallgatott. Májusban például 10 prózai fevételt hallgattak, ezzel szemben 55 könnyű- és 5 komolyzenei felvételt. E hónapban 24 lemezt, nyelvleckét és műsoros kazettát másolt át *Nádler Tamás,* a zenei részleg könyvtárosa. E másolatok között sem volt komoly zenei felvétel. A forgalom tehát nem nevezhető nagynak. Úgy tűnik, a város lakossága még nem él igazán az e szolgáltatás adta lehetőségekkel. Kezdetben a zenehallgatás ingyenes volt, sorba álltak a fiatalok, hogy a 20 hallgatóhely egyikét megkapják. Sajnos az igénylők jelentős része nem a kulturáltak közül került ki, a könyvtár belső berendezése (székek, asztalok) nem bírta az „igénybevételt". Néhány hónap múltával, hogy mások se riadjanak vissza a zenehallgatástól, s hogy visszaálljon a normális zajszint, a könnyűzenei felvételek hallgatásáért

5 forintot kértek Mosonmagyaróváron. Ez mindössze egy „fagyi" ára, mégis – úgy tűnik – erős szűrőnek bizonyult. Most talán a propagandára kellene nagyobb súlyt helyezni.

A zenei részleg katalógusai készülőfélben vannak, a lemezek függőtasakos elhelyezése viszont lehetővé teszi, hogy maguk az olvasók keressék ki a felvételeket. A kis forgalom bizonyára elősegíti, hogy a gyűjtemény feltárása gyorsított ütemben haladjon.

Hogy Mosonmagyaróváron értékes helyismereti gyűjtemény létezik, annak több oka is van. Azonkívül, hogy ez a könyvtár igazgatójának szívügye, a történelmi előzményeket is figyelembe kell venni: Magyaróvár évszázadokon át volt Moson vármegye központja, ezért a vármegye történetére vonatkozó irodalmat elsősorban itt kell őrizni. Az újkori történelem dokumentumait is itt gyűjtik, erre akkor is rákényszerülnének, ha kevesebb volna az ambíció, hisz e vidék történetének kutatói elsőként ehhez az intézményhez fordulnak.

A helyismereti gyűjtemény

A könyvtár legvilágosabb pontja a helyismereti kutató, az épület sarkán kapott helyet. Két oldalról ömlik a fény, a másik két fal mennyezetig zsúfolva könyvekkel, kéziratokkal. A gyűjtemény szervezése a másutt is gyakorolt elvek szerint történik. Óváron is az a fontos, hogy az adott információ e vidékre vonatkozzon, így a legapróbb hivatkozások is fontosak lehetnek. A könyvek mellett természetesen helyet kap a gyűjteményben a fotó, a kézirat, a mikrofilm, a térkép, a folyóirat és a hangfelvétel is. Az anyag feltártsága átlagon felüli. A gyűjtemény katalógusa valóságos bibliográfiai kartoték. Olyan dokumentumokat is szerepeltet, amelyek a könyvtárból hiányoznak, és lelőhelyüket is megadja. Így a társintézmények helyismereti anyagáról is tudomást szerezhetnek a felhasználók.

Kihasználtsága esetleges, pályázatok, vetélkedők idején nagy az igénybevétel, egyébként egy-egy téma búvárlója dolgozik csak a gyűjteményt magában foglaló barátságos helyiségben. Legutóbb Szigetköz agrártörténetét dolgozta fel itt egy kutató.

A könyvtár saját eseményeit is dokumentálja, s e dokumentumokat is itt őrzik. Rádiófelvételeket kazettán, a várost bemutató filmet, író-olvasó találkozók hangfelvételeit. Helyi kutatásokat is patronál az intézmény, s csupán az „eredmény" egy példányát kéri ellenszolgáltatásul. Így készültek el *Kovács Antal* nyelvészeti munkái, ezek közül a *Népi növénynevek a Felső-Szigetköz falvaiban* című dolgozatot említjük meg; ez országos pályázaton első díjat nyert.

*

Délután fél ötkor a könyvtárosok többsége hazamegy: a hatórás feldolgozó, *Tomasitsné Novitz Márta*, a négyórás feldolgozó, *Csiki Lászlóné*, aki nyugdíj után tért vissza, *Élő Csilla* adminisztrátor, aki gyakran „ugrik be" kölcsönözni, a gépkocsivezető *Balassa Tamás*, aki a vezetésen kívül gondnoki teendőket is ellát. A gyermekkönyvtárban egy, a felnőttrészlegben két könyvtáros és a portás marad. Munkarend-változtatásokon gondolkodnak, hisz az olvasók többsége éppen akkor „téved be" a könyvtárba, amikor a könyvtárosok nagyobbik része elmegy. Az átszervezés persze rontja majd az olvasószolgálatosok munkaidőbeosztását, de mindenképp végre kell hajtani.

Négy óra után minden telefon az olvasószolgálathoz fut be, könyvek kölcsönzési idejét hosszabbítják meg, nyitvatartásról érdeklődnek, a másolás feltételeiről kérnek felvilágosítást. Hét óra felé néhány jegyzetelőt „finoman" figyelmeztetnek a közelgő zárásra; a neonok egy részét kikapcsolják. A napi forgalmat csak másnap számolják össze, így percek alatt házon kívül kerülnek a „hosszúsok". Hazafelé, visszapillantva a könyvtárra, ébredünk rá, hogy az épület tájolása nem véletlen, itt is a külső „szépészeti" funkciók voltak a fontosabbak; szép a rálátás az épületre, imponáló a rendezettség. Furcsán is nézne ki, ha a ház a „hátulját" mutatná az utcának, csak azért, hogy lássanak a könyvtárba járók! De valamiféle kompromisszumos megoldást kellett volna találni tervezéskor.

*

Az új művelődési objektum szép, állapíthatjuk meg magunkban, az apró kifogásokat szívesen elfeledve. Fölépült tehát a ház. De ez még nem elég. A könyvtárba nemcsak olvasó, könyvtáros is kell, csak így remélhető, hogy a fölhalmozott kulturális értékek eljutnak a befogadókhoz. Közös gyarapodásunkra.

Böröndi Lajos

Beszélgetések a könyvtárról

„Negyedmilliónyi művészeti könyv: mekkora kincsesbánya...!"

Gerő László dr. (Szombathely, 1909–), állami díjas (1973), Herder-díjas (1974), Ybl-díjas (1958). Tanulmányait (1927–1932) a BME-n végzi. 1935 és 1948 között a főváros, 1948-tól az Országos Műemléki Felügyelőség vezető állású dolgozója, a korszerű magyar műemlékvédelmi építészet egyik megszervezője és irányítója. Fontosabb építészeti alkotásai (műemlékhelyreállítások): Óbuda, amfiteátrum (1940–1942); Bp., Központi Városháza (1948); Bp., belvárosi plébániatemplom (1948); a budai középkori királyi palota és vár (1948–1966); Siklós, várkápolna, Diósgyőr és Visegrád első helyreállítási munkái stb., várak (1948); Újmassa, kohórom (1951–1952) stb. (Modern építészeti lexikon, 1978.).

DR. GERŐ LÁSZLÓ
építész, címzetes egyetemi tanár, a műszaki tudományok kandidátusa

– Általában szeretjük számon tartani a kerek számokat, az évfordulókat. Ön ebben az évben kettős jubileumot is ünnepelhet: 50 éve védte meg doktori értekezését – mondhatni, ezzel kezdődött „műemlékes" pályafutása –, és indulása óta, 30 éve főszerkesztője a Műemlékvédelem *című folyóiratnak.*

– Igen, mindkét esetben különleges szerencsém volt. Egész fiatal építészként 1935-ben két évre kiküldtek a Római Magyar Akadémiára, itt készítettem el a Rómában épült „magyar nemzeti templom" történetéről szóló disszertációmat. Akkoriban még ki kellett nyomtatni a doktori dolgozatot – még ebben is szerencsém volt, mert az enyémet a Magyar Tudományos Akadémia adta közre. *(A római Santo Stefano Rotondo, a magyarok nemzeti temploma* címmel) 1944-ben, nekem erre nemigen lett volna pénzem. Római tartózkodásom egész életemet befolyásolta; valóban itt kezdtem a műemlékvédelem iránt érdeklődni, és az itt elsajátított olasz nyelv a későbbiekben nagy segítségemre volt a várak történetének feltárásában.

A folyóirat megindításával kapcsolatban is szerencsém volt. Akkoriban – 1956-ot írtunk – nehezen adtak lapengedélyt és egyáltalán nem adták volna meg a hozzájárulást, ha a Műemléki Felügyelőség kérte volna. A TIT központi választmányának tagjaként és az Építőművészek Szövetsége műemléki albizottságának vezetőjeként azonban módom nyílt arra, hogy a két társadalmi egyesület nevében megkapjam a lap indításához a hozzájárulást és ezzel együtt a főszerkesztői megbízatást.

– Három évtized alatt a folyóirat a műemlékvédelemmel kapcsolatos kutatások jelentős bázisa is lett, ugyanakkor a nemzeti kultúrkincs széles körű megismertetését is szolgálja. Mekkora a lap előfizetői tábora?

– Induláskor négyezer volt, ma háromezerhatszáz a példányszámunk. A magam részéről keveslem: nem is a magánelőfizetők, hanem az intézmények, elsősorban a könyvtárak érdeklődését tartom elégtelennek. Külföldre is több mint kétszáz példány jut, szolgálva a magyar kultúra terjesztését, de itthon meglehetősen kevesen ismerik a lapot.

– A kisebb településeken is egyre-másra alakulnak a könyvtárak mellett, vagy tőlük függetlenül a helytörténeti gyűjtemények, amelyekben feltétlenül helyet kellene kapnia ennek a folyóiratnak is.

– Annál inkább, mert soha nem volt nálunk olyan korlátozás, hogy csak szakemberek írásait adjuk közre. Vannak jó szándékú, jó szemű, lelkes amatőr kutatók, akiknek munkáit akkor is szívesen közöltük, ha naivak voltak, de áradt belőlük a szeretet és az érdeklődés a hazai emlékek iránt. Így a lap színes is tudott maradni, nem futott a szakbarbárság síneire. Az egyik legutóbbi számban például a magyarországi mottékról, földhalom-várakról közöltünk egy cikket: mérnökember írta, aki ásatás nélkül, földméréssel tárta fel e halmokat, és olyan eredményekre jutott, amelyeket a régészet a maga eszközeivel nem tudott volna elérni.

– A műemlékek jelentős hányada van egyházi tulajdonban. Milyen a műemlékvédelem kapcsolata az egyházakkal?

– A katolikus egyházzal nagyon jó az együttműködésünk. A püspökségeken belül egyházművészeti tanácsok működnek, a katolikus plébániák közül mintegy 800 előfizetője van a *Műemlékvédelem*nek. Gyakran adunk hírt működő templomok helyreállításáról, restaurálásáról, konzerválásáról – e beszámolók szinte útmutatóként szolgálnak a templomok gondozóinak, miként cselekedjenek a maguk területén. Természetesen nem csak katolikus templomokat állítunk helyre: példa erre a legutóbbi időkből a nemeskéri evangélikus templom lehet.

– Éppen a napokban adták át Sopronban a helyreállított ó-zsinagógát. Úgy tudom, az Ön nevéhez is sok templom feltárása, konzerválása fűződik: a belvárosi plébániatemplom, a Batthyány-téri Szent Anna templom, a budavári gótikus kápolna – de talán mind közül a legérdekesebb a római magyar templom építése lehetett.

– Igen, 1980-ban építtettem meg a San Pietro, a római Szent Péter bazilika grottájában (altemplom) a magyarok nemzeti kápolnáját. A Szent István alapította hospicium, zarándokház emlékére a pápa adományozott egy kis kápolnát, melyet a nemrég elhunyt *Lékai László* bíboros megjelölte 24 szent és boldog alakjáról Kő Pál, Marton László, Varga Imre és mások által mintázott szobrokkal és domborművekkel díszítettek. A kicsi, 14 × 4,5 méteres tér építészeti megoldásain sokat vitatkoztunk; végül a padozatot lesüllyesztettem, és az egészet tardosi kemény mészkővel burkoltattam. Emlékezetes, szép munka volt... A kápolnát maga a pápa szentelte föl.

– Egy-egy ilyen jelentős munka megkezdése előtt alapos kutatómunkát kell végeznie, hogy történelmileg hiteles formában tudjon megépíteni vagy helyreállítani egy műemléket. Mennyiben segítették ebben a munkájában a könyvtárak? Melyeket használta leggyakrabban?

– Fiatal koromban – ha nem a terepen dolgoztam – szinte állandóan a könyvtárakat jártam. A legtöbbet a Műegyetem Központi Könyvtárát, az építészettörténeti tanszékek (akkortájt még nem vonták össze őket) gyűjteményeit és az Egyetemi Könyvtárat látogattam, majd az Országos Műemléki Felügyelőség kicsi, de jó szakkönyvtárát használtam. Már római utam során – ott rengeteg időt töltöttem könyvtárban – tudatosodott bennem a nyelvtudás fontossága.

– Élete során Ön igen jelentős publikációs tevékenységet is folytatott. Hetvenedik születésnapjára az Országos Műemléki Felügyelőség Könyvtárában összeállították életmű-bibliográfiáját, amely 400-nál több cikket és több mint harminc könyvet tartalmaz. Olyan népszerű könyvek fűződnek az Ön nevéhez, mint a több kiadást megért Építészeti stílusok *vagy a* Magyar műemléki ABC, *de valamennyi helyreállított várról: az egriről, a sárospatakiról, a budai várról is jelentek meg könyvei. Min dolgozott legutóbb?*

– A hírek szerint jövőre jelenik meg legújabb könyvem *Műemlékekről mindenkinek* címmel. Ez nem szakembereknek szól: azt mondom el benne, milyen benyomásaim, élményeim voltak, hogyan indultam el a pályámon, mi vezetett arra, hogy a műemlékekkel foglalkozzam. A személyes élményeken keresztül próbálom másokkal is megértetni, mit látnak maguk körül. Az embereket már nemcsak az építészeti emlékek, hanem a műemlékvédelmi módszerek is érdeklik. E különös érdeklődést a vadászathoz szoktam hasonlítani: ha az ember az állatokat ismerve járja az erdőt, mégis érdekesebb, mint ha nem ismeri őket és úgy próbál vadászni.

Manapság az utazás hallatlanul föllendült. Ha igaz a statisztika, évente 5 millió magyar utazik külföldre, ahol szereti *tudni, mit* lát – milyen korszakokból való, milyen értéket, stílust képvisel, milyen történeti emlékek hordozója az épület.

– Nem tart attól, hogy a műemlékvédelem jószándék szülte eredményei visszájukra fordulnak és kiszolgálóivá válnak az elüzletiesedett turizmusnak? Nézzük például Velencét, amely mára halott várossá lett: nem fejlődik, lakói kiköltöznek, a városon belül csak a turisták elviselhetetlen áradata hömpölyög, és ez a túlhaj-

szolt érdeklődés éppen attól fosztja meg az odalátogatót, ami eredetileg célja lehetett: a bensőséges, elmélyült szemlélődéstől, az igazi műélvezettől.

– Velence gondja az egész világot foglalkoztatja. A legnagyobb baj, hogy Marghera iparnegyede odatelepült a háta mögé a partra, és halálos veszedelmet jelent e tündéri városra, a *Diadema del Mondó*ra, a világ ékszerére; valóban életveszélyesen fenyegeti a turizmus is. Sajnos, az idegenforgalom hatása csak részben kedvező – amennyiben érdeklődést mutat elhagyott helyeken lévő, senki által nem gondozott, senkitől sem becsült értékek iránt –, a másik oldalon viszont a maga tömegeivel éppen hogy lehetetlenné teszi ezen értékek élvezetét. Ahol 30 ezer ember nyüzsög egy emlék körül, ott már emlékezni sem lehet.

Az elmúlt években kétszer is voltam Velencében, de kimenekültem messze a Lídóra, Alberoniba, ahol egyetlen szál turistát sem láttam és csak időnként mentem be Velencébe, beszívni egy kicsit a levegőjét, aztán megint visszamenekültem a magányba. De itthonról is hozhatunk példát arra, miként tesznek tönkre az idegenforgalom nevében építészeti értékeket: ott van például az eredetileg nagyon szép Dóm tér Szegeden – élvezhetetlen a beépített széksorok miatt. A gyulai várjátékokról sem lehet leszoktatni a rendezőket... Mindezek engem egy kicsit a Babilonban látottakra emlékeztetnek, ahol piros, fehér, sárga, zöld, kék villanykörtékből álló füzérek vannak körös-körül – lehet tevéken „tevegelni", sörbetet inni és a helyi idegenforgalom célja, hogy a kiásott tornyokra kivilágított vendéglőt rakjanak, a műemlékek nagyobb dicsőségére... Helyreállítunk egy műemléket, erre megindul a zarándoklat, ami egy ponton túl már inkább káros, mint hasznos – meglehetősen ellentmondásos helyzet ez.

– Gyakran ugyanilyen eltérő érdekek ütköznek össze a mai építészet és a műemlékvédelem terén is. Önnek volt olyan munkája, amely a kompromisszumot meghaladó szakmai áldozatot követelt? Pozitív példaként a Flórián téri római fürdőt tudnám említeni; ugyanezt nem sikerült az Erzsébet hídnál megoldani: a híd túlságosan közel van a plébániatemplomhoz, és a tőle nem messze lévő gótikus Szent Mihály kápolna a föld alatt maradt, bemutatására nem találtak módot.

– Igen, a belvárosi templom beleesik abba a tengelybe, amely a Keleti pályaudvartól egészen a hídig tart. Már a híd építésekor fölmerült az épület „eltolásának" gondolata, annak érdekében, hogy elkerüljék az út „kihasasodását" – szerencsére ezt akkor sikerült kivédeni. Az Erzsébet híd a maga 260–270 méterével 1926-ig a kontinens legnagyobb fesztávú hídja volt, és ezt a legjellemzőbb tulajdonságát az újjáépítés után is megtartotta. Az új híd tervezőjével, *Sávoly Pál*lal részletesen megbeszéltük a terveket; egy darabig szó volt arról, hogy megmentik a régi szerkezetet és azt veszik át (beleértve a két kapuoszlop kialakítását is), de aztán erről a szélesebb útpálya miatt le kellett mondani. A régi hidat mégis őrzi az új nyomvonala és a két parti pilon (kapupillér) jellegzetes képe.

Sikeres kompromisszumként könyvelhető el a Nyugati pályaudvar vasszerkezetének megmentése is; ezt például egészen le akarták bontani. Aztán volt olyan küzdelem is, ahol alulmaradtunk: a Vám utca és az Iskola utca sarkán volt egy szép, késő barokk stílusú, egyemeletes kis épület, amelyet mindenáron szerettünk volna megkímélni és megtartani. A Vízművek odakerülő új székházához kívántuk volna kapcsolni – mégsem sikerült az épületet megmenteni.

A kemény harcok árán, de végül sikerrel záruló megoldásokra sok példát tudnék felhozni. Aquincumnál például a HÉV teherpályaudvarát a feltárt terület mellett, egy még feltáratlan helyre tervezték; ha ezt odatelepítik, tönkremegy az egész. Itt sikerült elérnünk, hogy a pályaudvart a Csiga-dombi polgári amfiteátrumon túlra helyezzék, és ezáltal ez a terület érintetlen maradt. Sőt az út mellett most szépen helyre lehetett állítani az aquaeductus (vízvezeték) maradványait. Hasonló gondunk volt Szentendrén az új széles nyomtávú út építésével, amelyet a Duna-parton akartak vezetni. Ez a fák kivágásával és más bajokkal járt volna; itt sikerült elérni, hogy a védett történeti városmagon kívül vezessék az utat. Fordított helyzetbe kerültünk Visegrádon, ahol a város központjában akarták tovább vinni az utat, pedig ott még történelmi maradványok vannak.

Nagy megnyugvással mondhatom, hogy a más szervekkel való győzködések többnyire sikerrel jártak. Nem mondhatok el olyan keserveket, amelyek az elmúlt 40 év alatt felgyűltek volna bennem... A budai vár és a királyi palota együttesének helyreállításában lényeges tervmódosítások történtek – lépcsőházak épültek és lépcsőházak bontódtak le –, az én elképzeléseim a középkori részeknél szerencsére maradéktalanul megvalósulhattak. Voltak itt is

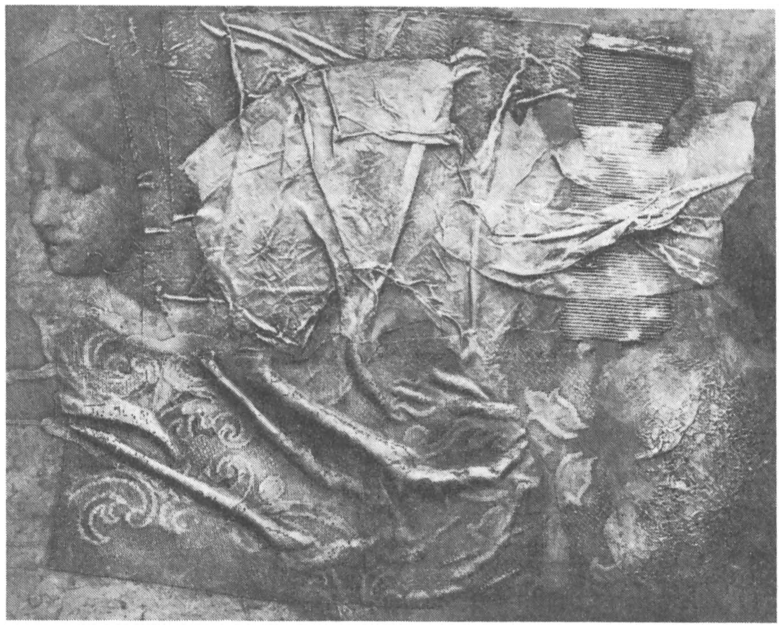

nehézségek; volt idő, amikor a kiásott részeket visszatemették, aztán megint kiásták – végül mégiscsak helyreállítottuk.

Életem során általában azt tapasztaltam, hogy ha az ember valamihez igazán következetesen ragaszkodik, meg lehet találni hozzá a partnereket és sokszor még az ellenfeleket is meg lehet győzni arról, hogy nincs igazuk.

Csak azt mondhatom, hogy mindig boldogan éltem, mert azt csináltam, amit szerettem – ez nagyon kevés embernek adatik meg. Ha körülnéz, azt látja, hogy száz ember közül nyolcvan olyasmit csinál, amit ki nem állhat. Az már önmagában óriási szerencse, ha valaki abban ügyködhet, amit szívesen végez.

– Professzor úr vagy 20 évig tanított a Műegyetemen is. Hogyan látja az utánpótlást, a műemlékvédelem jövőjét?

– Nagy megnyugvásomra szolgál, hogy van utódom. A budai vár helyreállítása óta 40 várat hoztak helyre tanítványaim, akik közül öten Ybl-díjas építészek. Van olyan tanítványom, akinek már a fia is építész.

Hogy a kérdés másik felére is válaszoljak: a műemlékek védelme az ország gazdasági helyzete szerint alakul. Sokáig egy kicsit visszatartott volt a műemlékvédelem, de ha több pénzünk lett volna, talán több hibát követünk el az elején. Most kaptunk külön hitelt a kastélyok felújítására, de természetesen a helyreállításokra semmi pénz nem elég. A magam részéről a legnagyobb nehézséget nem is ebben látom, hanem abban, hogy amit helyrehoztunk, azt nem becsülik meg eléggé. A napokban egy tervtárgyaláson Sopronban voltam, és ott is szomorúan állapítottam meg, hogy a város elhanyagolt külsőt mutat. Hiába állítunk helyre nagyon szépen egyes házakat, műemléki együtteseket, ha az utcakép vigasztalan, elhanyagolt, nem mutatja azt a szeretetet, azt a gondoskodást, azt a törődést, amellyel mi helyreállítottuk az emlékeket. Sümegre sem mehetünk vissza 5–10 év múlva elkezdeni helyreállítani újra, amit azóta elhanyagoltak, amit a nemtörődömség, a haszontalanság és a rosszindulat ott befirkált, összerondított, elszemetelt... Helyreállítunk egy műemléket, a környező parkkal, a kerttel is foglalkozunk, beültetjük szépen, és akkor nincs, aki öntözze... Ez bánt leginkább, mert az ember nem szereti, ha hiábavaló munkát végez, amit aztán a lustaság és a közömbösség miatt megint elölről kezdhet. Ha van nehézség, hát ezek a nehézségek.

– A helyreállított műemlékek további gondozása nem is a Műemléki Felügyelőség feladata, ezt a munkát leginkább a helyismereti mozgalmak, városszépítő egyesületek, várbaráti körök végezhetnék, ahol sok lelkes, jó szándékú ember tevékenykedik.

– Valóban, és éppen az ő munkájukról adok

szívesen hírt a már említett *Műemlékvédelem* című lapban.

– *A folyóirat bekötött évfolyamai mellett sok szakkönyvet is látni az Ön házikönyvtárában. Milyen forrásokból jut a legújabb szakirodalomhoz?*

– A legtöbbet a *British Council*tól kapom, de más nemzetközi egyesületeknek, társaságoknak is tagja vagyok, ezenkívül rendszeresen publikálok külföldön, s így több helyről megküldik a legújabb munkákat, könyveket és folyóiratokat. Ha külföldön járok, természetesen tájékozódom a frissen megjelent publikációk felől is, és megveszem amire szükségem van.

– *A nemzetközi műemlékvédelem elveit rögzítő* Velencei Karta *előírja a tudományos feltárás dokumentumaira, hogy azokat közgyűjteményekben kell elhelyezni. Bizonyára sok jelentős külföldi közgyűjteményt látott már – voltak közöttük olyan könyvtárak, amelyek különösképpen hatottak Önre, amelyeknek a legtöbbet köszönhet?*

– Feltétlenül. Az első ilyen élményem – bízvást mondhatom, hogy életre szóló – még Rómában volt, a *Palazzo di Venezia* könyvtárában. Három hónapomba telt, amíg meg tudtam szerezni a belépéshez a jogot; nagyon őrizték, mert *Mussolini* ide tette a székhelyét. Mivel ilyen nehezen jutottam be, ki is akartam érdemelni az engedélyt: rengeteg időt töltöttem a könyvtárban, itt készültem a doktori disszertációmra, és az olasz nyelv elsajátításához is segítségemre volt az állomány. Érdekes, hogy a másik legnagyobb könyvtári élményem áttételesen ugyan, de Mussolini „elvbarátjához", *Hitler*hez kapcsolódik. Münchenben a *Troost* által a nemzetiszocialisták székházának, illetve a Führernek emelt épületekben kapott helyet később a város 250 ezer kötetes művészeti könyvtára. Gondolja el: negyedmilliónyi művészeti könyv: mekkora kincsesbánya ez a magamfajta kutatónak!

Látja, ez a beszélgetés emlékezésre késztet, de örömmel emlékezem vissza: sok, nagyon sok szép munkám volt. A műemlékekhez mindig alázattal kell közelíteni, azt kell tekintetbe venni, milyen szándékkal építették annak idején az épületet. Az eredeti szándék kibontása a leglényegesebb, azt kell ügyesen használt technikai eszközökkel megoldani úgy, hogy műszakilag jó, esztétikailag pedig szép és meggyőző legyen. Ez művészet. Ezt nem lehet szabályokba foglalni – hiszen akkor a festészetet is le lehetne írni és aszerint képet festeni, hogy most vegyél egy kis sárgát és tedd a jobb alsó sarokba... Ezt nem lehet! Arra igenis van szabály, hogy egy emberi fej hétszer foglaltatik benne a testben – de ezek alapján még senki sem tudott szobrot csinálni, képet festeni vagy műemléket helyreállítani.

Amennyire tudomány, amennyire mesterség, ugyanannyira művészet is a műemlékvédelem – e három tényező összehangolása, helyes aránya hozza meg az eredményt, amelyért érdemes élni és dolgozni.

Tószegi Zsuzsa

Görbe tükör

Az ürge, a baglyok és a karvalyok

Hommage á La Fontaine

Az ürgét szűk lyukából lassacskán kiöntötte a könyvek árja, s minthogy hónap vége járta, és erősen fogytán volt az elemózsiája, gondolt egy merészet: teletömött két bőröndöt ínyenc lektűrökkel, és elcipelte a bagolyhoz, hogy kosztpénzre váltsa...

*

A bagoly épp ebédelt – pontosabban soiréeját költötte. Lomhán a pultra dőlve vastag parizerkarikákat gyűrt magába, s hogy huzamos emésztőmunkája közben az idő ne múljék hiába, a lenyúzott bőrkét a papír szélén kicsiny galacsinokká formálta. Az ürge illendően várt sorára, amíg a tudós madár a maradékkal végez, s a pult szabaddá válik a pakolásra.

– Mutassa! – huhogott a bagoly laposan a bőröndökre pislantva.

– Balzac... France... Maupassant... egy kis La Fontaine – „Gallimard"-ban és „Hachette"-ben...

– Csak francia van?

– Dehogyis... – szabadkozott az ürge, s másik kofferjából tüstént előszedett egy angol sorozatot.

– Dickens... Scott... Thackeray... Meg néhány amerikai: Hawthorne... Melville... Whitman...

A bagoly látszólag egykedvűen nézte az ürge igyekezetét, ám a szíve mélyén egy csöppet már szánta szegényt.

– Krimi nincs? – kérdezte fanyalgón, hogy valamiképp leplezze segítőkészségét.

Az ürge ismét kotorászni kezdett, majd tétován odanyújtott egy Poe-kötetet. A bagoly csalódottnak látszott.

– Fűzött. Szakadozott – mustrálta, anélkül, hogy hozzáért volna. – A tetejébe a hollónak van ajánlva!

– Azon ne múljék! – készségeskedett az ürge, s legott nekilátott egy tintaradírral, hogy a szerző kaparását eltüntesse.

– Fölösleges. Úgyse veszem be.

– Kérem szépen... ez a legjobb fajta... Égnek áll a tolla, csak lapozzon bele...

„Lapozzon a fene!" – gondolta a bagoly. – „Szedte-vette rágcsálója, még a végén rám tukmálja!" Aztán megrázta a tollát és így szólt:

– Adok egy jó tanácsot: vigye a Váci utcába. Van ott egy néném, az nincs úgy kitömve. Tán bevesz egy-kettőt belőle.

*

A másik bagoly szakasztott olyan volt, mint az első, csak, ha lehet, még annál is méltóságteljesebb és kimértebb. Rágcsálók egész sora remegett előtte batyuját szorongatva, félénken figyelve, hogy forgatja karmai közt az előttük állók kopott portékáját. A tiszteletre méltó uhu némán végezte dolgát: számokat rótt föl egy cédulára, s aztán megvetőn átnyújtotta a végösszeget az előtte reszkető páciensnek.

Az ürge, míg megadón várt sorára, egy kissé eltöprengett: Vajon kinek-minek szól az uhu megvetése? A könyveknek? Gazdáiknak, kik elprédálják őket? Netalán mindkettőnek? Hisz a fölény az állatvilág legősibb sajátja; hol alávetés van, kiszolgáltatottság, ott mindenütt megterem. Az én könyvem ki van szolgáltatva nekem, ha tehát megunom, a hónom alá csapom, hogy pénzzé tegyem. Ámde akkor könyvemmel egyetemben én is alávetem magam a baglyoknak, kik ennek fejében fölénnyel, kényük szerint jutalmazhatnak. Vagy nem...

E percben épp egy vézna egérasszonyság került sorra: nagy halom Walt Disney-füzetet pakolt a pultra. Porontyai a karjába csimpaszkodva éktelen sivalkodásba kezdtek:

– Mama, mama! A Mickey-t ne!

Az egész állatsereglet megindultan figyelte a jelenetet. A bagoly levette és komótosan megtörölgette okuláréját.

– Öt forint cafatja – huhogta maga elé, lencséjét hunyorgón próbálgatva a szurtos borítókon.

Egérasszony szó nélkül visszavette mindet. Kicsinyei menten szétkapdosták kezéből. Aznap, ha éhen is maradtak, mindegyiknek megvolt az öröme.

Nem így a többi rágcsálónak! Cickányok, lesoványodott mezei pockok kullogtak el lógó bajsszal, csupán egy hörcsög csinált üzletet, ki pofazacskójából egy teljes „Pallas"-t ürített a pultra, s a bagoly a fényesre csócsált kollekcióért végül egy négyjegyű számlát kanyarított neki.

A hörcsög sikerétől megrészegülve az ürge buzgón szedegette elő a maga fóliánsait, ezúttal a keményfedelű, aranycirádás darabokon kezdte – ámde most sem volt több szerencséje... A bagoly ugyanis beletemetkezett az imént átvett lexikonok B-betűs kötetébe (nyilván pedigréjét kereste!), s csak akkor nézett fel

belőle, amikor az ürge már viseltes paperbackjeit tornyozta a halom tetejére.

– Eltévedt. A könyvkötészet a szomszédban van. A MÉH egy kicsivel odébb. Ez antikvárium. An-tik-vá-ri-um, érti?

– Antikvárium... – ismételgette az ürge, könyveivel kifelé menekülve, nehogy a bagoly még hülyének nézze, és feltárcsázza az Állatelmeügyi Állomást. Az utcán aztán egy hasonlóan járt belvárosi patkányba botlott, aki azt javallotta, menjenek együtt a Múzeum körútra, hol a baglyoknak egész sor odújuk van. Menet közben mindjárt ki is oktatta, mit kell majd csinálnia:

– Bemegy előre, és megkérdezi a bagolytól, van-e '64-es Labdarúgó Évkönyve. Nem lesz, megnyugtatom, de azért csak makacskodjon: mondja azt, hogy magának minden pénzt megérne, és tegyen le neki előlegbe, mondjuk, egy ötvenest.

– Éppen annyi van a zsebemben! – mondta az ürge.

– Na látja, derék fickó maga! Ha sikerül eladnom, ne féljen, megduplázom!

*

Odaértek a kiszemelt bagolytanyához. A patkány gondjaiba vette a két bőröndöt, az ürge pedig elszántan benyitott az üzletbe. Egész úton a szerepét ismételgette, s most kitört rajta a lámpaláz.

– Kérem szépen... – hebegte – Nekem a '64-es Balradugó Éfkönyvre lenne szükségem...

– Ne hülyéskedjen! – huhogta le nyersen a bagoly. – Különben is: nem tud olvasni?! – s azzal odabökött egy táblára:

Embermesét nem veszünk be!
Kizárólag állati történetek érdekelnek!

Az ürge a tenyerében megizzadt ötvenest zavartan csúsztatta a pultra.

– Mindenesetre... ha jönne...

A bagoly szó nélkül eltette.

A botcsinálta üzletkötő azzal kisomfordált, leült a bőröndjére, és azon kezdett tűnődni, van-e valami „állati" története. Rájött, hogy nincs. Talán írnia kellene egyet, hogy pénzt lásson belőle... De miről is szólna az ő állatmeséje? Lenne benne, mondjuk, egy ürge, aki fütyülne a könyvekre, nem loholna naphosszat a magvetők nyomában, csak szép csendben megülne valami óriási csűrben, és eszegetne, folyvást eszegetne...

Míg eképp tűnődött, egészen rákúszott a Múzeum árnya, s védelmezőn, puhán betakarta a kultúra éjszakája. A patkány különben már sokadik áldomását öblítette a sikerrel eladott évkönyvre. Szegény ürge, töprengéseibe merülve észre sem vette, amikor egy köteg bankóval elsuhant mellette...

*

A múzeum körül karvalyok köröztek. Párosával – hogy a zsákmányt el ne szalasszák.

– Nicsak, egy ürge! – csapott le az egyik, s kihívóan rátelepedett a könyves bőröndre.

– Einstand! Mutassa! – riogatta a másik is, s csőrét máris belevájta a papírkofferbe.

– Semmi, semmi... – mentegetőzött az ürge. – Csak könyvek... El akartam adni... nem kellett senkinek...

– Szóval, csempészáru? – kérdezte vészjóslóan az iménti karvaly, s azzal feltépte a koffert. – Ez mi? – ragadta ki mindjárt a gyanús küllemű Poe-kötetet.

– Krimi – felelte az ürge.

– Hoci!

– Nesze!

A karvalyok testvériesen megfelezték az olvasnivalót, és világló tekintetük fényénél azonmód bújni kezdték.

– Nem rossz! – csettintett az egyik.

– Mit kér érte?

– Mit is... – töprengett az ürge. – Vigyenek haza... Ha nincs ellenükre...

A karvalyok összenéztek. Egyikük hátára vette a bőröndöket, a másik gyengéden nyakoncsippentette az ürgét, s azzal vijjogva szárnyra keltek.

Nóvé Béla

KEDVES OLVASÓINK

Szerkesztőségünk elköltözött. Új címünk: *Könyvtáros szerkesztősége*, Budapest, V. Alkotmány u. 4. III. 11. Irányítószámunk: 1054. Telefon: 113-793. Küldeményeiket tehát a továbbiakban erre a címre kérjük.

A TANÉRT AJÁNLATA

Folytatjuk a

MERABONA
KÖNYVTÁRI BÚTORCSALÁD

bemutatását

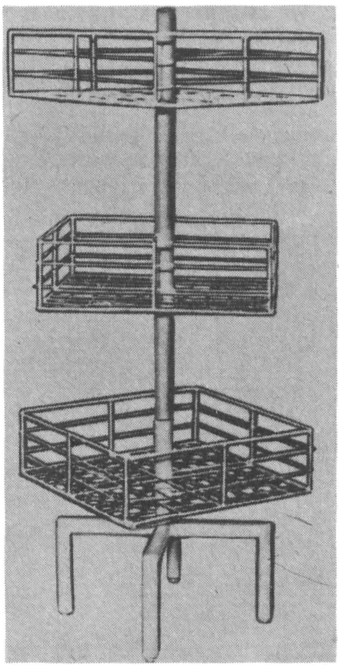

forgatható könyvállvány (három, külön-külön forgatható, rekeszekre osztott hálókosárral készül)

könyvszállító kocsi (acélcső-állványos, bolygókerekes, polcos kocsi, kb. 300 könyv szállítására alkalmas)

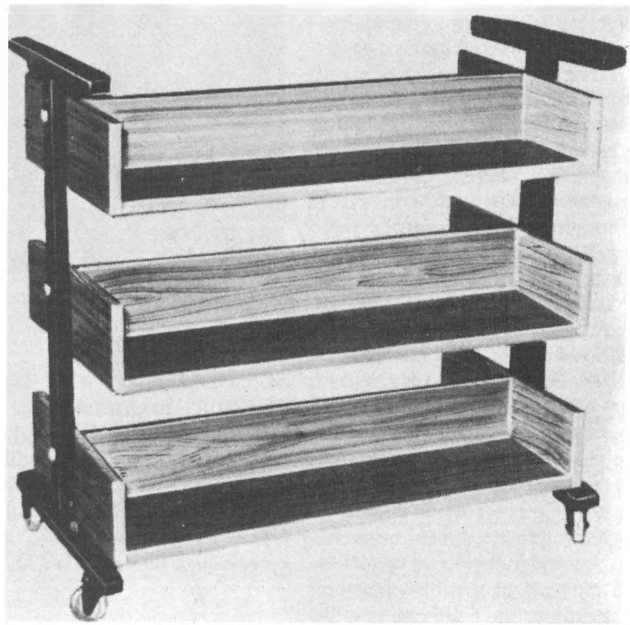

VÁRJUK KEDVES VÁSÁRLÓINKAT!

Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat
Bútorkereskedelmi főosztálya

Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levélcím: Budapest 1428 Pf. 2.
Telefon: 339–938

Holmi

Devecserben, a nemrég átadott kastélykönyvtárban tartotta meg legutóbbi ülését a megyei könyvtárigazgatók tanácsa. *Navracsics Tibor* a Veszprém megyei tanács elnökhelyettese beszámolt a megye fejlődésének legfrisebb eredményeiről, külön is méltatta a közművelődési és közoktatási intézmények jó megyei együttműködését, a megye könyvtárainak tevékenységét, szólt a megyei könyvtár felújításának terveiről és lehetőségeiről. A vendéglátó könyvtár igazgatója, *Kovács Emil* a devecseri kastélykönyvtár kialakításáról adott összefoglalást, egyúttal kitért a devecseri kísérletként meghonosodott központi könyvellátási rendszer sajátosságaira és tapasztalataira is. Az ülésen megjelent *Pusztai Ferenc*, művelődési miniszterhelyettes a könyvtárak funkcióinak változásairól szólt. Megállapította, hogy a közművelődési könyvtárak megújulása, szolgáltatásaik kibővülése, az, hogy zenei részleggel, hangtárral, gyorsmásolóval, videóval, számítógéppel is rendelkeznek, azt jelenti, hogy a közművelődési könyvtárak ma már információs központok, amelyeknek lehetőségei és egyúttal kötelezettségei a közművelődés és a kultúra egész területén jelentősen megnövekedtek. A miniszterhelyettes mindenekelőtt az iskolákkal való kapcsolatok továbbfejlesztését szorgalmazta, de általában is szükségesnek tartotta a könyvtárak és más közművelődési intézmények szoros együttműködését. Pusztai Ferenc részletesen beszámolt a könyvtárakat szorító gondokról is, az anyagi nehézségekről, az intézményhálózat elavultságáról. Sürgette a számítógépes program felgyorsítását és hangsúlyozta, hogy az olvasói szokások átalakulása miatt a könyvtári szolgáltatások megújítására is szükség van. A könyvtárakban, a könyvtári feltételekben bekövetkezett változások miatt szükségesnek tartotta a könyvtári törvény felülvizsgálatát is.

Számítógépes szakkört indított 6–8. osztályos tanulók részére a Győri Városi Könyvtár. A szakköri munka kiscsoportos keretek közt, külső szakember vezetésével folyik, egy-egy csoportban legfeljebb tíz tanuló tevékenykedik. A könyvtár azt tervezi, hogy a szakkört évente több alkalommal, lépcsőzetesen indítja, s így a lehető legtöbb gyermekolvasónak nyílik

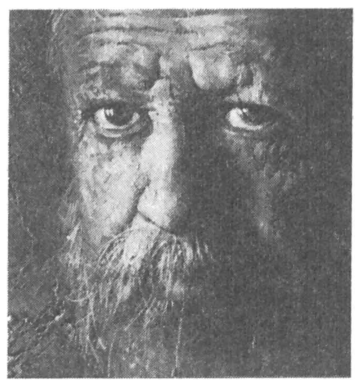

módja arra, hogy – természetesen díjtalanul – megismerkedjék a számítástechnika alapelemeivel, bevezetődjék, a számítógépek világába. A szakkör egyuttal jó iskola arra is, hogy a résztvevők elsajátítsák a szakirodalom használatát, visszakeresésének technikáját. *(M. GY.)*

A Magyar Nemzet szerkesztőségét fogadta az Egri Megyei Könyvtár. A könyvtár olvasói immár a harmadik országos napilap belső életével, szerkesztési gyakorlatával ismerkedhettek meg, tehettek fel kérdéseket a szerkesztőnek és hallgathattak meg többféle tájékoztatást. A könyvtár ez alkalomra is összeállította a megyéről szóló cikkek bibliográfiáját. *(O. B.)*

Kibővítve, felújítva és korszerűsítve nyílt meg újra a Lőrinci Nagyközségi Könyvtár (Heves m.), mely a kiadóval kialakított együttműködése miatt már korábban felvette a *Magvető Könyvtár* nevet. A könyvtár alapterülete 154 négyzetméterről 274-re nőtt meg. *(O. B.)*

A könyvtárosok bérhelyzetével foglalkozva a *Könyvtáros* cikkei (legutóbb 1986/4. sz.) joggal tették szóvá, hogy mindaddig, amíg a könyvtáros szakma jobb megbecsülésére a központi erőforrások nem teremtődnek meg, a fenntartóknak, a helyi tanácsok szakigazgatási szerveinek kell nagyobb figyelmet fordítaniuk a könyvtárra. Az egyre nagyobb önállósággal rendelkező önkormányzati szerveknek, testületeknek – amelyek legtöbb esetben az iskola és a könyvtár működéséért egyaránt felelősek – bizonyára vannak lehetőségeik arra, hogy például a pedagógusok és könyvtárosok fizetésének méltó kiegyenlítésére törekedjenek. Jó példa erre a komáromi: „A központi bérintézkedések késlekedése miatt Komárom megye Tanácsának Végrehajtó Bizottsága határozott a József Attila Megyei Könyvtár dolgozóinak soronkívüli béremeléséről. Az intézkedés hatására 1986. július 1-jétől átlag 7,8 százalékos béremelés vált kioszthatóvá…" – írja a *Komárom Megyei Könyvtáros*. De kisebb-nagyobb bérkorrekciókra került sor jó néhány egyéb megyei könyvtárban is. Mindez persze nem a Könyvtárosban megjelent cikkek hatása, de példa lehet arra, hogy a központi támogatás várása, az elmaradás feletti sajnálkozás helyett lehet lépni is. *(A. A.)*

Személyi hír. Az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár új főigazgatója 1986. október 1-jétől *Dr. Fedinecz Sándor*. A főigazgató, akinek munkájához sok erőt és sikert kívánunk, „szakmabeli": másfél éve az intézet főosztályvezetője, korábban az Egészségügyi Szervezési, Tervezési és Információs Központ főosztályvezetője volt.

Egy pályázat tanulságai

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének társadalomtudományi szekciója 1986 tavaszán pályázatot hirdetett *Sallai István könyvtárpolitikai szerepe* címmel, 15–20 oldalas dolgozatok elkészítésére. A kitűzött pályadíjak vonzóak voltak, de a pályázat publicitása – objektív okok miatt – nem volt elég széles körű, s mikorra azzá lett (a *Könyvtáros* 1986. évi 6. számában közzétett felhívással), a szeptember 15-i határidő már csaknem lejáróban volt. Nem sokat segített a szeptember 30-ig való meghosszabbítás sem. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a beérkezett pályaművek száma rendkívül alacsony volt, s a bíráló bizottság jutalmazásra méltót igen, de pályadíjjal kitüntethetőt nem talált a beküldött munkák között.

*

A pályázat azonban mégis fontos tanulságokkal szolgált. Mindenekelőtt azzal, hogy jóllehet ébredezik már – emlékülések, cikkek, visszaemlékezések, pályázatok ébresztgetik – a közvetlenül előttünk járt, tehát a felszabadulás utáni magyar könyvtárügyet formáló könyvtáros nemzedék jelentős személyiségei és munkájuk iránti érdeklődés, ez még mindig kevés és esetleges. Az egyik pályaműből idézünk: „Elgondolkodtató, hogy a magyar könyvtárügy első emberéről, mert nyugodtan nevezhetjük így Sallai Istvánt, bizony nagyon keveset tudunk. A főiskolán nem tanítanak róla (lehet, hogy csak ott, ahová én jártam?), nevét csak onnan ismerjük, hogy az általa Sebestyén Gézával együtt írt *Könyvtártan* c. könyvből tanulunk." Ilyen körülmények között tiszteletre méltó vállalkozás volt, hogy a pályázó megpróbálta „felfedezni" magának Sallai Istvánt, és nekilátott a kutatásnak. De milyen forrásokra támaszkodhatott? Sallai István cikkeire, néhány nekrológra – de ha mindezt elolvasta is, a korszak egésze, annak könyvtárügyi- könyvtárpolitikai háttere, az egész könyvtári közeg rejtve maradt előtte.

Mondjuk ki nyíltan: nem születhettek jó pályaművek, mert ehhez nem voltak adottak a feltételek. A felszabadulás utáni magyar könyvtárügy dokumentumokon alapuló, történeti hitelességű, kritikai feltárásával a szakma még adósa önmagának. A pályázók számára hiányoztak azok a könyvtárpolitikai fogódzók, amelyek nélkül az egyéni pályák értékelése sem végezhető el. Sokkal mélyebben kellene a korszakot feltárni, a buktatókkal is teletűzdelt fejlődésvonalat megrajzolni, a nemzetközi hatásokat és ellenhatásokat is pontosan feltérképezni, mielőtt fiatal pályázóktól hibátlan pályaműveket várnánk. Amit hiányolunk, az felkészült kutatókra, a korszakot belülről is jól ismerőkre váró és el nem odázható feladat. Helyi kezdeményezések, biztató jelek vannak már, elsősorban a fővároson kívül. A lokálpatriotizmussal erősített helytörténeti kutatásoknak szép eredményei mutatkoznak a könyvtárak és a könyvtárak történetének területén is, az országos távlat azonban még hiányzik. Nem alkalmi cikkekre és kampányokra gondolunk, hanem irattárakra alapozott, szervezett kutatásokra.

Sajnos a korszak irattári anyagára vonatkozólag rossz tapasztalataim vannak. Nem lesz könnyű dolga annak, aki a régi Országos Könyvtári Központ vagy az Országos Könyvtárügyi Tanács iratait kívánja felkutatni. De a munkát el kell kezdeni, és szükség van olyan intézményre, amely ezt a tevékenységét kutatásszervezéssel megalapozza és saját kutatói gárdájával elvégezteti. A Könyvtártudományi és Módszertani Központ talán egyszer vállalkozik majd arra, hogy a magyar könyvtárügyet átfogó tevékenységét újabb területtel, a könyvtártörténeti kutatásokkal is kibővíti.

Somkuti Gabriella

Kárpáti Éva

Festői törekvéseinek s képei esztétikai sajátosságainak folyamatos felvázolása érdekében bevezetőként művészéletrajzi adatait sommázzuk. – Kárpáti Éva 1936-ban született, Budapesten. Művészeti stúdiumait előbb a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban *Sebestyén Ferenc* szaktanári irányítása mellett (1950–54), majd a Képzőművészeti Főiskolán *Pap Gyula* növendékeként végezte el. 1962-től a Művészeti Alap, 1983-tól a Képzőművészek Szövetségének tagja.

1973 óta kiállító művész. Eddig tizenöt önálló tárlatot rendezett a főváros és más városok galériáiban, valamint az ausztráliai Sydneyben; kollektív kiállításokon való szereplése pedig meghaladja még az előbbiek számát is. Országos közgyűjteményeink közül a Magyar Nemzeti Galéria és a Petőfi Irodalmi Múzeum őrzi munkáit, de magángyűjtők is rendre vásárolnak tőle.

Kárpáti Éva érdeklődése ugyan nem irányul az önálló rajzművészet s a különféle grafikai eljárások felé, mégsem vádolható a rajztudás fontosságának elvetésével. Képalkotó eszközeinek épp a rajz az egyik alapeleme s egyúttal egyéni stílusának jellegzetes ismérve. Ezt bizonyítja meglehetősen változatos festői előadásmódja, mely a 19. század második fele és századunk modern irányzataiból elsősorban a rajzosabb felfogáshoz szorosabban kötődő művészi eredményekhez igazodik. Piktúrájának rokoni szálai ilyeténképp vezetnek a preraffaeliták eszmei-stiláris felfogásához, majd egy fázissal odább a magyar szecesszióhoz – különösen elvont szépségű női portréin vagy aktjain –, mígnem a romantikus-szimbolizmus mindezt feloldja a vonalak érzéki hatáskeltése alól. Az avantgarde törekvések tárházában szintúgy azokhoz közelít, amelyek megfelelnek következetesen tárgyias és emberábrázoló elkötelezettségének. Az egyetlen stíluseszmény helyett tehát a mindenkori közlendők kívánalmai szerint választ az asszociatív vagy a vizionárius szürrealizmus, a mágikus realizmus, esetleg a megfestéshez hű maradó lírai pop-art lehetőségeiből.

Ennyiféle hatás ismeretében jogos a kérdés: Vajon nem anakronisztikus utánérzések masszájából áll össze e lényegében eklektikus festői világ? Nos, határozott nemmel kell válaszolnunk; éspedig a művelt, képzőművészet iránt fogékony nézőre hivatkozva, akinek szeme sose kortévesztő, így a Kárpáti-képekkel szembesülve szinte elsiklik a mögöttes – korábbi és mai – reminiszcenciák felett. És eklekticizmusuk is ebben rejlik, ami azért is „bocsánatos bűn", mert manapság a művészeti eklektika korát éljük. Ebbe viszont épp úgy beletartozik a történelmi stílusok kontinuitása, mint a friss áramlatok, formatörekvések együttes alkalmazása.

*

Összegzésül: Kárpáti Éva (Bp. Ady Endre u. 28. 1022) festészete – jelenleg – néhány múltbeli hagyomány hangsúlyosabb felelevenítésére, és a kortárs irányzatok racionálisan hasznosítható eredményeire épül. Tehát nem „egy az egyben" veszi át azokat, hanem szuverén módon alkalmazza. Bármely témát válaszszon is ki, hogy aztán azt tartalommal megtöltse, máris kitárul előttünk az eredeti művészi idea, melyben megnyilatkozik érzéseinek, gondolatainak mélysége, az emberi-művészi szépségbe és jóságba vetett hite, s a mindezekből kibomló eredeti hangvétel, azaz: saját kézjegye, önmagával azonosuló stílusa.

Ekként fest – teremt! – bonyolult korunkról őszintén valló, mai képeket.

Ecsery Elemér

Könyvtári kiadványok – más szemmel

Jegyzeteinket ezúttal a könyvtárak egy sajátos – változatos és gyarapodó számú – kiadványtípusával kezdjük: nevezzük őket, jobb híján, egyéb kiadványoknak. Kevés kivétellel a nagyobb közművelődési könyvtárak olyan kiadványairól van szó, amelyek nem (pontosabban: nem közvetlenül) kapcsolódnak a könyvtár alaptevékenységéhez. (Ámbár ez a megállapítás okkal kifogásolható, hiszen melyik emberi-társadalmi tevékenységnek nincs valami úton-módon köze az úgynevezett általános gyűjtőkörű könyvtárhoz?)

Egyéb kiadványok

Ezek a szépirodalmi (vagy olyan jellegű), tudományos, illetve ismeretterjesztő, valamint művészeti kiadványok leginkább azért lelnek, lelhetnek gondozóra a könyvtár intézményében, mert a) a könyvtár vezetése valamilyen okból tudatosan vállalkozik erre a többlettevékenységre, vagy b) az adott településen (megye, város, község) nem akad más intézmény, szervezet, amely a könyvkiadás gondját-baját hajlandó volna magára vállalni. A kétfajta motiváció alighanem a legtöbb esetben együttesen, egyidejűleg, de eltérő súllyal jelentkezik, rá kell mutatnunk arra is, hogy a könyvkiadási tevékenység „felvállalásában" (ezt manapság így illik mondani) a legkülönbözőbb, szűken értelmezett szakmai indokokon kívül szerepet kaphat és kap is az egyéni tudományos vagy művészi érdeklődés (Békéscsaba!), a könyvtár és munkatársai presztízsének továbbépítési szándéka, a fenntartó „készтetése" stb. Bármi is legyen azonban az ok, tény, hogy a kiadvány minősége dönti el, növeli-e a mű a könyvtár tekintélyét, hozzájárul-e a kölcsönkönyvtár-hiedelem eloszlatásához. A következőkben néhány tetszetős külsejű, tartalmában is kellő minőségű munkáról lesz szó.

Elsőként *Hallama Erzsébet Fele játék, fele gyötrelem. Tudósportrék* című, a Pannónia Könyvek sorozatban (kiadó: a *Baranya Megyei Könyvtár*) megjelent kötetéről kell szólnunk. Pécsi kötődésű, a pécsiekhez, a baranyai embereknek szóló, ismeretterjesztő jellegű interjúk ezek, amelyek célja: emberközelbe hozni a szakmájukban nagynevű, de Pécsett és környékén szélesebb körben bizonyára kevéssé ismert tudósokat. Ekként nem csupán a megkérdezett tudósok kutatásairól, tudományos pályájukról, hanem magánérdeklődésükről, hobbiként űzött tevékenységeikről is megtudunk egyet-mást. A kötet nem közli a tudósok pontosan részletezett életrajzi adatait, sem műveik bibliográfiáját. Ebben a szövegkörnyezetben egyébként is riasztóan hatnának. Jó könyv, csak dicsérni lehet, éppúgy, mint a Szombathelyi Megyei Könyvtár *Vasi életrajzi bibliográfiák* című sorozatát, amelynek folyamatosan áramló anyagából most három került a kezünkbe, a három azonban voltaképpen csak kettő: a sorozat 16. számú füzete *(Sághy István és a Kámoni Arborétum)* azonos szöveggel kétféle kiadásban látott napvilágot. Az egyiknek a külső és belső címoldalán alul a Szombathelyi Megyei Könyvtár, a másikén (amelyiknek elütő a külső borítója is) az ERTI (Erdészeti Tudományos Intézet) Kámoni Arborétuma szerepel testületi kiadóként. Megjegyzésünk: minden tiszteletünk az arborétumé – különösen, mert az általa kiadott füzetváltozat jobb papírra nyomtatódott és lényegesen szebb a nyomása, az illusztrációkról nem is szólva, de azért legalább egy mondat erejéig illenék megemlíteni, hogy a füzet: kiadásváltozat (mellesleg: az ISBN és ISSN számok a két kiadás esetében azonosak, holott az arborétumi változat két fotóval gazdagabb).

Míg a 16. füzet a Kámoni Arborétum megteremtőjének állít emléket, a 17. *Markusovszky Lajos*nak, a 19. században élt neves orvosnak az írásait, a róla szóló irodalom bibliográfiáját közli.

Merőben más tárgyú a *Ratkó József* 50. születésnapja tiszteletére a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár által kiadott összeállítás *(„... a múlt idő nem délibáb")*. A költő drámájának nyíregyházi ősbemutatója kapcsán készült füzet a drámáról és annak színpadi megjelenítéséről szóló kritikákból tartalmaz válogatást, néhány színpadi fotóval illusztrálva. Kitűnő kezdeményezés, amelyért ezúttal elsősorban a megyei tanács művelődési osztálya mint megbízó érdemel dícséretet.

A hajdúhadházi *Földi János Nagyközségi Könyvtár* kisgrafikai füzetei sorozatának immár 4. darabja jelent meg. A szerény, de szép kiadványt ezúttal egy tíz évvel ezelőtt elhunyt debreceni grafikusművész, *Menyhárt József* életművének szentelték: munkásságának, pályájának rövid méltatását műveinek (kiállításainak, ex libriseinek és alkalmi grafikáinak) felsorolása követi, a füzetet néhány igazán szépen reprodukált grafika zárja. Nagyközségi könyvtárról lévén szó, a füzet csak felsőfokon méltatható.

Nem így a Magyar Orvosíró és Képzőművész Kör antológiája (*Medicina és művészet*. Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár), pedig díszesebb kivitelben, finomabb papíron készült, igen szép kivitelben (a könyvtár sokszorosító üzemében). Nem is a kiadvány küllemével van bajunk, sokkal inkább a „belbeccsel": az illusztrált kiadvány – néhány képzőművészeti alkotás reprodukcióját leszámítva – legtalálóbban az „önképzőköri" színvonallal jellemezhető. Az impresszum szerint 500 példányban jelent meg! A 10 éves fennállását ünneplő kör ezzel lépett első ízben a nyilvánosság elé. Úgy véljük, még jócskán várniuk kellett volna...

Tájékoztató kiadványok, gyarapodási jegyzékek

E kétféle kiadványtípus együttes tárgyalását az (is) indokolja, hogy a gyakorlat a két kategória közeledését, sőt összeolvadását tanúsítja. Ékes példa erre a SZOT Központi Iskolájának kurrens kiadványa *(Új szerzemények)*, amely jól tagolt (nagyjából az ETO főosztályainak rendjét követő) szerkezetben ismerteti az újonnan beszerzett könyvek és folyóiratcikkek címeit. Az eligazodást a füzet végén közölt név- és tárgymutató segíti.

Inkább szakirodalmi tájékoztató kiadvány a Szakszervezetek Elméleti Kutatóintézetének ugyancsak kurrens sorozata *(Szakszervezeti szakirodalmi figyelő)*, amely ugyan könyvekről nem tájékoztat, csak cikkreferátumokat közöl (meglehetősen bő, az eredeti kézbevételét többnyire pótló szöveggel). Mindkét kiadvány szakszerűen szerkesztett, a bökkenő csupán az, hogy mindkettő magyar szakirodalmat dolgoz fel (bár a másodikban néhány szovjet folyóirat cikkeinek kivonatai is helyet kaptak), jobbára – legalábbis a periodikumanyag tekintetében – ugyanazt a primer irodalmat. A feldolgozott folyóiratok jegyzéke azt mutatja, hogy nagyjából ugyanazon magyar lapok, hetilapok és folyóiratok cikkcímeit közli az egyik, amelyekből referátumot közöl a másik. A szakszervezetek központi intézményeiről lévén szó, nem lenne-e kézenfekvő egy közös kiadvány létrehozása? Arról nem is beszélve, hogy magyar nyelvű folyóiratokat a mégannyira elfoglalt szakszervezeti munkatársak is elolvashatnának eredetiben, „mankó" nélkül...

Hasonlót kifogásolhatunk a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár kissé hangzatos című *Gazdaságpolitikai Tájékoztató*jával kapcsolatban is, amelynek 1986. évi júniusi, 6. száma összesen nyolc (!) oldalon tájékoztat a szakmai körökben legáltalánosabban olvasott hetilapok és folyóiratok (*Társadalmi Szemle, Valóság, Heti Világgazdaság* stb.) fontosabbnak vélt cikkeiről. A havonta megjelenő kiadvány 70 példányban készül. De minek? Kinek?...

Jószerivel ugyanez áll a győri Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola könyvtárának *Vezetői Információ* címet viselő kiadványára (magyar folyóiratcikk-címeket közöl, ugyancsak tematikus csoportokba rendezetten), mentségére szól azonban, hogy sűrűn jelenik meg, és végül: gyűjtőköre meglehetősen tág. És mégis rossz szájízzel olvastuk a Vezetői Információt; egy főiskola vezetőinek a figyelmét a magyar periodikum-termésre kell felhívni? Hát a külföldi, idegen nyelvűek senkit nem érdekelnek?

Utolsóként egy egyszerű, de mintaszerű, amolyan igazi gyarapodási jegyzék. Készítette a VIDEOTON Elektronikai Vállalat szakkönyvtára *([A] Központi Műszaki Könyvtár 1985. II. félévi állománygyarapodása)*. Főként

azért érdemel elismerést, mert közli a különböző gép- és alkatrészkatalógusok, valamint prospektusok címeit is (raktári számmal!).

Gyermekkönyvtári segédkönyvek

E kiadványokat gyermekkönyvtárosok állítják össze, mégpedig kettős céllal: részint, hogy megkedveltessék olvasóikkal az irodalmat, részint, hogy hozzájáruljanak a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek elsajátításához. Ennek megfelelően kétféle kiadványtípus dominál a csoportban: az egyik inkább foglalkozásvezetőknek készül, afféle útmutató a foglalkozások levezetéséhez, a másik szöveges vagy ábrás fejtörő a gyermekeknek. Az első típushoz tartozik a Zala Megyei Könyvtár gyermekrészlegének 1984/85-ben megtartott foglalkozásaiból összeállított – versrészletekkel és ábrákkal bőségesen felszerelt – terjedelmes válogatás. Ugyanitt állították össze az igen ötletes és hasznos *Rejtvényfüzet*et, külön a kisdobosok és külön az úttörők számára. Szép versekkel dúsított, de önálló szerzői munka *Bakó Ágnes*é *(A leghosszabb délután)*, amely a kaposvári *Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár* kiadásában *(Somogyi gyermekkönyvtárosok útmutatója 14. sz.)* látott napvilágot. Kisdobosokhoz szól, a számban meghirdetett rejtvénypályázat „megfejtéséhez" használható a Békés Megyei Könyvtár *Olvassatok mindennap!* című összeállítása. A debreceni Tócoskerti Gyermekkönyvtár *Kisbibliográfiák* című, most induló sorozatának első, gyermekek számára készült ajánló bibliográfiája *Wilhelm Grimm* pályáját, működését ismerteti. A kiadvány nemcsak hasznos, hanem ízléses is. Nem hagyhatjuk említetlenül a kőszegi *Chernel Kálmán Városi Könyvtár* zeneműtár- és hangtárának a városi úttörőelnökséggel együtt meghirdetett „zenei totó"-jához kidolgozott kérdőfüzetet sem.

A gyermekek könyvtári nevelésének célját szolgáló kiadványok nyilvánvalóan külön, mélyreható elemzést igényelnének, mégpedig hivatott könyvtáros-pedagógus tollából. Itt csupán annyit kell megjegyeznünk, hogy e kiadványok szemmel láthatóan gyors szaporodása, választékuk bővülése megfontolandóvá teszi az általánosan használható összeállítások központi előállítását (vagy legalább utánnyomását). Minthogy magas példányszámról lehetne szó, megfelelő program birtokában üzletileg sem lenne utolsó vállalkozás mondjuk a Múzsák Közművelődési Kiadó számára.

Utoljára, de nem utolsósorban...

Könyvtárpolitika. E témakört két megyei kiadvány reprezentálja. Az elsőben a Pest Megyei Művelődési Központ és Könyvtár számol be a megye tanácsi könyvtárhálózatának 1981–1985 közötti fejlődéséről. Megtudható belőle, hogy mennyit és hol fejlődtek a megye könyvtárai, mert tényleg volt fejlődés, nagyobb mértékű, mint a megelőző ötéves terv-

ciklusban. És megtudjuk rendre azt is, hogy milyen és mekkora gondokkal küszködik a hálózat, különösen 1985 óta, amióta ugyanis sajnálatosan csökkentek a gyarapítási hitelkeretek és ezzel párhuzamosan kezdenek elmaradozni az olvasók is.

Hajdú-Bihar megye tanácsi, szakszervezeti, valamint iskolai könyvtárainak helyzetéről nyújtott áttekintést a TEKE megyei változata *(Településeink könyvtári ellátása Hajdú-Biharban, 1985)*. Az előszó nem értékel, csupán használati eligazítót ad a kiadványhoz. A „beszélő számok" azonban valóban megszólalnak és felületes átnézésre is azt sugallják, hogy az egy lakosra jutó beszerzési kerethányad és az alapterület kicsisége tekintetében „előkelő", vagy éppen vezető helyre került a megyei könyvtár felnőttrészlege.

Két zenei bibliográfia. Az egyik retrospektív: a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár diszkográfiája 415 tétellel (cím-, előadói és kódszámmutatóval felszerelten) megjelentette hangtára modern magyar felvételeiről készített tájékoztatóját *40 év magyar zenéje (1945–1985)* címmel. A másik, kurrens kiadványnak immár második füzetét vehetjük kézbe: az *Új külföldi szakkönyvek lelőhely-jegyzéke* 86/2. száma szerzői betűrendben húsznál is több közművelődési és szakkönyvtár újabb zenetudományi könyvbeszerzéseiről tájékoztat. A kiadvány könyvtárközi kölcsönzési igények kielégítéséhez kitűnően hasznosítható.

Zircz Péter

Mikroszámítógépek a könyvtári és szaktájékoztatási munkában

A fenti címmel jelent meg a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* ez évi 5., 6. és 7. (összevont) száma, s annak csaknem százoldalas mellékleteként egy összeállítás a beszerezhető mikroszámítógépes rendszerekről. A méltán népszerű folyóirat olvasói megszokhatták, hogy évente két (nyári) szám összevontan jelenik meg, három szám együttes megjelentetésére azonban talán még sohasem került sor; s hasonlóan új a lap életében, hogy „tematikus", egyetlen problémakörrel foglalkozó számot adjon ki. A mostani esemény háttere egy, még januárban rendezett konferencia *(Mikroszámítógépen használható információkereső rendszerek)*, amelyről a *Könyvtáros* is beszámolt (1986/6. sz.). A most megjelent kiadvány azonban örvendetesen bővebb, gazdagabb anyagot kínál annál, amivel a konferencián találkozhattunk.

Szőllősy Éva és *Ungváry Rudolf*, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai, a szám vendégszerkesztői vezetik be a kiadványt, amely – a bevezető címével élve – „a nagyobb nyilvánosságért" kíván szólni. Magáról a konferenciáról *Sárdy Péter* ad rövid összegezést, majd a konferencián, s azt követően, szóban vagy írásban elhangzott véleményekből, bírálatokból kapunk egy csokornyit, valamilyen oknál fogva *A közvélemény hangja* címmel, bár a vélemények zöme határozottan magánvéleményként értékelhető csupán.

A különszám voltaképpeni, érdemi része ezután következik; ennek bevezető írása ismét *Ungváry Rudolf* tollából származik, aki a vendégszerkesztés mellett oroszlánrészt vállalt a szám megírásából is. Cikke általában foglalkozik a dokumentációs célú adatbáziskezelő rendszerekkel, ezek helyével, elvi működésével, felépítésével. Az elméleti kérdéseket is rendezni és tisztázni igyekvő, ugyanakkor a gyakorlati fejlesztés számára is nagyon sok hasznos, fontos szempontot adó cikket már egyértelműen gyakorlati, konkrét kérdésekkel foglalkozó tanulmányok, rendszerleírások követik. *Jacsó Péter* (Számítástechnika-alkalmazási Vállalat) az UNESCO segítségével már korábban kifejlesztett s hazánkban is ismert CDS/ISIS programrendszer mikroszámítógépes változatának, a MICRO–ISIS-nek a hazai szakkönyvtárakban való alkalmazási lehetőségeit vizsgálja, munkatársai, *Szűcs András* és *Varga Sándor* pedig azonnal konkrét alkalma-

zási példával egészítik ki, teszik megközelíthetőbbé: bemutatják egy online könyvkatalógus előállítását.

A Commodore 64 típusú személyi számítógépre készült, a könyvtárosok körében már hosszabb ideje emlegetett, de még mindig csak kevés helyen ismert TUDOR (*T*ematikus *U*niverzális *Do*kumentációs *R*endszer) programrendszert ismét Ungváry Rudolf mutatja be, annak 1986. januári állapotát véve alapul.

Borbás Józsefné és *Szalay Istvánné* (MTA Központi Fizikai Kutató Intézet) egy másik, ugyanerre a géptípusra készített rendszerről ír: a TÉKA fantázianevű „mini bibliográfiai programrendszer"-ről, amely elsősorban szakirodalmi nyilvántartás készítésére, tárolására és karbantartására, kutatási témák szakirodalmának, kutatók vagy kutatócsoportok publikációs listájának tárolására alkalmas.

Biszak Sándor (Számítógépes Kémiai Informatikai Társaság) egy másik célrendszerről ad beszámolót, amely a magyarországi találmányi bejelentések és szabadalmak legfontosabb adatait tartalmazza és teszi mikroszámítógépen kereshetővé.

A Magyar Szénhidrogénipari Kutató-Fejlesztő Intézet két munkatársa, *Ráksi Gyula* és *Somogyi Imre* az intézet egyik főosztálya számára MO8X típusú személyi számítógépre készült szakirodalmi nyilvántartó (és visszakereső) rendszert mutat be.

A viszonylag részletesebb program-bemutatások mellett egy sor további programcsomagból is kapunk egy-két oldalas leírást: ezek egyértelműen a potenciális vevőkör tájékoztatását szolgálják. Ilyenek: az ABC 64 adatbázis-kezelő program (SCI–L Számítástechnikai Informatikai Fejlesztő Vállalat), a BLIKK kölcsönzés-nyilvántartó program (Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola), a DASY 64 V 1.08 adatbázisok létrehozására, karbantartására, rendezésére, szerkesztésére, másolására, kiíratására stb. alkalmas programrendszer (TPA–SYS-TEAM Számítástechnikai Műszaki Gazdasági Munkaközösség), a KATALOG F&J általános adatkezelő rendszer, amely mellesleg egyszerűbb statisztikai számítások elvégzésére is alkalmas (Orvostovábbképző Intézet), egy KWIC-indexet előállító programcsomag (Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola), egy műszaki szabályzókat nyilvántartó és kereső számítógépes rendszer (Kelet-magyarországi Tervező Vállalat), az Állami Gorkij Könyvtárban kifejlesztett zenei információkat tároló és visszakereső NEKTÁR programrendszer, az OCTOPUS információkereső rendszer (Számítástechnikai Koordinációs Intézet).

E bemutatások után, amelyek persze leginkább figyelemfelkeltésre alkalmasak, s kevésbé arra, hogy el is dönthessük: van-e közöttük számunkra megfelelő vagy sem, a „piac" áttekintése következik. *Mazzag Mihály* (5.G. Számítástechnikai Szolgáltató Kisszövetkezet) a mikroszámítógépekről, elsősorban technikai jellemzőikről és saját programjaikról ad képet, külön is részletesen érintve azokat a szempontokat, amelyek egy mikroszámítógép beszerzésekor érvényesíthetők, de legalábbis figyelembe vehetők. *Ungváry Rudolf* a Magyarországon beszerezhető mikroszámítógépes könyvtári, dokumentációs és információkereső rendszerekről ad (válogatott) áttekintést, elsősorban a felhasználók lehetséges szempontjait tartva szem előtt. Maga az áttekintés alkotja a különszám már említett mellékletét: 42, kevés kivétellel hazai rendszert mutat be, egységes szerkezetű táblázatban, amely – a leíró adatok mellett – kitér e rendszerek általános műszaki és szerkezeti jellemzőire, kezelésére, keresési és megjelenítési tulajdonságaira, s a rendszerrel összefüggő szolgáltatásokra. A mutatók, összegező táblázatok, amelyek szintén a mellékletben kaptak helyet, a „választék" igen alapos elemzését is lehetővé teszik.

A különszám eredeti közleményeinek sorába még két cikk tartozik: *Bobokné Belányi Beáta* (ELTE könyvtártudományi tanszék) a számítógéppel segített oktatásnak, illetve a számítógéphasználók oktatásának könyvtárügyi vonatkozásait egyaránt érinti, míg *Bárdosi Mária*

(OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ) egy könyvtári-tájékoztatási területre specializált szoftver-adatbank felállítására és az arról nyújtandó tájékoztatásra tett kezdeményezésről számol be. A különszám profiljához illeszkedik a *Beszámolók, szemlék, referátumok* rovat is. Elsőként rövid „levélinterjút" közöl a CLSI (Computer Library Services International Ltd) tanácsadójával, majd a *Library Micromation News* című folyóirat mikrogépek könyvtári alkalmazásával foglalkozó tematikus számát tekinti át. Egy-két további, részletesebb cikk- és könyvismertetés és rövidebb referátum után a különszám néhány szoftver-kalauzt és -katalógust ismertet, s közli a mikroszámítógépes szoftverekkel foglalkozó folyóiratok (bizonyára válogatott) jegyzékét.

A hatalmas, mellékletével együtt csaknem 300 lap terjedelmű folyóiratszám kiemelkedő nyeresége a magyar könyvtár- és tájékoztatásügynek. Nem csupán egyszeri elolvasásra szól, de sok vonatkozásban szinte kézikönyv jelleggel is használható: csak remélhetjük, hogy minden olyan könyvtárban rendelkezésre áll, ahol már most, akár a nem túlságosan távoli jövőben ez a terület közvetlenül és gyakorlatilag is az érdeklődés középpontjába kerül.

*

Bármilyen nagy terjedelemben jelent is meg azonban a Tudományos és Műszaki Tájékoztatás különszáma, így is legalább ugyanannyi hasznos és érdekes információ kimaradt belőle, mint amennyi helyet kaphatott benne. E sorok íróját például Szőllősy Éva megörvendeztette azokkal a kérdőívekkel, amelyeket az említett januári konferencián kaptak meg a szerzők, részben vagy egészben kitöltve: ezek feldolgozására végül is nem került sor, tanulságai, ha vannak, csak nagyon áttételesen érvényesülhettek a különszámban. A kiosztott nagyszámú kérdőív közül 42 érkezett vissza a szervezőkhöz. Aligha elegendő ahhoz, hogy belőlük megalapozott következtetések legyenek levonhatók, mégis több annál, hogy ne lennének tanulságosak. A kérdőívekből huszonkettőt a könyvtárosok töltöttek ki, további ötöt dokumentációs területen dolgozók, öt másikat számítástechnikai szakemberek, tízet a konferencia legkülönfélébb résztvevői. Néhányan mereven ragaszkodtak a feltett kérdések megválaszolásához, mások azoktól jórészt eltérve fejtették ki véleményüket. A válaszolók közül néhánynak nincs, s várhatóan nem is lesz számítógépe, azok körében azonban, akiknek van vagy lesz valamilyen eszköze, megdöbbentő a Commodore 64 fölénye: 14 válaszadó ilyennel dolgozhat, további 10 várhatóan ilyennel rendelkezik majd. Ezt a tényt lehet örömmel és lehet szomorúsággal tudomásul venni, kinek-kinek mi a véleménye a gépről, de figyelmen kívül hagyni semmiképp sem szabad. A konferencia lebonyolítását, az ott bemutatott rendszerek megítélését (sőt: megértését) illetően a vélemények roppant eltérőek, összesítésük aligha adna érdemi információt. Talán érdekesebb lehet az a válasz-együttes, amelyet egy elgondolt-elképzelt információkereső rendszerre vonatkozóan adtak a válaszolók. Eszerint például a „várt" rendszer feltétlenül ezernél, de lehetőleg tízezernél is több tétel, leírás kezelésére legyen alkalmas, legalább korlátozottan (a hosszú magánhangzóktól esetleg eltekintve) használja a teljes magyar ábécét, a keresési eredmény kiírását tekintve legyen meg a rugalmas választás lehetősége (tudniillik az alkalmazási céltól, területtől függően az alkalmazó választhassa meg ennek szerkezetét), s ugyanez a rugalmasság jellemezze az egész keresési eredmény kiírását is... A válaszadók többsége készséggel tudomásul veszi, ha az információkereső rendszer használata szükségessé teszi bizonyos számítástechnikai ismeretek birtoklását. Csaknem mindenki elképzelhetőnek vél olyan típusszoftvert, amely a könyvtárak viszonylag széles körében alkalmazható volna, de a többség úgy érzi, hogy az ő esetére egy ilyen típusszoftver csak „igazítással" volna alkalmazható. (Micsoda pszichológiai lehetőség nyílna ennek a vélekedésnek az elemzésében!) Ami a konferencia megrendezését illeti, gyakorlatilag mindenki időszerűnek mondta; s viszonylag sokan voltak azon a véleményen, hogy – adandó alkalommal – érdemes volna újabb összejövetelt is tartani ezen a területen. Az igen természetes, hogy sokan jelezték: mit hiányoltak a konferencián, s hogy jó néhányan ezt készséggel meg is fogalmazták javaslatként, az esetleges újabb konferencia számára. A konferencia, akár sikeresnek, akár sikertelennek minősítik, lezajlott; a következőre, remélhetően, sor kerül. A mikroszámítógépek azonban itt vannak, s egyre nagyobb számban, használatuk, alkalmazásuk alapvető feladatunk, s az kell legyen a jobb hatásfokra, magasabb színvonalra való törekvés is. A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás különszáma mindehhez nagy segítség lehet valamennyiünk számára. *(S.P.)*

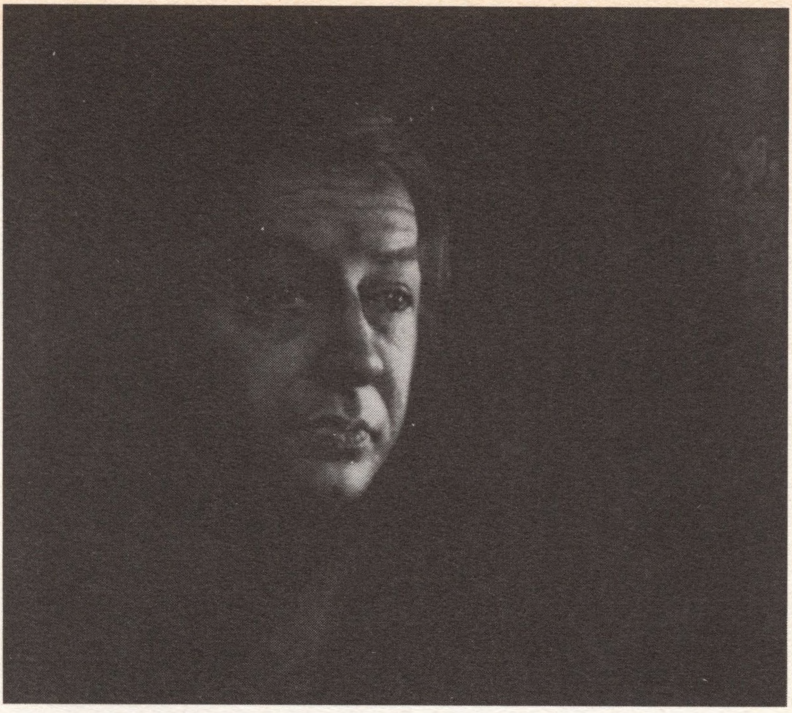

KÁRPÁTI ÉVA műveiből (Cikkünket lásd az 50. oldalon)

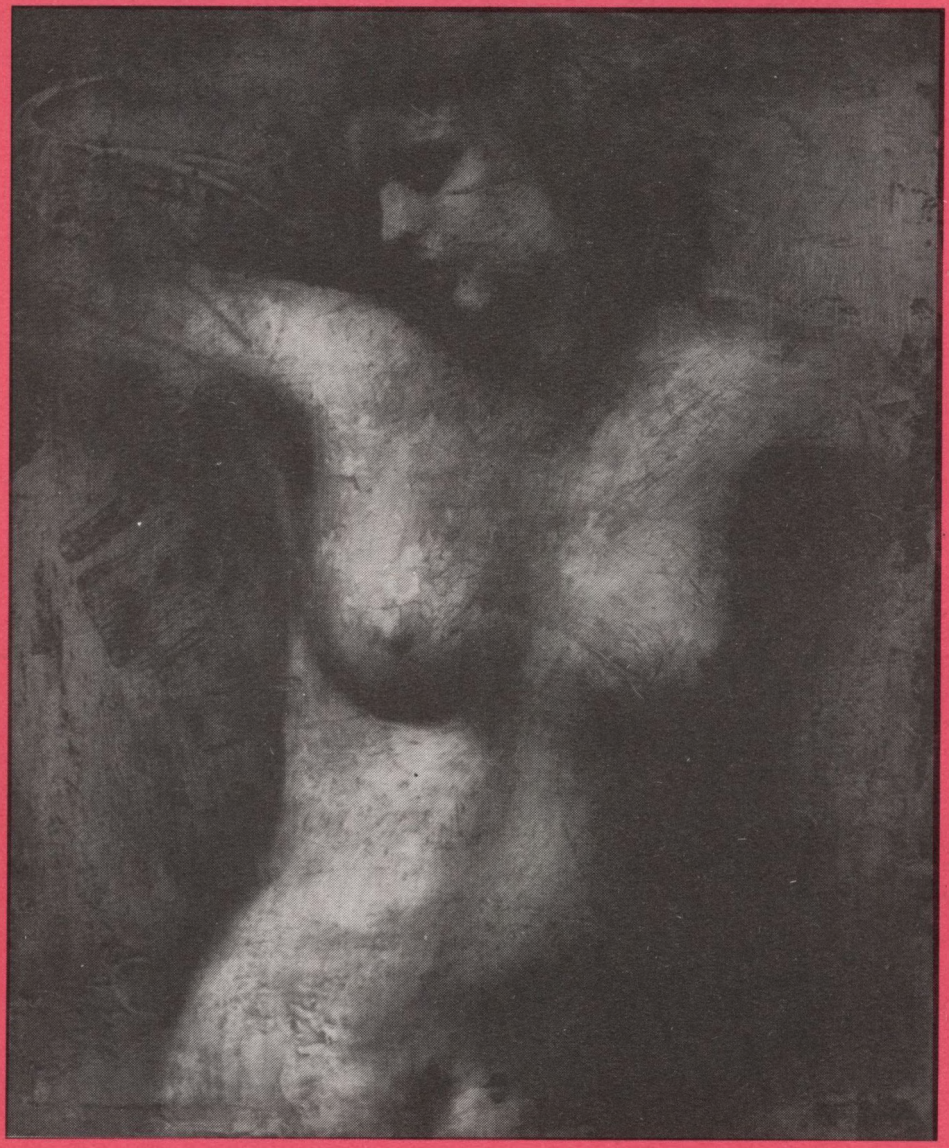

Ára: 13,— Ft
HU ISSN 0450-7886